

FAMILIA

REVISTA LUNARA DE CULTURA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DIRECTOR

M. G. SAMARINEANU

BIBLIOTECA Nr. 1290 1935 EXEMPLAR LEGAL.	Sibiu T. 158
--	-----------------

S U M A R U L

APRILIE — No. 2

TIBERIU MOȘOIU — <i>Prolegomena la o istorie viitoare</i>	pag.	3
EUGENIU SPERANTIA — <i>Două poezii</i>	«	9
CEZAR PETRESCU — <i>Zile de școală, toamna, în târg străin</i>	«	11
EMIL ISAC — <i>În spital</i>	«	21
CAMIL BALTAZAR — <i>Rugăciunea cea mai simplă</i>	«	22
TEODOR NEȘ — <i>Figuri Bihorene: Emanuil Gojdu</i>	«	23
C. MIU-LERCA — <i>Înviere</i>	«	30
ALEXANDRU CEUȘIANU — <i>Ispășire (nuvelă inedită)</i>	«	31
GEORGE GREGORIAN — <i>Două poezii</i>	«	47
VICTOR EFTIMIU — <i>Costis Palamas</i>	«	49
DRAGOȘ VRÂNCEANU — <i>Lunară</i>	«	53
ION TH. ILEA — <i>Pasul meu peste ani</i>	«	54
PETRU MANOLIU — <i>Asupra confesionalismului contemporan</i>	«	55
ION FOCȘENEANU — <i>Toamna</i>	«	59
C. S. ANDERCO — <i>Versuri</i>	«	60
DESIDERIU KOSZTOLANYI — <i>Tema</i>	«	61
EUGEN JEBELEANU — <i>Dintru un April</i>	«	64
VIORICA TULBURE — <i>Micii pescari</i>	«	65
MARCEL ROMANESCU — <i>Ceasornicul de nisip</i>	«	69
M. G. SAMARINEANU — <i>Kyazim (roman)</i>	«	71
GH. TULBURE — <i>Pe marginea unei scrisori arhieresti</i>	«	79
PETRE DAMASCHIN — <i>Cântec prin vreme</i>	«	84

CRONICI — *Scritori și cărți de OCTAV ȘULUȚIU; N. Iorga: »O viață de om«; Eugeniu Sperantia: »Papillons« de Schuman; Mihail Celarianu: »Polca pe Furate«; N. Crevedia: »Dragoste cu termen redus«; Petre Târția: »Penumbre«; N. Cantonieru: »Întâmplări omenesti«; G. G. Rafiroiu: »Mă-năstirea din Peri«; Sever Stoica: »Anschluss și Technica partidelor revoluționare«; Ion Clopoțel: »Vasile Goldiș« pag. 85*

NOTE — IDEI - OAMENI - FAPTE: *Tratat asupra Europei de Dragoș Vrânceanu; Reviste provinciale - reviste bucureștene de M. G. Samarineanu; Criza Academiei Ungare dela Roma de Alexandru Olteanu; Constantin Pavel și 20 Aprilie de M. S.; Lucian Blaga de O. Ș.; Profesori, elevi și părinți de M. S.; Ziua cărții de O. Ș.* pag. 97

REVISTA REVISTELOR Românești, Franceze, Maghiare . pag. 104

Nr. 2 - C.D. 1934

COOPERATIVA REGIONALĂ

» CRISUL «

pentru valorificarea cerealelor din Crișana

Face tot felul de operațiuni de cereale și derivatele lor pentru consumul intern și pentru export.

Aprovizionează cu grâu, făină și grăunțe unitățile militare de pe raza Corpului 6 Armată, precum și alte instituțiuni publice etc.

A avut și are mandat din partea Statului pentru susținerea prețurilor la grâu.

A făcut și face diferite aprovizionări publice de cereale pentru hrană și semințe.

Prin Centrala Cooperativă de Import și Export din București se poate aproviziona cu cereale din toată țara și face export.

Interesul tuturor producătorilor agricoli mari și mici din regiunea de Vest a țării este să se înscrie membri la această cooperativă, pentru a-și putea valorifica produsele lor la prețurile cele mai bune.

Incercați și vă veți convinge.

Sediul central

ORADEA

CALEA ARADULUI 45

TELEFON: 7-28

SOCIETATEA DERNA TĂTĂRUS

Bitum, uleiuri, motorină

BCU Cluj / Central University Library Cluj

**Unica mină de bitum natural cu
cel mai bun produs din lume**

Zăcăminte de lignit

PROLEGOMENA LA O ISTORIE VIITOARE

de TIBERIU MOȘOIU

A fost necesar să se producă unele fapte, a căror crâncenă semnificație să violenteze oarecum atențiunea, pentru ca anumite probleme esențiale să fie scoase din rubrica preocupărilor inutile și transpuse pe întâiul plan al actualității. Reservate până acum îndeletnicirii unei restrânse minorități, a cărei reflecțiune se exercita mai mult în marginea unor preocupări cu caracter european, decât asupra realităților noastre autohtone problemele etice irump în agora, pentru a produce în întâiu rând, perplexitatea archonților trecuți și viitori, cari nu le bănuiau nici amploarea, nici profunzimea.

Pentru uzul acestora încerc acum, cu tot scepticismul indispensabil, o sumară cercetare etiologică, necesară unei provizorii fixări a datelor problemei, a cărei soluție, dela ei se așteaptă.

Primatul, care se acordă alternativ de către omenire, unuia dintre termenii, aparent inconciliabili, ai dualității spirit-materie, accentuează caracterul unei epoci și fixează cadrele întregii problematice a acesteia.

Epoca noastră trăește încă, încercând tot mai viguros să se elibereze sub semnul unui materialism, la a cărui formidabilă prăbușire participăm îngrijorați și neînțelegători.

E o incheere de ciclu istoric, fiindcă supraordonarea economicului, idee centrală a epocii noastre, nu datează dela Marx, nici n'a fost determinată de progresele tehnice, cu adevărat impresionante, unice realizări tangibile ale veacului trecut, ci gena ea se află în formula, care a alcătuit postulatul esențial al deontologiei lui Luther: „Lasă viața să fie pământ și doctrina cer”.

Lipsit prin Reformă, de un minimum indispensabil de valori etice stabile, redus la propria-i puțință, omul a devenit anarhic, sau a suferit influența celei dintâi voințe întâlnite. Interzicându-i-se cerul, de către un implacabil destin, care făcea vană orice străduință, s'a mulțumit să-și trăiască viața pământeană așa cum a putut, satisfă-

cându-și toate necesitățile spirituale, prin acceptarea unui sectarism frust, sau eliminându-le, prin supunerea necondiționată, la un conformism tiranic.

Homo americanus este rezultatul cel mai complet al acestui processus. În vasta lui pustietate sufletească, efemerul e considerat drept ideal, fiindcă tendința după recordul cu orice preț anulează orice idee de durabilitate. Protestantismul, negator al oricărei valori a tradiției, nu putea să-și găsească o realizare mai completă, decât în acel vast ținut, în care structura societății a făcut din desrădăcinare, o esențială condițiune de succes.

În Europa, liberul examen a dezvoltat până la hipertrofie, spiritul de analiză, care a disociat cu o pătrundere remarcabilă, toate valorile spirituale ale Occidentului. Acest spirit a culminat în criticismul kantian, care este o concluzie și în aceeași vreme o afirmare liminară. Descompunerea elementelor conștiinței a însemnat începutul negării ei, iar în alternările de disociere și refacere, omul și-a căutat în zadar echilibrul pierdut.

Celor cărora li se răpise cerul, trebuia să li se ofere o Zeitate terestră a cărei religie să fie tot atât de absorbantă și al cărei cult, tot atât de impunător. Această nouă Divinitate a fost știința și astfel în fața absolutului teologic, s'a ridicat un altul.

În serviciul științei, puterile umane au apărut omului nelimitate. Un progres continuu, în ordinea tehnică, trebuia să fie calea netedă și sigură spre absoluta perfecțiune și să suplinească un hipotetic Paradis.

Dar, precum observă Berdiaeff, mașina a separat viața omenească, de viața naturii, de care până atunci fusese organic legată. Concepția unui substrat economic, principiu generator al tuturor faptelor omenești, a devenit o obsesie și a înfundat cu mâl toate isvoarele spirituale ale vieții. Cei ce voiau să se elibereze de orice constrângere, au trebuit să se supună unei identice subordonări necondiționate dar nu față de o idee religioasă transcendentă, ci față de una materialistă telurică... Omul a devenit o categorie economică". (Berdiaeff).

Războiul a curmat brutal, cu întâia lovitură de tun, ecourile aplegului imn, pe care cu puține decenii înainte, Renan îl închinase progresului infinit al științei. S'a văzut atunci, cu îndurerată uimire, cât erau de fragile valorile, pe cari omenirea își întemeiase viața. Admirabila siguranță, cu care fuseseră până atunci rezolvate problemele cotidiene a dispărut, spre a face loc unei sumbre disperări. O recrudescență a sentimentului religios a devenit pretutindeni dis-

cernabilă. Suferința zilnică a determinat o neliniște, o febrilă căutare, sau o totală renunțare, care este și ea o formă a credinței în divin, manifestată prin abandonarea oricărei împotriviri, față de o năprasnică Nemesis, a cărei existență apare indubitabilă și a cărei forță se impune invincibilă.

Soarta umanității a apărut, mai cu seamă învinșilor, miseră. Catastrofala prăbușire a orgoliului german, mai mult decât a forțelor sale materiale, a creat o stare spirituală chaotică tipică.

Cât timp Germania putuse încă spera hegemonia europeană, deci mondială, filosofia istoriei era pentru cugetătorii ei, panegiric. Sintesa germano-latină, dar în întâiul rând germană, reprezenta rațiunea finală a umanității în devenire. Concluziile la cari ajungea, la sfârșitul nenumăratelor sale raționamente succesive, Hegel, sau temerarele afirmațiuni ale neofitului Chamberlain erau aproape identice.

Orientarea spre Asia, comună întregii cugetări germane de după războiu, a însemnat mărturisirea nonvalorii unei culturi, în ritmul căreia, cu toate aparențele contrarii, Germania n'a reușit să se integreze nici odată. Postulatul prealabil al acestei orientări a fost falimentul culturii greco-latine.

Impotriva raționalismului, care a făcut din necesitatea de sistematizare un instinct, reacțiunea germană a căutat temeiurile unor noi forme de viață în apelurile tot mai insistente, pe cari le trâmbița Asia tuturor posibilităților. În anii cari au urmat înfrângerii, Germania a însemnat în Europa, punctul de minimă rezistență spirituală. În ultimă analiză, orientarea spre Asia a fost și o încercare de eliberare, o repetare a protestului atât de germanic al lui Luther.

Dintr'o experiență, Keyserling a voit să facă temelia unui sistem de sintesă între Orient și Occident, iar Coudenhove-Kalergi, căruia îi plac așezările simetrice, a încercat să circumscrie, pentru o mai ușoară discernare a respectivelor pozițiuni, domeniile de creație ale Asiei și ale Europei, fixându-le pe două planuri deosebite: „Asiens Grösse liegt in seiner Ethik — Europas Grösse in seiner Technik”.

În această etică, pe care mai ales înțelepțiunea indică li se părea că a dus-o până la absoluta ei perfecțiune, au căutat Germanii un reazem conștiinței lor șovăitoare și elementele unei noi doctrine. Era ultima resursă fiindcă orice valoare spirituală europeană trebuia să piară, precum sumbru profetisa Spengler, în suprema luptă dintre două forțe de esență identică, socialismul de stat prusian și capitalismul liberal al Angliei.

Concomitent cu o intensificare, fără precedent, a studiilor asupra cugetării asiatice, au reînviat în Germania, provenite din aceeași sursă, toate acele mysthagogii, atât de familiare decadenței imperiului roman. Filosofia a devenit esoterică, iar școalele de înțelepciune, theo sau anthroposofice au apărut ca o reeditare a sectelor create de către cei din urmă neoplatonici.

Aceste încercări de evadare extra europeană sunt semnificative, nu pentru influența exercitată asupra maselor, ci pentru că ele au format preocuparea elitei gânditoare. Anumite cauze organice au împiedecat succesul, iar Nirvana, spre care năzuisese și Schopenhauer, a rămas ca și în epoca lui doar o interesantă temă poetică. Transpunerea într'un spirit atât de deosebit structural, a unor valori specifice altui spirit, era evident destinată nefecundității. Pantheismul indică permite înțeleptului, al cărui suflet e consubstanțial cu divinitatea, să atingă perfecțiunea fără efort, prin simplă contemplație. Categoriile, cari schematizează înțelegerea europeană, sunt tot atât de insuficiente limitării cugetării orientale, pe cât sunt de insuficiente postulatele geometriei euclidiene, rezolvirii unei teoreme, în care o a patra dimensiune ar trebui determinată. Școala dela Marburg observase de altfel această deficiență a logicii aristotelice și încercase, cu un succes limitat s'o remedieze.

Simțindu-se deci indisolubil legată de Europa, prin optsprezece secole de istorie comună, Germania a căutat, resemnându-se momentan să rămână și spiritual integrată vechiului continent, să reacționeze împotriva forțelor, cari provocaseră recentul ei dezechilibru. Resultatul acestei reacțiuni a fost exacerbară unui naționalism exclusivist, care se presintă încă în forma lui primitivă, deci agresivă. În locul lui Keyserling, a cărui doctrină de abia încheată, s'a și perimat, Gobineau a fost declarat postum, creator de dogme.

Experiența asiatică a Germaniei nu s'a încheiat însă, fără să evidențieze cât gol sufletească se ascundea sub aparențele unei propășiri materiale, ale cărei posibilități păreau nesfârșite. Tradiția marilor curente ideologice fusese părăsăită, iar religia oficială se dovedise, în orele de profundă depresiune, cari au urmat înfrângerii, o insuficientă consolatoare.

În marginea Europei, ale cărei frontiere orientale sunt și acum, ca și în secolul al cincisprezecilea, Vistula și Nistrul, în marea și tragică experiență a Slavilor de răsărit, s'au căutat de asemenea elementele unui nou tip uman, fără să se țină seama că bolșevismul nu înseamnă nici o realizare practică a marxismului, nici imitarea unei

doctrine politice occidentale, ci temelul lui este un principiu anti-occidental.

Incorporată Europei, prin voința implacabilă a unui singur om, Rusia s'a simțit totdeauna stânjenită în libera dezvoltare a spiritului său, de formele streine ce îi fuseseră impuse. Pentru masele amorfe, cari vedeau în Petru Alexievici, pe temutul dar așteptatul Antichrist ca și pentru cei mai însemnați dintre cugetătorii ruși, geniul acestui popor a fost totdeauna antitetice geniului european. Artificial legată de Europa, Rusia s'a simțit mereu aparținând organic Asiei, cu al cărui suflet, care include toate posibilitățile, își simțea legat propriul suflet. Impotriva Europei era îndreptat protestul atât de caracteristic al oamenilor rudimentari, cari târau după ei prin stepe, fugind dinaintea represiunii lui Petru cel Mare, ca și strigătul de luptă al lui Lenin: „Să ne întoarcem spre Asia și astfel vom birui Occidentul, prin Orient”.

Celor, cari așteptau dela Ruși realizarea unui socialism idilic, în care toate problemele se rezolvă dela sine, ca o firească urmare, li s'a oferit exemplul unei tiranii de cea mai pură formă asiatică, în care conducătorii succesivi se înalță singuri la treapta de divinitate și fixează normele aspre ineluctabile, după cari voința lor trebuie să fie unanim respectată, în cele mai infime ale ei capricii.

Risipirei iluziei inițiale, i-a urmat în Europa un gratuit lamento, pentru mizera soartă a oprimatului popor rus, năpăstuit de Țarii atei de origine semită, mai crunt decât fusese de către cei pravoslavnici și europenizanți. Dar un asemenea regim politic, intolerabil desigur pentru oricare alt popor, este cel adecuat spiritului rusesc, care oscilând între tiranie și anarhie, n'a cunoscut niciodată un stadiu intermediar.

Scăderea prestigiului excelenței culturi europene minimizează posibilitățile de apărare și de rezistență, împotriva acestor curente desagregante. Și poate, această cultură, în actualele ei forme, poartă în ea însăși principiul propriei sale distrugerii. Impotriva invasiei ideilor, cari, precum observă undeva Chateaubriand, urmează invasiei barbarilor, forțele de împotrivire ale Occidentului nu sunt nici acum organizate, precum n'au fost nici către sfârșitul istoriei imperiului roman.

Toți acei cari au semnalat primejdia, au văzut la fel și soluția înlăturării ei. Deși aparțin ei înșiși unor medii atât de diferite, ortodoxul Berdiaeff, sau catolicul Henri Massis cred că această soluție, care se va realiza firească, ca o consecință necesară și salutară, va fi

întoarcerea la un nou Ev Mediu, epuizarea din nou a acelei, „mari posibilități a istoriei”, precum numește Chesterton, acea epocă.

Evul Mediu ecumenic va desființa, sub semnul religiei, naționalismele exclusiviste ale Statelor, și va realiza principiul unei armonioase solidarități europene, zadarnic căutată pe alte căi. „Eroismul creștin va deveni într'o zi unica soluție a problemelor vieții”. El rămâne singura garanție de salvare a Europei, de armonisare a lumii, afirmă cu impresionată convingere Jaques Maritain, apologistul neothomismului.

Subordonarea economicului și reîntegrarea spiritualului în situația eminentă ce trebuia totdeauna să păstreze, va restabili echilibrul primejduit iar scopurile imediate ale materialismului, vor fi înlocuite cu finalitatea cugetării creștine. Religia va curma anarhia spirituală, prin restabilirea unui principiu de autoritate, care trebuie căutat pe un plan transcendent, deoarece instituțiile omenești nu mai inspiră nici un fel de respect.

Analogiile, pe cari se sprijină această teză, alcătuiesc de sigur un criteriu prea vag, ca să permită altceva decât conjecturi. Similitudinile ce se pot fără îndoială observa, între anumite manifestări ale epocii noastre și între unele situații ce au marcat crepusculul imperiului roman, nu sunt concludente. E cert însă și aceasta o simțim cu o intensitate mereu sporită, că trăim o epocă, de revizuire fundamentală a valorilor, pe cari s'a întemeiat timp de cinci secole viața europeană. Confuz încă pentru omul de pe stradă, acest sentiment capătă o dureroasă acuitate, pentru toți acei, pe cari îi preocupă într'un grad mai înalt problemele esențiale ale existenței.

(Va urma)

J. Henric Muzoiu

DOUA POEZII

de EUGENIU SPERANTIA

ATENA

*Joacă pâlcuri azurii de glasuri calde.
Joacă valuri în spirale și capricii;
Ziua mișună de spirit peristilul
Ca'ntr'un miez de noapte calmă licuricii.*

*Iar pământul aiurit de-atâtea stele
Ce fantastic gravitează spre zenit,
Generează'n liniți crude, hotărîte,
Colonade care cresc spre înfinit.*

*Râde mitul pălpâind în umbra creată
Isvorit din dantelatul glas de țap,
Ce sclipește pe Acropole, la soare?
— In Olimp, fierarul șchiop a spart un cap.*

EMPEDOCLE

*Am pornit nemuritor din Agrigente
Ca un zâmbet de luceafăr în amurg;
Am trecut, transfigurat ca un Apollo,
In vestmânt imaculat de taumaturg.*

*Și-am vorbit, să afle lumea taina lumii,
Și-am răspuns la cruda ei nedumerire:
— „Foc și piatră, vânt și mare, se născură
Din iubire, din iubire, din iubire...”*

*Și-am vorbit, să știe lumea păsul lumii
Ce-i întunecă făptura și măsura:
— „Cine starmă? Cine darmă tot ce este?
Numai ura, numai ura, numai ura”.*

*Dar mulțimea e-un pustiu de teste'nguste:
Nici n'ascultă, nici nu crede, nici nu știe;
Ea rânjește și rămâne neschimbată
In prostie, în prostie, în prostie.*

*... Și-am plecat, trudit de-o jale fără margini,
Am suit craterul Etnei în neștire,
Risipitu-m'am cu fumul și cu scrumul
Și lăsatu-v'am papucii moștenire.*

ZILE DE ȘCOALA, TOAMNA, IN TARG STRAIN...

FRAGMENT DIN

„LUCEAFĂRUL SAU ROMANUL LUI EMINESCU“

de CEZAR PETRESCU

D profesor Arune Pumnul se opri din esplicăciune. Pe obrazul scofâlcit, pielița verzuie și lucie s'a brăzdat deodată de cute dureroase cari nu ființau mai înainte. Tot așa se increțește o apă și se întunecă sub suflarea dușmană a vântului. Profesorul își înalță degetele străvezii ca să-și acopere semnele de suferință; cele două săpături amare din colțul gurii, tremurul sbârciturilor din jurul ochilor negri și blânzi. Iși purtă mâna pe față cașicum ar fi încercat să smulgă obrăzarul durerii și odată cu el, ghiarele chinului lăuntric.

În clasă se lăți o liniște atât de evlavioasă, încât se auzea muscoiul albastru, bătrân, de toamnă, isbindu-se în geam și bătând cu inverșunare să scape la drojdia de lumină de-afară.

Dar nimeni nu întoarse privirea într'acolo.

Arune Pumnul era cel mai iubit dascăl român dela K. K. Ober-Gymnasium, își socotea elevii moldoveni niște ucenici și prieteni mai mici și se purta cu dânșii ca atare; iar școlarii știindu-l ros de-o boală care nu iartă, îi cruțau puținele ceasuri când se invrednicea să-și părăsească patul și să se târâie până la catedră, rostindu-le prelegerile lui neuitate despre limbămîntul, tâmlămîntul, cîntămîntul și sufletămîntul năciunei românești.

Se aflau alți dascăli mai mândri la făptură și cu privirea mai ascuțită, ca deopildă Prea-Sfinția-Sa părintele catihet Veniamin Iliuță, înalt și falnic cât turnul din Ringplatz sau ca Herr Neubauer de Istorie; dar cu toată strălucirea lor și neinduplecarea pedepselor, nu isbuteau niciodată să afle atât de cucernică ascultare cum se desăvârșea dela sine atunci când cuvânta cărturarul pribegit din Blaj.

Toți așteptau. Nu foșnea o filă de carte intoarsă, nu se târșia sub bancă nici o talpă dând semnalul neastâmpărului.

Turi Hyneck, vecinul elevului Eminowics Michael, îl atinse ușor cu unghia pe mânecă. Îi împinse sub ochi o fițuică pe care scrisese în grabă: „Întrebă tu dacă nu trebuie să trimitem după Onufri?”

Miha se ridică închizând caetul de notițe. Cum era ucenicul cel mai cu trecere la profesorul de limbămint și timplământ românesc, își îngăduia oarecare libertate, respectuoasă și întrucâtva ocrotitoare în asemeni împrejurări.

Vorbi așa dar, ca despre o hotărîre dinainte încuviințată:

— Domnule profesor, mă duc s'aduc un fiacru! . . .

Arune Pumnul încercă un semn mut de împotrîvire, scuturând în tremur degetele osoase.

Dar Eminowics Michael porni îndată spre ușă, prefăcându-se că n'a înțeles semnul, fiindcă știa că suferindul se încleștează la catedră până ce e nevoie să-l sprijine alții de subsuori la plecare.

În coridoarele deșarte cu miros de ospiciu și de cazarmă, își petrecu mâna prin părul lung și își așeză chipileauca din fugă. Trecerea grăbită i-o retează însă două vămi ale văduhului, la ușa cea mare, Onufri, odăiașul, și mai apoi d. director Ștefan Wolf.

Onufri înțelesese pe loc despre ce e vorba și clătînd veriga uriașă de chei se pregătea să deschidă, însoțindu-și datoria de mare capugi cu nelipsitele lui tânguiri pentru soarta neprihănitului dascăl:

— Aracademine, iară i-o venit slăbiciunea sărmanului domnului Pumnului?

-- Iară, moș Onufri.

— Eu nu știu zău, Dumnezeu să mă ierte, dară nu pricep de ce să'ncăpăținează el să-și mai stuchiască sufletul și cât îl mai are cu niște diavoli? . . . A s'agiungă să-l aducă pe năsălie și tot n'are să se lese . . .

— Moș Onufri, l-ii jăli altădată, acuma dă-mi drumul mai degrabă! se rugă Eminowics Michael, schimbând picioarele de nerăbdare. Și fă bine de-mi trece o pițulă să cumpăr un covrig. Mai trage un semn la răbojul nostru de datorii . . .

Moș Onufri împinse ușa grea cu genunchiul în lături și tocmai se scociora în pungă să scoată creițarul cu pricina, când s'a ivit d. Ștefan Wolf, închingat în rocul negru și bocănind pe lespezile pardoselii cu călcăiele înalte, ca o santinelă când își face rondul temniței și-a descoperit o mișcare suspectă.

— Ce este acolo? strigă de departe. Halt!

Odăiașul se trase un pas îndărăt, sprijinindu-se numai în piciorul sănătos, cum stau cocorii sgribuliți în mlaștini, fiindcă piciorul celălalt era betejit dela genunchi și îl folosea mai mult la opintirile

pentru deschisul și închisul ușilor decât la mers. Elevul Eminowics Michael făcu și el drepti, lipind călcăiele.

D. director își muștrăluia personalul și elevii ca la oaste. Inalt, cu pielița trandafirie și stropită de pistrui, cu pleoapele fără gene și cu părul tuns până la piele, gras și astmatic, înfățișa la chip și la port cea mai desăvârșită întrupare a autorității chesaro-crăești în această școală dela marginea împărăției.

— Ce-i? întrebă cu asprime, măsurând elevul de jos în sus, din tălpi până'n creștet. Ce cauți aici? Dece nu ești în clasă la ceasul acesta, Eminowics? Hm?

Și înainte de a aștepta răspuns, întoarse privirea coclită către servitor, ciugulindu-și mustața cărămizie și răstindu-se:

— Iar tu, mămăligarule, dece-i deschizi ușa, hm? Ce-i aici, moară, hm? ... Intră fiecare când vrea, iese când pofteste? Hm? Te-ai făcut tovarăș cu dânșii, bătrân fără de minte și fără de rușine?..

D. Ștefan Wolf își smulgea mândrele podoabe ale bărbăției cu degetele grase ca wurștii. Pe măsură ce întrebările se îmbulzeau — vorba lui Onufri — cum se bat calicii la gura domnului director, domnia-sa căpăta o mai stacojie culoare și un mai apoplectic tremur. Clipea din ce în ce mai mărunț și se sălta în vârful picioarelor la fiecare cuvânt, parc'ar fi vrut să-l svârle cât mai sus spre tavan și să-l prindă pe urmă, îndărăt, în sfârcul mustăților, cum prind scamatorii dela circ merele în ascuțișul cuțitului.

Onufri plecase fruntea pleasă sub grindina de ocări.

Elevul Eminowics Michael aștepta să se potolească mânia iscată din senin, cu un zâmbet în colțul gurii. Își răsucea chipileauca în mână, privind cu bărbia puțin înclinată la acest Goliat cu care ducea o răsboire fără istov. Prigoana mergea acum pe al doilea an, decând d. Ștefan Wolf îl întâmpinase în cancelarie cu brațele ridicate și cu un strigăt de spaimă, ce i s'a părut copilandrului dela Ipotești cu totul nepotrivită și caraghioasă din partea unui om atât de uriaș la făptură și de solemn la îmbrăcăminte. „O! Iesus-Maria! strigase d. director atunci. Noch ein Eminowics?... „Incă un Eminovici.” — recunoscuse cu stinghereală Căminarul, împingându-și odrasla dela spate ca pe-un herbecel adus la stână străină. Mihai a înțeles din primul ceas că-i este dat să poarte ponosul celorlalți patru frați mai mari, câți trecuseră prin K. K. Ober-Gymnasium, lăsând amintirea isprăvilor de pomină. Dar mai puțin înțelegea dece uriașul cu mustățile cărămizii și cu pufnituri scurte de bursuc la mânăie, se înverșunează și acum cu urgia asupra sa, în socoteala frăținilor, veche și încheiată.

— Ce stai, hm? bombăni directorul. Aș vrea să știu de ce-mi stai infipt ca o momâie în fața mea, hm?

— Dumnevoastră m'ați oprit... observă Eminowics.

— Întră'n clasă!

— Nu pot, domnule director. Trebuie să mă duc...

— Ce faaaaaace?

— Trebuie să mă duc...

— Ce fel de vorbă e această elevule Eminowics? Hm? se năpusti d. director gata să-l apuce în ghiare. Cum îți permiți, pui de mămăligar, să discuți cu mine? Îți ordon să intri în clasă!

— Vă spun că nu pot, domnule director. Mă duc...

Fluturarea depe buzele școlarului avea întotdeauna darul să-l scoată din răbdări pe d. Ștefan Wolf. În lunga sa carieră dascălicească nu mai întâlnise un asemenea surâs pe chipul unui copil: disprețitor fără să fie vădit obrasnic, moale, s'ar fi spus resignat, și totuși punând deodată depărtare de-o poștă între el și cei care-l dojeneau pe drept ori pe nedrept. Decâte ori îl sgâlțâia cu asupririle, elevul se retrăgea în acest zâmbet nesuferit ca într'o cetățuie și atunci nu mai răsbea până la el nici o împunsătură a cuvântului... Se înșelase cu desăvârșire când l-a asemuit cu frații ceilalți Eminowics. Acesta mai mic îi întrecea pe toți.

Înainte un pas și vru să-l apuce de bărbie ca să-l privească apăsător în ochi și să-l pătrundă până în afundul sufletului:

— Eminowics, încăodată îți ordon să intri în clasă! Iar după sfârșitul orei, te invit să poțestești la mine în cancelarie...

Mihai își feri bărbia de atingerea grasă a wurștilor. D. Ștefan Wolf rămase cu mișcarea mâinei neisprăvită în aer. Dar elevul tot nu se supuse poruncii. În loc să facă înapoi spre clasa din fundul coridorului, vorbi privind-l țintă cu acelaș liniștit surâs:

— Domnule director, vă rog să mă lăsați să trec... Trebuie să mă duc și să aduc o trăsură pentru d. profesor Pumnul... I-a venit iarăși rău...

— De ce nu spui atunci? Hm? Ce stai de povești? Hm? De ce nu te duci? Hm?

Elevul răspunse cu smerenie la tustrele întrebările, metodic și rar, fără să se împleticească în limbă și să pânească pe nări bursucește în nestăpânirea mâinei, ca d. director.

— N'am putut spune nimic, fiindcă nu m'ați lăsat dumnevoastră să vorbesc, domnule director... Nu m'am dus încă, fiindcă tot dumnevoastră nu m'ați lăsat să plec și mi-ați ordonat să intru în clasă,

fără să-mi dați voie să răspund mai întâi unde am plecat și de ce am plecat...

D. director Ștefan Wolf, fierbea frământându-se când în călcâie și când în vârful tălpilor cum joacă un cazan în clocot cu capacul pus. Ca să-și descarce aburii sub presiune și să-i rămână lui ultimul cuvânt, d. director luă aminte la o gravă călcare a regulamentului. Se apropie de elevul Eminowics Michael și încercă să-i sburlească părul cu degetele rășchirate:

— Și pletele acestea ce'nsemnează? Hm? Tot din pricina mea ți-a crescut chica? Hm? Eu nu te-am lăsat să te duci și să te tunzi? Măine să nu te mai vad la școală cu mișelele acestea de cioban valah.. Acum pleacă! Dimineață să te prezinți tuns ca în palmă!

Mihai se ferise încăodată de atingerea cărnăciorilor roșii și pistruiați. Lipind călcâiele rosti:

— Am înțeles și am onoarea să vă salut, domnule director!

Apoi făcu stânga'nprejur și porni la fugă să aducă fiacrul.

Din urmă, d. director Ștefan Wolf îl petrecu îndelung cu privirea încruntată și cu toată indignarea principiilor pedagogice cari se dovedeau neputincioase față de un asemenea element rebel tuturor Pestalozzilor din lume. Moș Onufri râdea în sine pe ascuns, în palma făcută paravan gurii: grozav îi plăcea lui cum i-a găsit el un puștiu ca Mihai Eminovicu capac la toate stropșelile șoacățului și grozav se mai minuna cât de bine îi trăgea el pe nemțește, parc'ar fi pui de graf și parc'ar fi învățat la Viena, la Theresianum! Tot moldovenii lui sireacii, știau să taie apa dela moara nemților, cât or fi ei de înalți onorați directori și conșilieri împărătești!

— Hm! mormăi d. Ștefan Wolf, îndreptându-se spre cancelarie și trăgând amarnic din caerul mustăților nevinovate. Nici cu acest Eminowics n'o sfârșim noi bine! Hm! Prăsilă de rebeli... Pui de sălbateci!... Hm!...

Bombănea singur cum îi era năravul, pierzându-și așa toată solemnitatea rocului strâns pe trup ca un spențer ofițeresc, a gulerului țapăn până la urechi și a ghetelor cu scârț și călcâie înalte. Se socotea aici un exilat la hotarele civilizației, osândit să-și mănânce viața cu asemenea odrasle corcîte ale orientului cari descopereau o sută de mijloace drăcești să scuture jugul disciplinei și nu încăpeau în nici una din clasificările pedagogice ale apusului.

Strigă:

— Onufri!

Odăiașul pușintel la trup, ca un gnom pleș și bărbos, cu piepții cămășii lăsând să se vadă o tufă de păr încărunțit — altă probă de

sălbatec indigen — se apropie fuguța alignind de-un picior și sunând cheile în toarta de sârmă.

— Porunciți, înălțimea dumnevoastră...

— Ia aminte! Mâine nu intră în școală elevul Eminowics, dacă nu-i tuns ca în palmă! Ai înțeles? Hm?

— Am înțeles, sărut mânele. Mâne nu intră...

D. director îl trimise la datoria sa cu un gest măreț de comandant al trupelor de ocupație, scârbit de umilința fățarnică a sclavului barbar. Ii întoarse spatele și bocăni mai departe pe lespezile răsunătoare.

Onufri, nu contenea să rătă în sine. Firește că porunca are să fie îndeplinită întocmai... Hm! Mâne nu intră elevul Eminowics pe ușă, hm! nici tuns, nici netuns, hm! fiindcă mâne e Duminecă și nu e zi de școală. Pentru poimâne n'a primit nici un ordin dela d. director Hm! Asta-i altă socoteală care nu pe el îl privește, hm!

Își împinse punga în chimir necăjit că din pricina domnului director hm, n'a putut să îplinească rugămintea bietului băiat și că a plecat „țica" fără creițarul de covrig.

Între el și școlarii moldoveni se legase o strânsă complicitate. Ca un păzitor de pușcărie părtaș cu întemnițații îi făcea scăpați dela carcer, îi împrumuta cu pițule pentru mere și covrigi când se isprăveau paralele de acasă, ba îi și adăpostea la el când se întâmpla să rămână câte unul pe dinafară fiindcă părinții au întârziat cu trimiterea costului la gazde. Toți se plăteau cu dreaptă cinste, dar dintre toți, pe Eminovici Mihai îl avea el mai mult la inimă și pe el îl ocrotea cu deosebire, în toate chipurile: deschizându-i ușa fără să-l mai întrebe de ce vine târziu și de ce pleacă devreme, înțelegând fără vorbe ce-i dorește pofta când ridica un deget cerându-i mutește una, adică o singură pițulă. Ii plăcea cumplit cum o aduce nemțește dacă era treaba pe nemțească și încă mai cumplit îi plăcea cum glăsuiește el o moldovenească neaoșă, din bătrâni, nu o păsărească din cele pe cari le vorbeau dela un timp de vreme școlarii sărmanului domnului Arune Pumnul.

Roțile fiacrului duruiră în fața ghimnaziului. Mihai trecu în goană grăbindu-se să câștige timpul pierdut.

În urma lui, găfăia și Onufri, pistuindu-l și desfăcând băierile pungii:

— Pițula, Mihăiță! Așteaptă să-ți dau creițarii!...

Băiatul îi făcu semn din ușă că nu mai are răgaz și poftă pentru așa ceva.

Intră în clasă trăgându-și suflarea.

— Fiacrul i-afară, domnule profesor! Pofțiți...

Arune Pumnul clătină cu mâhnire din capul slăbănog și prelung, încadrat în barbetele tucurii. Suspină cerându-și iertare pentru nevolnica lui părăsire a postului:

— No, că iară am peardut dragilor o lecciune!... Pentru esim-ple să cercetați, rogu-vă frumos, însemnările dela Eminoviciu, până ce iasă Lepturariul meu, mâne-poaimâne, har bunului Domn.

— N'aveți grijă de asta, domnule profesor!... îl liniștiți cu însu-fflețire Eminowics Michael. Le dictez eu la toți din caetele dumnea-voastră.

Profesorul surâse atât cât îi îngăduia durerea să suradă și îl amenință cu o muștrare blajină, înălțând degetul osos:

— Cunosc eu dictăciunile tale, Eminoviciule... Faci ce faci și-o dai pe limbământul principătean...

Eminowics Michael puse ochii în pământ. Nu vroia să-și supere profesorul, dar nici nu putea să făgăduiască în ruptul capului că n'are s'o dea pe limbământul lui principătean, așa cum îl învățase de-acasă din părinți, dela bătrânii Ipoteștilor, dela moș Miron și baciul Trofim, din hronicile și psaltirile încuiate în dulapul Căminarului Gheorghe Eminovici de-unde vre-o câteva dosise și în lădița lui.

Se apropie de catedră. Arune Pumnul se descleștă depe scaun cu o înfiorare de durere scrisă pe chipul smad, se rezemă cu mâna de umărul lui Mihai și după ce-și luă ziua bună dela copii, plecă im-pleticit și gârbov. Un elev se repezise să deschidă ușa, altul trecu de cealaltă parte să-l sprijine făcând pereche lui Eminowics Michael, dar restul clasei rămase în cuviincioasă liniște așa cum nu era obi-цейul obștesc când părăsea vre-un profesor sala. L-au ajutat să se urce în trăsură.

Mihai întrebă, cu chipileauca în mână:

— Mâne, imi dați voie, domnule profesor, să vin și să mai iau c carte?

— Vină, Eminoviciu. Cu plăcere... Aceasta e bucuria mea, să văd că nu le-am adunat de pomană.

Vorbind îi netezeza părul cu degetele subțiri și prelungi. Pentru Mihai, desmierdarea aceasta blândă răscumpăra toate urgiile dom-nului director Ștefan Wolf, ale dascălului de matematică și ale celui de latinească,

Se întoarse în clasă să-și ia cărțile și caetele.

Acolo isbucnișe larma și încăerările dintotdeauna.

Sburau foile de limbământ, se înălțase colbul până în tavan; ur-lete, cotcodăeli și miorlăeli prefăcuseră sala atât de respectuasă mai

adineori într'un fund de iad care ar fi sburlit părul și mustățile domnului director Wolf, dacă domnia-sa nu s'ar fi aflat în celălalt capăt al clădirii, în cancelarie, foietând un tom de pedagogie proaspăt primit dela Viena și hm! cu totul nefolositor la această școală de exil dela marginea Crăiei.

Din treacăt, pe la spate, Oscar Breitinger, feciorul consilierului aulic Gottfried-August Breitinger, îl înșfăcă pe Mihai de chică întru incheerea unei răfueii intrerupte din cealaltă recreație. Răsucindu-se scurt, Mihai îl svârli la pământ cu o piedică vânjoasă, așa cum învățase el vicleșuguri de trântă dela Alexa, pe când ajutorul lui moș Trofim nu căzuse la pierzanie și n'o pornise încă în lume. Victima se ridicase de jos icnind, își șterse genunchii și palmele de colb și invinețit de ciudă se pregăti pentru un nou asalt. Dar Mihai îl ținut cu zâmbetul său depărtat și camaradul păru deodată că și-a adus aminte de alte treburi mai grabnice cari îl cheamă aiurea, căci pentru elevul Eminovici acest zâmbet era uneori o armă tot așa de nebiruită precum se arăta vicleșugul piedicii întoarsă peste genunchii, ciobănește.

Își culese cărțile din bancă. Dașchevici, Ionică Șahin și alți tovarăși de isprăvi, îl așteptau la ieșire:

— Nu mergi cu noi la Pulvertum?

Mihai arată una din cărți, mărturie:

— Acuma nu pot . . . Trebuie să sfârșesc asta, ca să-mi dea mâne Domnul Pumnul alta.

Camarazii se pregătiră să-l înconjoare și să-l târâie de subsuori. Dar cel poreclit Armanul se puse la mijloc, împăciuitor:

— Lasă-l, măi Dașchevici . . . Cu atâta mai bine! Dacă nu s'ar duce el să buchinească în ceasloavele lui, naiba ne-ar mai povesti diseară câte'n lună și'n stele?

Ceata plecă gălăgioasă spre toloaca din spatele grădinei publice unde pentru stăpânirea deplină a locului de bătut mingea se deslănțuiau răsboaie mai crâncene decât ale lui Alexandru Machedon și unde în decursul întregii săptămâni, tabăra lor, a „știudenților”, suferise din partea ucenicilor și calfelor alcătuiți în oaste vrăjmașă, înfrângerii mai rușinoase decât acele de proaspătă amintire ale armatei chesaro-crăești, la Solferino și la Magenta.

Mihai Eminovici nici nu era de altfel de-un mare folos la asemenea bătălii. Indeoște îi cădea sarcina să primenească munițiile, adică haragi și ciomegile luptătorilor de prima linie; iar decând într'o zi inamicul pusese mâna pe-o carte împrumutată din biblioteca domnului Arune Pumnul și-o făcuse ferfeniță, lua parte cu mai

puțină înflăcărare. Tot așa o mai slăbise și cu jocul de-a poșta, decând într'o zi, sătul de rotășie, făcuse tărăboiu să capete și el măcar odată hățurile și puha, ca să le arate celorlalți ce'nseamnă măestrerie de surugiu, precum a luat el pildă dela vizitii vestiți ai boierilor Balși ori dela țiganul Postelnicesei Zenobia. Ionică Șahin îi trecuse locul după multe tocmeli. Se prefăcuse că se teme să nu-i uzurpe pentru totdeauna faima de surugiu, dar pe ascuns se înțelese din ochi cu toți ceilalți cai hotărâți să-l vindece de asemenea deșarte râvniri. Poșta cobora în goana mare din Dealul Viilor, Mihai strunea cu o mână hățurile de sfoară și cu cealaltă pocnea avan din biciu chiuind de răsuna ulițele și livezile. Roțile de lemn sfârâiau în bulgări și cutia poștei scârțâia din încheeturi, când la cotitură carul s'a dat peste cap. Scândurile s'au dislocat din cuie și el a ajuns în țărână, julit, cu vânătași și răsturnat din slăvi. S'a rostogolit întocmai ca Phaeton, fiul prea cutezător al Soarelui și al Clymenei, trăsnet de mânia lui Jupiter, din povestea pe care a citit-o zilele trecute în cartea *Mythologie für Nichstudierende*, cumpărată cu toți banii de buzunar căpătați la plecare dela maică-sa, pentru ca mai apoi, chiar dela începutul anului, să plătească merele și covrigii cu creițari din pungă lui Onufri.

Ceata dispăru după turnul din Ringplatz.

Mihai rămase singur strângând subsoară teancul de cărți, lângă zidăria înaltă și fumurie a Ghimnaziului. Iși făcu socoteală că acuși sfârșește ora și pentru celelalte clase și îl năpădește altă gloată, învâluindu-l, gata să-l târâie după dânsa.

O luă domol deacurmezisul tapșanului. Iarba era sfârlogită și hătucită de pași. Copacii întindeau crengi desfrunzite sub cerul turbure de Octomvrie. Se încrucișau jidovi în caftane lucioase și soldați purtând țațoș uniforma împărăției. Chicoti un răs de slujnică, un randaș tropoti după ea cu ciubotele grele. Pe urmă prelung se tângui dela o cazarmă glăsuire metalică de trâmbiță.

Pe ulița mare treceau landouri legănate pe arcuri în trapul cailor de rasă. La spate lacheii cu brațele încrucișate și cu fețele învinețite de biciu, țapeni și mai solemni decât d. director Ștefan Wolf, priveau de sus viermuiala mulțimei de rând, localnicii cu zeghe și femeile cu broboadă, copiii în durligi hârjonindu-se cu zăvozi ciobănești. Ofițerii răsucindu-și mustățile subțiri și bălane, intrau în cafeane cu zângăt de săbii. Alții, de ulani, săltau în șea apropiindu-se de landouri și salutând grațios baronesele înfășurate în blănuri, mantile și pleduri.

Intr'un asemenea landou recunosc pe mama lui Oscar, soția domnului consilier aulic Gottfried-August Breitinger. De bunăseamnă că Oscar întâlnise echipagiul pe drum. Urcase, iar doamna consilier îi făcuse loc alături. Mihai își scoase chipuleauca. Dar camaradul întoarse îndată capul în altă parte prefăcându-se că nu-l vede. Eminowics nu-i purta pică pentru atât. Observase că doamna Gottfried-August Breitinger scutura delicat cu batista brodată colbul depe genunchii odorului cocolit și înțelegea prea bine că fiul domnului consilier-aulic n'avea de ce să-i ierte cu una cu două bușaiul după tipicul barbar al baciului Alexa.

Așteptă să se scurgă un șir de cară cu boi plăvani și coviltire cenușii. Osiile scârțâiau trist și străin în târgul acesta cu ziduri urâte; străini păreau și boulenii cu mersul lor lin și încă mai străini cărăușii cu zăbunele pe umeri și cu opinci dacice.

— Bună-seara. De unde sânteți, oameni buni? întrebă.

— Dela Cosmin, băietul moșului. Da de ce 'ntrebi?

— De nimic... Întrebam și eu...

— Ii fi de pe la noi, de pe aproape?...

— Nu moșule. Is mai dede parte...

— Dela Pătrăuți atunci ori dela Adâncata?...

— Nu moșule, încă mai dede parte din țara Moldovei, încolo!... arătă Mihai cu mâna, peste zidurile posomorâte și vinete, undeva, dincolo de marginea zării.

— Ii fi! strănse din umeri moșneagul cu nepăsare, grăbind pașii să se dea alătura de boii lui și să-i piște cu nuiaua. Cea hăreamule! Ce vrei să intri în dugheana jidovului și să cumperi scrâmbie?

Alt cărăuș auzi năsdravănia moșului și o trecu din om în om, înveselindu-se cu râsete puternice și groase, în ciuda zidurilor urâte, a cerului coborît peste acoperișurile de tablă, a călăreților din oastea împărătească și a landourilor de unde-i măsura cu buzele răsfrânte lacheii doamnelor baronese și ai înalților consilieri aulici.

Mihai rămase locului, cu teancul de cărți subsoară, privindu-i cu ochii lungi până ce convoiul a cârmit pe altă uliță și scârțâitui osiilor s'a stins.

Cezar Petrescu

IN SPITAL

de EMIL ISAC

— *Iubito, așează-te lângă patul meu
și las' să-ți mângâi părul blond.
Ochii tăi sunt două dimineți
albastre, micșorate în frumuseță.
Buzele tale sunt cuțburi roșii de
primăvară în cari plânsul este
trecător. Și în sânii tăi este
veșnicia laptelui de iubire de
mamă...*

— *Iubito...*

*Azi noapte am visat că am murit.
O, moartea! Mi-a închis cu cheia
noptii sufletul, mi-a pecetluit
cu tăcere gura, și sângele mi s-a
oprit roșu de oboseală.*

O, moarte! Am visat, că am murit...

— *Mi se așează în brațe iubita,
simt ce bună și prietenoasă este
căldura ei de femeie, parfumul
părului ei îmi aprinde obrații —*

Și iubita mă întrebă râzând.

— *Tu ai visat că ai murit,
dar mortul nu visează că trăește?...*

*Și stelele albastre
priveau la florile din glastră ale
iubitei mele, cum ar fi privit ochii
de copil zimbetul morților...*

RUGACIUNEA CEA MAI SIMPLA

de CAMIL BALTAZAR

*Doamne, ține sus inima mea
să nu-i aște draga mâhnirea,
și precât se'ntețește în juru-ne vorba rea
pre-atât fă să crească mai curată iubirea.*

*Dă-mi mizeria cotidiană, suava mea brâncă,
cupa de'nveninare, tainul de sobol,
dar crește cu flăcări albastre, ca din alcool
imaginea ei mai pură precât scârba mea mai adâncă.*

*Să nu știe, Doamne, dureroasa mea tribulație,
unghia care mă pândește ca un cuțit și lașă.
Și din ineluctabila mea tristețe
să aște doar alba versului fașă.*

*Ține-i tănuit pumnul de fiere
cu care'n fiecare zori mă dărui,
și lasă ca o albină în farmecul ei să stăruie
ca să-i înalț, harnic, fagurul de miere.*

*Și dacă zodia mea este de sinucigaș
stinge-mă Doamne în munte, prin genuni
când cresc din ger flori de sticlă în văgăuni
să'ngheț singur, departe de oraș.*

Camil Baltazar...

FIGURI BIHORENE

EMANUIL GOJDU

(1802—1870)

de TEODOR NEȘ

23

Figura indesată și spătoasă a lui Emanuil Gojdu, craniul lui poliedric mascat de-o față încadrată cu o barbă inelată pe-alocuri, încapsulau ideologia naționalismului oportunist în luptele Românilor bihoreni în perioada 1848—1881.

Lumina și seninătatea ce alunecau din ochii vii, prin cutele adunate a zâmbet ori se cerneau prin gene asupra feței și argintau barba, destăinuiau nobleța și generozitatea marelui mecenat al Românilor transilvăneni.

Vom arăta în câteva linii originea, ideile politice și faptele acestui stejar care a dominat câteva decenii politica Românilor ungureni.

În veacul al XVIII-lea Peninsula Balcanică era răvășită de prigoirile pornite de Turci în contra creștinilor. Ingroziți de păgâneștile massacre, Românii din Macedonia și Grecii au escaladat în triste corțegii de bejenari munții Balcani, revărsându-se în Nordul Dunării, în Ungaria, Galiția și Polonia. Adoptați de nouile patrii, unii s'au polonizat (Grabovsky, Adamovsky, Mutovsky și alții), alții s'au maghiarizat (Baronul Horváth, Eötvös, Baráty, Simonyi etc.) ori s'au sârbizat (Rakovici, Paljevici, etc.) O seamă de ei însă și-au păstrat numele original: Derra, Muciu, Blana, Guda, Sina, Dumba, Pometa, Dociu, Șaguna, Cuișor, etc.) ¹⁾

Familia Gojdu, după isvoarele ungurești²⁾ a plecat din orașul Moscopole din Macedonia odată cu familiile Sina, Pilta, Dumba ș. a. și s'a așezat în Polonia. După împărțirea Poloniei între Rusia, Prusia și Austria, acești Macedoneni au coborât în Ungaria, împânzind toate orașele mai de seamă ca negustori ori bancheri. Budapesta, Vaț, Strigoniu, Miscoț, Oradea, Arad, Timișoara erau împănate de Greci, și de Macedo-Români, cari, pe vremea tolerantului împărat Iosif al II-lea, înălțau pretutindeni biserici cu rit oriental.

¹⁾ I. Cav. de Pușcariu: „Notițe despre întâmplările contemporane”. Sibiu 1915. pag. 150.

²⁾ Révai: „Nagy Lexicon”, vol. VIII.

Familia Gojdu în itinerarul pribegiei sale se stabilește întâi în Miscoț, unde poposise și familia Șaguna.

De aici o ramură se răslețește dincolo de Dunăre, în jud. Alba, vlăstărind pe scriitorul și juristul Gojdu Elek, asimilat și absorbit complet de mediul pur maghiar.

O altă ramură se sădește cu alți Macedo-români³⁾ în solul Bihariei, în izbeliștea ciocnirilor fățișe ori subterane ale Ungurilor și Românilor sortiți să trăiască aici împreună.

În matricula botezaților dela parohia ortodoxă-română din Oradea, tatăl lui Emanuil Gojdu e trecut cu numele de Atanasie Popovici și numai în matricula morților i s'a adăogat ca o poreclă numele de Gozdu. Acest fapt a provocat discuții cu privire la originea familiei Gojdu.

Partenie Cosma consideră această familie ca o veche familie bihoreană, înrudită cu familia Popovici care a dat comunei Didișeni o serie de preoți.

Ion Cavaler de Pușcariu, care a cunoscut familia Gojdu tot atât de bine ca Partenie Cosma, îl amintește pe Emanuil Gojdu alături de ceilalți membri macedoneni ai comunității bisericești din Budapesta, cum erau familiile Mocioni, Derra, Dora, Guda, Muciu, Horvath, Lyka și alții, deosebindu-i nominal de membrii nemacedoneni ori greci.

Dl. I. Lupaș, bazat pe un testament ce se află în posesiunea P. S. Sale Roman Ciorogariu, conchide la originea macedo-română a familiei Gojdu. În acest testament, redactat la 1 Iulie 1798, în limba vulgară neo-grecescă, Emanuil Popovici lasă nepotului de soră, Tănase Nasta Gojdu (adecă Atanasie Popovici, tatăl lui Emanuil Gojdu), angajat în prăvălia sa, o oarecare avere.

„Descendența lui Emanuil Gojdu, — scrie dl. I. Lupaș, — din tată și bunică de origină macedo-română apare destul de clar din dovezile istorice păstrate până în zilele noastre, înfățișându-l ca pe un vlăstar viguros, răsărit din binecuvântata rădăcină, care a odrăslit și rodul vieții eroice a Mitropolitului Andrei Șaguna. ⁴⁾

Profilul psihologic al lui Emanuil Gojdu, trecut prin filierele școalelor maghiare, — bizar deformatoare de suflete și gândire, — este încheșat din linii flexibile.

³⁾ Gh. Tulbure „Coloniile macedoromâne”. Conferință ținută la „Universitatea Liberă: Em. Gojdu”, în ziua de 25 Martie 1925.

⁴⁾ I. Lupaș: „Originea lui Em. Gojdu”. Ziarul „Universul”. Febr. 1934.

Individualitatea, în general, este rezultanta a patru factori, rasa, sexul, familia și mediul.⁵⁾

În cazul unui raport constant al individului cu toți factorii, în răstimpul copilăriei se plămădesc fragmentele care se vor înseila în turbulenta perioadă a adolescenței, în sumara schiță a viitoarei personalității mature. Anii și troienele senzațiilor cernute de experiență în suflet, vor complecta cu amănunte conturul fără a-i modifica esențial forma.

În cazul unui raport variabil al individului cu mediul uman, schița psihică se va mlădia prezentând oscilațiuni în jurul tipului ce l-ar fi determinat constanța factorilor hotărîtori. Nu vom înregistra desigur faze dispartate în evoluția individualității, fără o intimă legătură afectivă și concepțională; seismograful observatorului însă va semnala amplitudini, abateri mai pronunțate dela ceea ce ar fi devenit individualitatea în condiții staționare.

În sensul acesta zestrea originară a unei individualități, influențată de un mediu variabil, va înfățișa o serie de schimbări formale de atitudine și de aparențe, cari, însă, în fond vor învălui esența hotărîită de ereditate, sex și familie.

Stăruitoarele sugestii, insistentele persuasiunii, fireasca ascendență a profesorilor din liceul premostratens din Oradea, dela facultățile de drept din Oradea și Pojon, secundate de influența permanentă a mediului maghiar din Budapesta, au determinat conturul inițial ce se va urzi pe fondul robust românesc al individualității lui Emanuil Gojdu.

Poeziile ungurești — amuzante indeletniciri de versificație — publicate de Em. Gojdu în „Szépliteraturai Ajándék”, gestul tânărului avocat român, colcăitor de frățietate și umanitarism, care prezintă cel dintâi (1827) o petiție în limba maghiară în locul celei latine la judecătoria din Pesta,⁶⁾ dese declarații patetice de înfrățire româno-maghiară, situează individualitatea lui Emanuil Gojdu într-o falsă perspectivă, dacă ne oprim la contingente.

Acest profil, răsrânt public în presa maghiară și în zierele vrășmașe politicii de înțelegere al lui Emanuil Gojdu, va trece, corectat de atitudine și fapte, printr'o serie de inflexiuni în chipul definitiv al marelui Român și binefăcător, către care se vor întoarce cu recunoștință privirile tuturor generațiilor.

⁵⁾ E. Thorndike: „Individualty”. Cambridge. 1911. pag. 29.

⁶⁾ „Quanta temeritas ab hoc juvenel!” exclamă judecătorul.

Márki Sándor: „Bihari román irók”. Nagyvárad. 1880. pag. 61.

Echipamentul său psihic, de un patent românism și ortodoxie, se vădește la fiecare pas prin năvodul aparențelor. Semnul crucii care introduce masa; cuvântul românesc și cântecele naționale ce-i umpleau casa, veselia studenților români adunați și bine primiți în ospitalierul său cămin, destăinuiau o caldă simțire românească și respect față de obiceiurile și tradițiile neamului și bisericii sale. „Biblioteca Română”, „Viața lui Hristos” a lui Iuga Diaconoviciu și „Calendarul lui Neagoe”) tipărite pe cheltuelile lui, constituiesc preambulul celebrei fundațiuni din 1896.

Emanuil Gojdu s'a afirmat în toate timpurile ca protegitorul crucii, al slovei și graiului românesc.

În arena luptelor religioase Em. Gojdu se pune în fruntea curentului care pretinde desfacerea de biserică sârbească. În adunarea fruntașilor români — între ei bihoreni Ioan Dragoș, G. Fonnai și Nicolae Jiga — ținută la 21 Mai 1848 în casa lui Emanuil Gojdu, se pretinde, ca o arzătoare necesitate, despărțire de către Sârbi în toate trebile bisericești și scolastice”, „ocârmuire bisericească cu totul neatârnată de mitropolitul Carlovițului”, învinuind slavismul că „ne-a lipsit de literile noastre românești și a vârit în toate cărțile, cele bisericești și scolastice, slovele lui Chiril și a voit nația noastră a o despărți de către Europa civilizată”.^{s)}

Acumulatele nemulțumiri ale Românilor bănățeni și ungureni față de epitropia nejustificată, mașteră și silnică a Carlovițului, au creat aici o atmosferă politică, din cele mai ostile față de Sârbi. Cu temeiu ne putem întreba, dacă — alături de opiniile sugestive ale lui Nic. Bălcescu, C. Boliac, de desfacerea Bihorului de Ardeal prin constituția din 4 Martie 1849, de perfidia Vienei și de primejdia panslavismului, în forma lui moscovită — n'a fost oare ura față de Sârbi, forța repulsivă ce-a împins pe ungureni în apele politice maghiare?

Pe terenul politic, Emanuil Gojdu rezumă ideologia naționalismului oportunist. Abandonați de transilvăneni, neîncadrați în politica generală ultraistă a Aredelenilor, Ungurenii s'au adaptat asprei situațiuni și-au inaugurat politica de înțelegere cu Maghiarii.

Emanuil Gojdu, însă, înzestrat cu o excepțională dialectică juridică, cu un temperament de impetuoasă combativitate și cu o retorică explosivă ori înflorită, adecvată subiectului — n'a înțeles nici o clipă să privească pasiv disolvarea naționalității române în națiunea maghiară dominantă. Obiectivul practic și imediat al luptelor sale a

7) Márki Sándor: „Bihari román irók” Nagyvárad 1880. pag. 65.

8) T. V. Păcățian: „Cartea de Aur”. vol. I. pag. 344.

fost găsierea unui fel de a trăi cu Ungurii. În toate amendamentele parlamentare a avut o deosebită grijă de a înlocui termenii, din cari s'ar putea trage concluziile îndepărtate ale restricțiunii libertăților naționale. Iar unde avea inițiativa, cel dintâi gând i-a fost să aplice la poporul român vederile sale largi și pătrunse de dragoste de neam. Așa a procedat în calitatea sa de prefect al Carașului (1861) când introduce în administrație limba română, numește funcționari români, întemeiază un fond pentru înființarea unui liceu român și luptă pentru românizarea liceului de stat din Lugoj. ⁹⁾

Ca membru de drept în Casa Magnaților, înarmat cu informațiile primite dela mitropoliții Andrei Șaguna și Alexandru Sterca Șuluțiu a ținut un discurs de o clasică factură în care justifică abținerea Transilvănenilor din dietă. Arată că:

1. Dieta din Cluj (1848) a decretat unirea cu Ungaria fără Români.

2. În legile Ardealului din 1848, națiunea română nu e declarată egal îndreptățită cu celelalte. Un popor de 1.353.000 Români ar fi meritat un articol de lege.

3. Românii din Ardeal au fost desarmați, iar Săcuii lăsați înarmați.

4. Grănicerii din Ardeal n'au fost chemați în dietă ca cei din Banat, Croația și Sermia.

5. Articolul VII din legea din 1848 decretează „unitatea națiunii maghiare”, ceea ce înseamnă absorbirea naționalităților în poporul maghiar. Românii însă, prețuesc mai mult naționalitatea decât libertatea individuală.

6. Să se abroge cumplitele „Aprobate și Compilate” și Diploma Leopoldină, care au creat o stare strivitoare pentru Români.

7. Legea electorală din Ardeal e mai rea decât cea din Ungaria. Românii sunt excluși din viața publică.

8. Unirea Ardealului cu Ungaria nu este fapt împlinit.

În încheiere definește obiectivul luptelor naționale. „Românii doresc viața națională — conservată prin atâtea nenorociri de o mie de ani — pe cari vreau a o păstra, cultiva și desvolta și pe viitor, iar pe fiii săi, aplicându-i în toate ramurile guvernării, poporul român voește a-i pregăti pentru un viitor mare, pe care îl are nedespărțit de națiunea maghiară. ¹⁰⁾

⁹⁾ I. Lupaș: „Mitropolitul Andreiu Șaguna”. Ed. II. Sibiu. 1911. pag. 299.
Nota: 2) jos.

¹⁰⁾ T. V. Păcățianu. o. c. vol. II. pag. 425.

La 20 Februarie 1866, ca deputat de Tinca, lansează în circulația politică celebra formulă a complexelor pentru a salva naționalitățile. „Prin numirea de națiune liberă, independentă, se înțelege totalitatea, complexul tuturor locuitorilor de orice limbă din Ungaria”. Numai complexul este independent; părțile componente, deci și Maghiarii, nu sunt liberi. Poporul maghiar este o naționalitate coordonată cu celelalte naționalități, fără drept la o asupraitoare egemonie.

Pentru atitudinea lui frumoasă în parlament Beiușeni, într'o adresă trimisă la 22 Iunie 1861, exprimă lui Gojdu, și celorlalți deputați români, mulțumiri pentru sentimentele naționale manifestate vibrant în discursurile și acțiunea lor politică.

Mitropolitul de Blaj, Alexandru Sterca Șuluțiu, într'o scrisoare îl încarcă cu atribute ornante, ca de pildă: „în nobilul piept al Ilustrității Tale locuște un simț adevărat și curat național”; „acest nobil simț național pentru fericirea Națiunii Noastre nu-l ții tărmurit numai între marginile Ungariei și singur pentru frații noștri din Ungaria, dar îl lățești peste toată și întreaga Națiune Română care este și în Transilvania”; sau „bărbat înțelept și pătrunzător” etc.¹¹⁾

Din discuțiile asupra legii naționalităților, Emanuil Gojdu s'a ales desigur cu o penibilă decepție în privința cavalerismului maghiar și al încrederii ce și-o pusese în spiritul de dreptate al acestui popor.

Profilul său psihologic se arată acum definitiv conturat și retras prin augustul gest al întemeierii unei fundațiuni pentru studenții ortodocși români din Transilvania și Ungaria. Prin aceasta a adus un puternic corectiv politicei de maghiarizare, urmată cu strășnicie de Budapesta.

Prin testamentul său dela 1869, înlesnește selecționarea elementelor române dotate dela țară și trecerea lor prin filiera celor mai înalte instituții de cultură. Talentele native românești au putut fi sondate din imensa masă a țărănimii, s'au șlefuit în școli de toate categoriile și-au răsfrânt mai târziu lumina culturii asupra mulțimii din care au răsărit. Așa s'a creat o pleoră de intelectuali ardeleni cari au rezistat neprihăniți formidabilei presiuni de desnaționalizare practică de Unguri. Prin acești intelectuali s'a răspândit apoi cultura la sate, ajutând incontestabil opera școlilor românești și a Astrei, de a menține trează conștiința națională în toate unghiurile Ardealului.

¹¹⁾ Gh. Barițiu: „Părți alese din istoria Transilvaniei” vol. III. Anexe.

Efectul în timp al Fundațiunii a fost prevăzut de guvernele maghiare și celelalte naționalități și confesiuni. De aceea chiar dela început, s'a dus o campanie ocultă pentru a zădărcini rezultatele Fundațiunii, exploatând o frază extrem de primejdioasă, înserată în testament de Emanuil Gojdu, care stilizase în viață atâtea testamente rezistente la orice atac juridic. „La caz de orice proces — scrie în testament — ce s'ar ivi între văduva lui și între Fundațiune, judecătoria să decidă întotdeauna în favoarea văduvei”. Această dispoziție a fost, — cum spune I. Cav. de Pușcariu — călcâiul lui Achile al testamentului. Dușmanii naționalității române și ai ortodoxiei au instigat pe văduva lui Emanuil Gojdu, Melana, născută Dumcea, să atace testamentul. Numai intervenția lămuritoare și energică a lui Ion Cavaler de Pușcariu a salvat Fundațiunea și testamentul.

Fundațiunea este administrată de o reprezentanță compusă din arhieriei celor trei dieceze ortodoxe române și câte doi mireni din fiecare eparhie. Din comisia de cenzori fac parte de drept descendenții familiei Poynar de Királydarócz. Cea dintâi comisie a fost prezidată de mitropolul Miron Romanul, bihorean. În reprezentanță erau încă doi bihoreni, Partenie Cosma și Dionisie Poynar de Királydarócz, consilier la tabla regească din Oradea. Cu dobânzile capitalizate averea a crescut până la cifra de cca: 150.000.000 lei.

Acesta a fost ultimul act al strălucitului luptător și princiarului sprijinitor al studențimei române. El se stinge în Budapesta la 1870.

Atitudinea sa de apărător al naționalității române, lupta pentru eliberarea bisericii ortodoxe de sub jurisdicțiunea Carlovițului și întemeierea fundațiunii, au aruncat o lumină rembrandtiană în sufletul lui Emanuil Gojdu, lămurindu-i definit conturul și conținutul. S'a învrednicit de atributul „Cel mai bun român”, ce i l-a conferit I. Cav. de Pușcariu.

Bihorul de care e legat prin viața părinților, prin naștere, prin prietenii politici și de credință, îi reclamă osemintele ce zac părăsite și cu somnul agitat în cimitirul din Budapesta. Ele trebuiesc aduse acasă, iar deasupra lor să se înalțe un lăcaș de închinare și pelerinaj.

Mormântul lui Emanuil Gojdu trebuie să fie în Oradea o nouă și neclintită piatră de hotar.

Teodor Iles

I N V I E R E

de C. MIU-LERCA

*Bate toaca,
noaptea o străbate:
ciocanul vechiului semn,
spovedește Golgota'n tropare de lemn.*

*Stranele
îi vindecă Domnului ranele
și 'n fiecare făclie,
minune, Christos reînvie.*

*Vița a pornit în vie
și-si sfințește mugurii:
când popi, iertări rosti-vor iarăși din scriptură,
cuminecătură,
să-l sângereze jertfa, strugurii.*

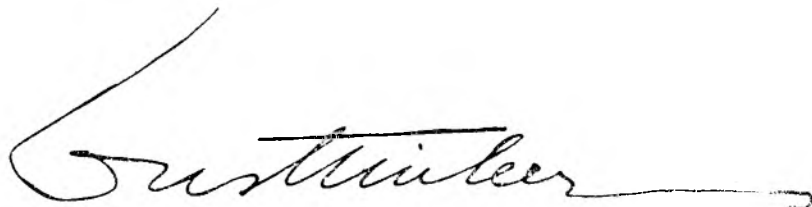
Și-învierea trece din fereastră în fereastră.

*Bucurii
în gastră
ard...*

*Crengi cântate la Florii,
peste gard
îi plouă
'n cale,
ploaia aihelor petale.*

Vârfuri noi se 'naltă 'n brazi.

*Datine ciocni-vor azi
Paștile, în ouă.*

I S P A Ș I R E

NUVELĂ INEDITĂ

de ALEXANDRU CEUȘIANU

I.

Unde le bătea gândul? De ce atâta încăpăținare? Tatăl lor o ducea doar destul de bine la vatra strămoșească și mulțumit cum era nu se dorea nicări...

În odaia scundă, grinzile erau negre de scrumul vremii. Niște găuri unghiulare sugrumau lumina, iar în aerul mucegăit vorba se pierdea fără rezonanță. De-o bucată de vreme discuția celor trei se nuanța agitată; Constantin cu nevastă-sa cucoana Valeria — oameni dela oraș, infoliți domnește — își întăreau glasul, Ștefan — fratele mai tânăr scăpat de curind din armată și oploșit la casa părintească, tărăgăna răspunsurile, cercând să pătrundă rostul propunerii.

— Eu zic, să lași pe tata să stea cu noi, până ți se va nimeri să te'nșori.

La noi are îngrijire bună; nu trebuie să trudească la nimic, — în vocea femeii căraia tremurul nerăbdării — și-apoi nu te'nțeleg cumnate, la ce te mai codești, când îți luăm așa povară.

— Crede-mă c'o facem din curată dragoste cătră părintele nostru, fără nici o contraprestație.

— Ce-i aceea contraprestație? — se'ncumeta Ștefan să se dămirească. Urmărea ascuțit mișcările fratelui, folosindu-se de tot prilejul să câștige timp înainte de-ași rosti părerea.

— Nu-ți cerem nimic, nici o răsplată. Noi îl ținem pe bătrîn pe cheltuiala noastră — se grăbi cucoana Valeria să-l convingă. Își duse o batistă parfumată la buze, exasperată de încetineala adversarului.

— Dar tata ce să facă la oraș?

— Să-și trăiască în tihnă sfârșitul vieții — îi răspunse fratele cel mare. — Pe mine m'a crescut slujbaș; am ajuns să cunosc traiul mai bun și vreau să-i răscumpăr bunătatea, acum că a ajuns în doara neputinții.

Ștefan se sculă dela masă, fiindcă simțea, că nu mai găsește chip de împotrivire.

— Tată! — Bătrînul, puțin cam surd, ședea la o parte pierdut în negândire. Capul osos avea asemănarea unei păsări de pradă.

— Ha?

— Constantin vrea să te ducă la oraș.

— La oraș? În fața bătrînului nu se putu descoperi nici o tresărire. Fruntea scrijelată de crețe nu se sbârci. Cel mult degetul arătător dela stînga se răsuci încet în jurul musteții stufoase. — De ce?

— Să șezi la mine, tată.

— Cu noi — întări cucoana Valeria.

Toți trei îl încunjurară pe bătrîn, pîndindu-l cu atenție.

— N'are să-ți pară rău să pleci dela vatră, unde ți-ai mâncat zilele în bine și în rău?

— În rău, Ștefane, mai mult în rău, c'asa a vrut cel de sus.

— La noi, vei duce-o bine, fără pic de supărare, zise cucoana Valeria — și iacă îți făgăduiesc să mă îngrijesc să nu-ți lipsească nici odată tutunul. — Șireată cum era, observase că bătrînul mîngăiasc în vre-o două rînduri luleaua, fără să o iee în gură. Ștefan își mușcă buzele. Cunoștea slăbiciunea bătrînului și încercă să dea altă întorsătură vorbeii.

— Cum te-ai putea hotări, tată, să lași aci toate, casa, grajdurile, Joița.

— Lasă pe Joița, — se răsti mînios. Buzele se crîmпоțiră a dispreț. — Junincă într'al patrilea an... n'o prinde gonitul.

— Dar pămînturile, tată.

— Aci ești tu, că ți le-am dat să le lucrî și nici măcar de-un vîners nu-mi ajunge.

— Dacă așa zici tată, — Ștefan se'ntinse în largul umerilor întăritat. Voi să zică ceva, dar se răzgîndi. Era învins și eși din odae, aruncînd o privire veninoasă înspre nevasta fratelui. Se gîndea la biata lui mamă care n'ar fi îndrăsnit pentru o lume să se amestece în vorbele bărbaților. Aci se părea, că lucrul e urzit în adîns de dînsa.

Trecu prin ogradă. Zări trăsura în care sosise cu o zi în urmă fratele. O trăsură încăpătoare. Va să zică veniseră siguri de hotărîrea lor să-l ducă pe bătrîn. Deschise ușa grajdului. Vizitiul nicăiri. Caii neșaseși și neîngrijiiți.

— Asta-i treabă domnească — mormăi cu ciudă și începu el, fratele domnului Constantin să rînească gunoiul de sub cai. Isprăvi cu țesălatul și vizitiul încă nu sosi. Înlăuntru se cocea de sigur urzeala cumnatei ca să-l îndepărteze pe bătrîn din baștina sa. Și cum judecata lui simplă nu putu osârdi alt rost acestei neobicinuite purtări decît căștișul începu să-și ușureze năduful prin injurături.

La pregătirea trăsurii și la înhămarea cailor n'a mai pus mâna. De altfel fratele său nici nu se sinchisea de dânsul. Neastâmpărul plecării săpa pe nesimțite o prăpastie între frați. Cucoana Valeria nu mai înceta cu — șezi bine, tată? — învește-te cu țolul, tată — să mâie încet, caii, să nu scuture.

Atunci îl cuceri dintr'odată mânia.

— De ce te duci, tată?

Dar bătrînul abia auzi glasul răstit. Iși întoarse obrații însoriți de voie bună și pocni din sfârleaza degetelor, chiuind.

— Ștefane... ho, ho-o!

Un șfichiuit de bici și caii se opintiră pieptiș în curele.

— Duhnește a rachiu — se gândi Ștefan și înțelese dintr'odată schimbarea petrecută în sufletul bătrînului. Se uită îndelung în urma trăsurii. Constantin își flutura pălăria. El nici nu răspunse.

— Lasă-l, nu-l vezi, că-i mitocan? — observă într'un târziu Valeria.

— Mi-e frate — răspunse bărbatul fără voie.

— De-acum să ne gândim la alte treburi — continuă femeia — pe mâine facem asigurarea...

Uruitul trăsurii topea cuvintele într'un zgomot nelămurit.

Bătrînul cu fața lui șoimatică începu să picotească.

— De-ar reuși... observă femeia preocupată de cine știe ce gânduri.

— Mi-e tată — răspunse bărbatul și în glasul lui vibra un nelămurit accent de dojană.

II.

Ideia asigurării își făcuse ravagiile. Devenise o preocupare halucinantă de căpățuire lesnicioasă în familia domnului Constantin, funcționar onorabil și de model. În calitatea sa de subaltern n'avea posibilități de-a subtiliza bunuri publice, nici să beneficieze de mita solicitorilor, fiindcă atribuțiunile sale oficiale erau excepțional de modeste. De-aceea nu scăpa ocazie să se bată în piept, că e funcționar onest; în schimb cucoana Valeria îl taxa drept slăbănog. Om onest înseamnă a nu te ști îndeajuns învărti; mai mult: a trăi și a muri calic.

Chestia cu asigurarea era un prilej unic de salvare din această supărătoare perspectivă. Buna priepćenă a cucoanei Valeria, Smărăndița, azi măritată Săndulescu și dânsa soție de umil funcționar o vestise în strictă confidență despre existența unei societăți ameri-

cană, care plătea sume fabuloase pentru cazul morţii unei rudeni de sânge asigurate. Dânsa, Smărăndiţa, se hotărîse repede. Mama ei era bolnăvicioasă şi bătrînă. O cunoscută prezicătoare sorocise inevitabilul sfârşit ca foarte apropiat. Ar fi fost curată nebunie să n'o asigure. Mă rog, Societatea n'avea altă dorinţă decît să-şi sporească subscriitorii.

Cucoana Valeria o ascultase la început cu totul neîncrezătoare şi nu s'a lăsat convinsă pînă cînd Smărăndiţa nu i-a arătat actele, suma de asigurare şi condiţiile nemaipomenit de uşoare. Murea asiguratul şi norocul da plească peste tine.

Cucoana Valeria trecu repede în revistă mintală conspectul rudeniilor. În familia ei n'avea pe nimeni grăbit, să-şi dea ortul popii de dragul asigurării. În al bărbatului?...

— Ascultă Constantine, cu plata ta de lefegiu putem cârpi petecile sărăciei. Tu nu ştii să-ţi faci un ban pe-alături. Nimeni nu se cugetă să ne aducă măcar o găină plocon. Uită-te colegul tău Vizirescu, sau la Rîteanu — au intrat mai tîrziu decît tine în slujbă şi şi-au cumpărat casă cu etaj. Soţiiile lor — scuteşte-mă să-ţi povestesc de unde-şi trag obârşia — umblă înfolite în blănuri scumpe. Eu nu mă pot gândi la o rochie de casă, vai de capul meu...

— Valerîe, te rog, doar avem casă şi ţi-ai făcut...

— Mi-am făcut? Sigur că mi-am făcut... altfel ar rîde oamenii de mine. Nu uita însă, că în comparaţie... una ca mine... de familie... se simte umilită.

— Dar, pentru D-zeu, sunt eu de vină, dacă eu unul nu pot fura, ca Vizirescu sau lua mită ca Rîteanu... Gîndeşte-te Valerîe. Despre mine nu poate vorbi nimeni nici un rău... sunt funcţionar cinstit, ce Dzeu.

— Să ne înţelegem Constantine. Nu vreau să ne certăm din nou pe chestia asta, dar...

Şi cucoana Valeria a început să-i descrie afacerea cu asigurarea. Bineînţeles colorat şi cu ifose convingătoare, parc-ar fi fost salariată de societate pentru propagandă.

— Ne putem căpătui şi noi, frate, pe cale cinstită. Câştigăm o groază de bani, numai să ne moară, cât mai repede, sortitul...

— Şi ce crezi pe moartea cui ne-am putea bizui?

— M'am gîndit frate, lasă-mă să-ţi spun. Ne trebuie un om bătrîn, stors de puteri, slăbit de viaţă. Unul la care să suflî, ca să se răstoarne... şi după cîte ştiu... tatăl tău...

— Tata? — Constantin se împotrivi cu oroare să discute mai departe afacerea. L'ar bate Dzeu, dacă s'ar gîndi să precupeţască

viața părintelui său în scop blăstămat de îmbogățire. Și fiindcă alt chip nu era de-a termina discuția, au început harța. Cucoana Valeria își revărsă leșia batjocurei asupra lui, afurisind viața, că are parte să trăiască alături de-un mojic... da mojic, care nu-i face și nu i-a făcut nimic.

Au urmat două săptămâni de chinuri închizitoriale. L'a săcăit cu tot ce-i venea la îndemână. I-a adus până și polița de asigurare a cucoanei Smărăndița și i-a urlat în față:

— Vezi, bre! Dânsa și-a asigurat pe mama ei — auzi — pe mama ei dulce — Constantin rămânea însă catir.

— De nu te-aș fi cunoscut, momârlăule, — și cucoana Valeria începu să se zmulgă de păr, să-și rupă hainele de pe dânsa, simulând la perfecție spazmurile epileptice.

După câteva săptămâni de iad conjugal, în dogoarea căruia, își găsea întrebuintare și câte-un obiect contondent ca ultim argument, bărbatul se'nmuia. Într'o zi se pomeni cu vorba.

— Am fost azi, ca să-ți fac plăcerea, la societate.

— La societatea americană?

— Am vrut să mă conving.

— Dragule!

— Condițiunile sunt destul de convenabile.

— Nu ți-am spus?

— Când te gândești, tata e om trecut de șaptezeci.

— Scumpule!...

— Avem să-i îndulcim sfârșitul vieții, să ne împăcăm conștiința.

— Constantine suflețel, să știi, că mi-ai făcut o bucurie enormă.

Și fiindcă Valeria era o fire categorică, n'a lăsat să se răsuflă entuziasmul bărbatului. S'a dus la mult hulitul Vizirescu ca să-i ceară trăsura pentru cealaltă zi — și fiindcă madam Vizirescu se scuzase că n'are vizitiu tocmai pe cealaltă zi — cucoana Valeria a trecut și pe la familia Rîteanu, obținând în împrumut vizitiul și nelăsându-se refuzată din nici o parte. — Are gură de foc — își spuneau cei solicitați și se ține scai de om.

Acesta fusese preambulul afacerii cu asigurare de moarte a bătrînului. Formalitățile se dovediră simple de tot. Societatea se mulțumi cu sumara constatare, că bătrînul trăiește, fără nici o altă obiecțiune.

Într'o bună dimineață — a zecea sau mai precis a unsprezecea zi dela adăpostirea bătrînului la fiul-său, îl găsi cucoana Valeria stârcit în culcuș, complectamente inert și cu albul ochilor întorși spre bagdadie. Poate viața cu totul schimbată, cu belșugul de plă-

ceri negustate până atunci, sau poate slăbiciunea organismului trudit provocaseră sincopa.

— Vai de mine — un medic — moare tata! . . .

Constantin avu o crîncenă săgetare de remuşcări sufleteşti. Grăbi într'un răsuflet la cel mai apropiat medic. Nu-i păsa, că medicul era om tinăr; cu atât mai bine; acesta nu se lăsă zorit să vină lângă bolnav cât mai repede.

Cucoana Valeria, alergase între timp la societate. Vroia să ştie. — dacă, doamne fereşte, bătrînul ar muri, atât de curînd . . .

— Constantine, Constantine, — glasul Valeriei vibra de agitaţie. Bărbatul eşi în vârful degetelor dela căpătâiul suferîndului.

— Ce e? — intrbă el din uşă.

— Ascultă . . . de la societate mi s'a spus, că dacă moare . . . avem dreptul la întreaga sumă de asigurare . . . închipeşti, întreaga sumă, — şi ochii femeii măriţi scliffeau fantastic.

— Bine dar . . .

— Ce zice medicul?

Medicul se apropiase şi auzi întrebarea. Era de altfel pregătit de plecare. Pe faţa lui stătea întipărită gravitatea cazului.

— Cum e cu tata? — îl întrebă Constantin livid de emoţie.

— Bătrîneţea, — îngână medicul, caşicând ar fi vrut să-şi scuze neputinţa.

— Nu ne faceţi nici o nădejde? — izbucni cucoana Valeria, cu un sughiţ de circumstanţă. Medicul avu o uşoară tresărire de mândrie.

— De astă dată, bunul Dzeu a fost milostiv, scumpă doamnă. Bătrînul a trecut peste criză; am reuşit să-l salvez. Va trăi! — şi conştient de imensa bucurie ce trebuia să provoace această veste, se depărtă modest ca unul, care şi-a întemeiat considerabil reputaţia medicală.

III.

Sub broboada de doliu, o faţă mulţumită.

— De mult n'ai mai dat pe la mine, Smărăndiţo.

— M'am pregătit mereu, dar . . . de sigur ai aflat . . . biata mamă.

O batistă cu margine cernită se'nfige inutil în colţul ochilor. Cucoana Valeria observă cu ciudă nemărturisită, că batista e fină şi peste tot întreaga înfăţişare a prietenei poartă pecetea eleganţei. Stofă de calitate; croitoreasă de rangul întâi.

— A suferit mult?

— S'a stâns ca o lumină, sărmana — și un oftat tremurat insofește cuvintele spuse cu voce scăzută. — Eram cu totul nemângăiată... durerea ceasului cumplit... Ce-i omul? ... și cât de bună a fost cu noi... biata mamă.

— S'o odihnească, Dzeu. S'a 'nvrednicit să fie atât de amar jelită. Noi ce să spunem... cu bătrînul nostru...

— Cum scumpă?... Auzeam doar...

— Da, i-a fost rău... rău de pierit; dar vezi... grija bună. Prescripții de rigoare. N'are voie să consume decât mâncări seci. Nici un iritant. De geaba se plânge bătrînul, că duce dorul tutunului, al vinarsului... Bărbatul meu nu vrea să 'nțeleagă...

— Lasă... că lovitura, când vine e zguduitoare. Este adevărat, că pe urma neuității am primit asigurarea întreagă și fără scădere. Mulți bani, Valerie; dar i-am și făcut mamei o înmormântare...

— Neprețuită femeie...

— Soțul meu a fost de părere să ne cumpărăm cu paralele dobândite o casă... să ne aranjem și noi ca lumea... Să vii să ne vizitezi... locuim adorabil.

Smărăndița are aerul de-a compătimi mobilierul simplu din casa prietenei. Comparat cu al ei... zău, ce deosebire!...

— Promite-mi că vii să ne vezi...

— Cu siguranță, scumpo.

Să fi durat vizita mai lungă vreme, nu s'ar mai fi putut stăpâni. Așa se descarcă asupra lui Constantin.

— Ce miros curios — îndrăznește să observe intrând în odaie.

— Care va să zică observi și tu? — și cu ironie incizivă — Parfum de bocotană.

— Cine, te rog?

— Smărăndița... aia, care mi-a vorbit de asigurare.

— De nu ți-ar fi grăit, maică, nici odată.

— Sau cu alte cuvinte mă faci pe mine vinovată c'am subscris și noi. Înțelept mai ești; dar de'ntrebat nu mă'ntrebi cum de-au ajuns așa de repede la avere.

— Nu'nțeleg.

— I-a murit mama — asta-i — și au încassat asigurarea întreagă, fără scădere.

Obrajii bărbatului se înroșiră. Simțea că femeia îi caută prilejul de ceartă și, voind să încunjure izbucnirea, întrebă — poate din obicinuință:

— Ce face tata?

— Ah, tatăl tău? — glasul cucoanei Valeria se mbăia într'un torent de venin. — Iși face cheful. Sănătos ca oțelul... har domnului.

— Valerie te rog nu începe.

— Să nu încep... asta-i vorbă... când știi că toate le-am putea potrivi de minune.

— Rogu-mă ție!...

— Știi, că-s praștie de mânie, când faci pe miorlăitul... mai ales că tu ești acela care mă împiedici...

— Nu se poate, Valerie.

— Crezi, că vreau să-l omor? N'avea frică... nu-l omor. Dimpotrivă. Am să-i împlinesc dorințele după cum îi pofteste inima. Tutun, vinars...

— Valerie.

— Am și început deja pe-ascuns, dacă vrei s'o știi.

— Ai început? Impotriva voinței mele?

— Da! Impotriva voinței tale... și vezi, că tot n'a murit.

Constantin se repezi la ușă îndârjit. Urcă scările spre odaia bătrînului, pierzându-și răsuflarea. Broboane de sudoare îi nădușeau fruntea și când dădu buzna în cameră, abia putu articula vorba.

— Tată!

— Tu ești Constantine? Bătrînul stătea tolănit pe canapea și pufăia cu profundă plăcere fumul din lulea.

— Iți strică tată.

— Ei lasă, Constantine.

— Nu tată... doftorul a zis.

— Să-l ia dracu' pe doftor.

— Dar...

— O viață întreagă am trăit. Doftorii... fleacuri...

— Ei, vezi — cine are dreptate? În ușorul ușii stătea cucoana Valeria, cu brațele înțepenite în șolduri. Bărbatul se'ntoarse; bătrînul se'nvioră.

— Mai spune-i și tu noră, să-mi dea pace cu doftoriile, că mă bagă în groapă cu zile.

— Dacă nu ascultați de mine... Constantin tremură de mânie reținută.

— Ei, ca s'o știi. N'om mai asculta de tine, dragul meu — și fără să-l învrednicească pe bărbat cu o singură privire, îl luă pe bătrîn de mână. — Vino, tată, e pusă masa.

Constantin rămase singur în odaie cu pumnii apăsați în frunte. O neliniște teribilă îl cucerii. Nu era el destul de chinuit, mai trebuia

să lupte și cu conștiința? Din doi în doi pași măsură spațiul scund dela un părete la celălalt. Fumul albăstriu, încăcios s'așternea în straturi mohorînd lumina. Aspectul chilioarei devenea lugubru. Sufoca. Eși furtunatic, trântind ușa în urma lui, ca un prigonit.

— Ce-i?

— Nu se poate, Valerie.

— Mă faci să rîd.

— Tata...

— Vino la masă, Constantine — zise bătrînul domol — hai gustă din costițe. Cucoana Valeria se aplecă.

— Iți priește, tată?

— Să trăești, noră... să trăiți amândoi. Bătrînul ridică paharul cu vin roș, golindu-l c'un gîlgăit satisfăcut.

— De-acu o să mă'ngrijesc să ai și vinars, să poți închina, de câte ori iți vine pofta, — răspunse cucoana Valeria, parcă înadins să-și întărite bărbatul.

— Asta-i viață, chiui bătrînul și bucuria neprihănită îi strălucea pe față.

— Nu vrem alta, decât să te știm fericit alături de noi. Din ochii femeii țâșni o licărire dărză. Constantin își simți părul sbîrlindu-i-se în cap.

— Ce femeie... mormăi el și se lăsă greu în scaun.

Bătrînul își propti palma în ceafă și începu să lăcrimeze de emoție: — Copiii mei... copiii mei!

Constantin își întoarse privirea, zgulindu-se mototol, ca un om care a luat parte la săvârșirea unei negrăite crime. Nu se mai gîndi la nimic; doar atîta îi veni în minte, că și-a hipotecat întreaga lui agoniseală de pînă acuma, să poată plăti ratele morților, ce le cerea dela dînsul societatea de asigurare, cu neîmpăcată stăruință.

IV.

-- Gras e doamne, c'abia îl mai recunoști.

Ștefan stă uluit în fața bătrînului și nu-i vine să creadă, că pîn-tecoasa făptură, care horcăe răsunător într'un colț al camerei este tatăl său.

S'a plinit anul decînd n'a mai dat față cu ai săi. A tot așteptat o veste sau un fapt lămuritor asupra pricinii pentru care-l zămin-tise fratele său Constantin pe bătrîn dela vatra strămoșească. Acum s'a îndemnat să vină. Nu atît ca să știricească, ci pentru a-și anunța

apropiata căsătorie. Nu mai putea nici dânsul sta holtei cât lumea. Dacă a văzut că nimeni nu-i bate capul, pe cine să iee, s'a lăsat ademenit de vecinul său. E drept; fata e numai de șasesprezece ani; dar vorba aia. Mai bine una nepricepută, decât una prea hârșăită. De unde mai iai că zestrea e destul de frumoasă; doi boi și cinci palme de loc, hățuite cu cele părintești. Au făcut deja tomneala față de martori și nunta...

— Nu știi, dacă s'o putea să mergem; vremurile sunt grele; datorile cresc — observă Constantin. — Tatii te miri, că-i strică mișcarea. De când s'a îngrășat așa dihai, nu se mai scoală de lângă sobă.

— Totuș, barem tata de-ar putea.

Bătrînul e surd tun și abia moșăie din cap.

— Bată-te să te bată.

— Nu vii la ospățul meu tată?

— Ospăț?... Ho, ho-o!

— Bătrînul a ajuns în mîntea copiilor. Nu mai are voie decât atunci când bea vinars sau trage din lulea, măcar că doctorul... și frînt de spaima unei mărturisiri pripelnice, Constantin își întoarse capul. A auzit-o pe Valeria, că se apropie. Ștefan se scoală sfios și-și înclină capul: — Bună ziua.

Cucoana Valeria îi rezește o privire fulgerătoare și trece într'altă odaie, trîntind ușa în urma ei.

— Ce are?

— Așa-i de-o vreme încoace.

— Dar bine frate, nu te mai recunosc și nici nu te mai pot ase-măna cu chipul ce-l aveai anul trecut, când l'ai dus pe tata.

— Imi făceai un mare bine, dacă nu-l lăsa de-acasă... dar să lăsăm astea. Tu ești om norocos Ștefane; rămii pe moșia tatii.

— Asta am vrut s'o știu — și fratele mai tinăr se simte dintr'odată împăcat sufletește. N'a fost așadar nici o primejdie cu avutul părintesc. Mereu l'a păscut frica, nu cumva să ticluiască fratele mai mare vre-o scrisoare cu bătrînul, să-l desmoștenească. Acum îi pare rău, că s'a gândit la așa ceva. Privește înspre Constantin. A'ncărunțit bietul de-abinelea... și în ochii tulburi s'a stins ori-ce vioiciune.

Vorba s'a poticnit; nici unul nu știe ce să mai spună. Într'un târziu bătrînul își ridică mîna, schițând un gest, cu nespusă încordare.

— Joița fătat-a?

— Fătat, tată.

— Bine; atunci să vii după mine, să-i văd vițelul.

Și Ștefan a revenit la trei săptămâni, huruindu-și trăsura nouă, trasă de doi cai vrednici de soartea unor telegari. La căpestre fluturau cănaci tricolori și biciul avea în sfârc o curioasă împletire de betele.

Constantin nu era acasă și cucoana Valeria l'a întâmpinat dușmănos: — Ce vrei?

O umbră de posomărire îi luă graiul. Ar fi așteptat o primire mai omenoasă, dar ți-ai găsit-o cu năpasta de femeie a fratelui său. Se stăpâni. A fost doar la armată și acolo nu-i voie să clinești din sprinceană măcar, când îți rade palma peste obraz. A răspuns aspru dar cuviincios.

— Venit-am să vă duc la nuntă... după înțelesul avut cu fratele.

Femeia se domoli o clipă, își încreți fruntea și zise mârâind:

— Nu putem merge, dragul meu, ne pare foarte rău; nu putem merge.

— Dar tata?

Ochii verzui se opăciră. O dungă la rădăcina nasului se adânci.

— Bătrînul? — întinse anume vorba să aibă răgaz să se gândască și aproape involuntar își scutură umerii. — De mine...

— Pot să-l duc?

— Fă ce-ți place — și trecu în bucătărie aruncând vorba, că are mult de lucru.

Bătrînul aciuiat în camera lui lăturalnică, părea că-l așteaptă. În locul cioarecilor, ajunse să poarte niște pantaloni suri de stofă și peste cămașa ruptă plesnea de'ntinsă o vestă murdărită de unsoarea mâncărilor. Barbă și păr sbârilit, de-un alb mohorît de praf și neingrijire. Altfel însă buhav de gras. Abia îl purtau picioarele și ca să-l suie în trăsura Ștefan a fost silit să-l burice pe umăr, ca pe-un sac de bucate.

Cucoana Valeria nu ieși. Ii pândi de după perdeaua geamului, cum zăbovesc câțva timp în mijlocul curții; apoi, tinărul, se sui pe capră, se mai uită odată în jur, pocni din biciu și caii urniră căruța săltând-o peste pavaj.

— Azi ești parcă mai veselă Valerie, — o agrăi soțul cu un oftat ușurat.

— Pasămi-te așa se nimerește, întoarse dânsa răspunsul întreprind melodia ce-o zumzuia între buze.

Constantin încercă o apropiere. Fața îi se'nmuiă și fălcile se mișcă înconștient, în articularea unui cuvânt duios.

— Caraghiosule — isbucni dânsa și trecu pe lângă dânsul cu

dispreț. El, obosit de-atâta zădărnicie, stătu câtva timp încrunțat, cu gândurile absente până ce-i veni în minte să se uite după tatăl său. Sui anevoie scările înspre odăioara bătrînului.

— Bună ziua tată.

Nici un răspuns. În odaie nimeni. Poate-o fi pe-afară, se gândește și coborî plictisit și foarte abătut. În coridor se'ntâlnește de iznov.

— Unde-i tata?

— L'a dus fratele-tău, să mai țină și dânsul ghiugu'n casă... noi i-am suferit destul putoarea.

— Valerie.

— Nu 'ncepe, că mi-e greață de voi, — și ca întregire, o săgetare din degete, cașicând ar fi rostit o condamnare definitivă asupra întregii familii țărănești din care purcedea soțul. Constantin tresări cu durere: — Nu-s eu de vină dacă...

— Am fost orbită, când te-am luat, de-am intrat în neam de țopârlani. Am avut pețitori destui de condiție... mai altminteri decât tine, belea pe capul meu.

Și, furioasă, trînti ușa.

După trei zile, sau poate numai două, se pomeni Ștefan din nou în ogradă. Nici nu-și luă căciula din cap și se năpusti înlăuntru.

— Ce vrei iarăș? — îl primi încrunțată Valeria.

— A murit tata. — Vorbele vibrau de-o cumplită emoție lăuntrică.

— A murit? — Unghiile lustruite ale femeii se'nclăștă în șuba aspră a țăranului. — A murit?

Ștefan ar vrea să descrie amănuntele, cum s'au petrecut toate... nunta fără ponos supărător... a sărbătorit întreg satul... bătrînul vesel până în cealaltă zi, când s'a plâns că-l doare capul... apoi, dintr'odată, rău... popa... cuminecătura.

Cucoana Valeria se uită cu ochii dilatați și repetă.

— A murit! — Ce strident răsună această descătușare nervoasă de grai. E un strigăt de triumf și de teribilă veselie.

Ștefan nu pricepe. Se simte doborît de durere și plecându-și capul șleoarțăie din nas. Femeia își clatină capul parc'ar fi amețită.

— A murit! și îl apucă pe Ștefan de gât, îl sărută, îl îmbrățișează și iar îl sărută. Apoi, trepădând din picioare, îl zgâlție cu toată puterea și înhățându-se de el s'apucă de joc de bubue casa, ca de-un cutremur.

V.

O șuviță de soare. Glastre pământii sunt rinduite de-alungul parmaclăcului din pridvor. Altfel nici o verdeață. Crengile mălinului din ogradă încă n'au aruncat muguri. Niște vrăbii sburătăcesc în fața casei. Un motan lins le urmărește mișcările, apropiindu-se cu infinită încetineală. N'are umbră fiindcă trupul se lipește de-alungul păretelui alb otova. A dispărut, sau?... O păreche de vrăbii își coboară cearta amoroasă, încunjurînd stâlpul pridvorului... Făști. Motanul s'a repezit dintr'un singur salt în aer. Ghiarele se'nfig în lemnul moale, însă în loc de vrabie doboară un răvar cu mușcata proaspăt îmbobocită.

— Trăsnite-ar să te fi...

— Bună ziua...

Cei doi stau și se privesc uimiți. Ea subțirică, neindemânică, netezind cu mâna rochia de stambă roșie, el, surprins, privind când la femeie, când la glastra spartă.

— Nu sunt eu de vină, — adause el cu oarecare încetineală.

— Vai de mine, domnule.

— De ce-mi spui domnule? Doară sunt frate cu Ștefan — și cred că nu mă'nșel...

Femeia s'a făcut pară de foc. Intră repede în casă să-și arunce sumănelul peste cămașa desfăcută și strigă dinlăuntru.

— Fug să-l vestesc pe bărbatul meu... a eșit la câmp cu plugul.

Constantin s'a oprit în prag. Se reazămă de ușor și privește în tindă. E dereticat și curățenie pretutindeni. Se vede harnică nevasta, măcar, că seamănă a copilă. O vede cum scoate grăbită un răvar gol în care așează floarea picată în curte. Înainte să plece o întreabă.

— Ești mulțumită cu viața alături de Ștefan?

— Mulțumită.

— Nu-ți trebuesc dichisuri de mătase, haine scumpe, fireturi aurite.

— Alea-s pentru doamne... și femeia aleargă sprintară, — mă'ntorc îndată.

Constantin repetă pierdut pe gânduri, „alea-s pentru doamne” și se simte ciudat. Ce liniște binefăcătoare. Îi se pare așa de mult decând n'a mai fost pe acasă, în sat. Acolo o buturugă, frântă'n așchii și roasă de putregai. Locul teiului, în care se cățăraseră, copii fiind, te miri din ce pricină. Dincolo șura veche, leit icoana din copilărie, cu ascunzișuri de joacă, unde mama fie ertată și tata...

— Bine-ai venit frate!

Constantin tresare, silindu-se să zîmbească prietenos; pe urmă își dă seamă, că tatăl lor abia e îngropat de două zile și trebuie să fie supărat. E grozav de palid și mâna îi tremură vizibil.

— Am venit și eu târziu.

— Târziu frate... v'am așteptat la îngropăciunea tatii... E o imputare compătimitoare.

— Nu m'a lăsat, cu nici un chip. A trebuit să alerg cu asigurarea — oh — am avut năcaz, mare năcaz și Constantin tace speriat că îndrăznește să se tânguiască.

— Asigurarea, da... întoarce vorba cel tânăr și ochii devin pânditori. Va încerca să pătrundă taina, că nu-i așa prost să nu înțeleagă.

— Mergi, fă nevastă de pregătește ceva de-ale gustării și hai frate să intrăm... poate avem să ne spunem mai multe lucruri.

Înzadar își încearcă însă istețimea. Constantin nu răspunde decât rar și vorba e moale fără conținut. Ștefan se face cași când și-ar aduce de-odată aminte de ceva:

— Stii, că domnul părinte ne-a povestit mare minune cu asigurările voastre din oraș. A cetit în foaie despre o societate de americani, care s'a pus să tragă lumea pe sfoară.

— Ce-ai auzit? Vocea lui Constantin e dintr'odată aspră; pleoapa stângă zvâcnește ușor și obrajii ard.

— Vorbea părintele, dacă țin pază minții, chiar la ospățul meu, că ăștia, americanii — au ghicit o formă nouă, de-a face asigurări la morți — și că au strîns bani mulți.

— Bani mulți... E ecou sau spazmul lăuntric al unui om chinuit?

— Și i-au prăpădit, apucând care încătrău cu cât au strîns. Multă lume a rămas păgubită în urma lor și, ce-i mai mult, au scăpat și din mâna judecății, că nimeni nu i-a mai putut prinde.

— Ștefane.

— Ce-i frate?

— Știi ceva?

— Biet taică al nostru și-a adus aminte de tine — zicea că vei câștiga, prin asigurare, parale grele dac'o muri.

— Ți-a spus tata?

— Spus și de-aceea a făcut și testament. Cuvântul s'a rupt din gândul celui tânăr, ca o mărturisire nevrută. Ii e teamă de mânia celui mare și își pleacă fruntea în pământ.

— Așa a vrut taica, să facă testament.

Constantin nu răspunde. Se uită fix. Conștiința lui Ștefan șovăie tulburată, presupunând clocot de ciudă, acolo unde nu este decât inerția unui suflet măcinat.

— Testament zici? — E o svâcnire ce costă nesfârșită trudă.

— Dacă vrei, poți să-l vezi, și Ștefan se scoală, să scotocească inutil de lung în lada de scrisori. Hârtia căutată e chiar de-asupra, dar se teme într'adevăr de ceea ce va să vină. Constantin ia scrisoarea din mâna lui, o citește aproape fără interes, stă câțva timp gânditor apoi îngână.

— Ți-a lăsat ție vatra și întreaga moșie părintească?

— Așa a vrut tata... zicea... că ție-ți revine asigurarea... mie... ai citit și Ștefan avu grijă să iee în păstrare testamentul nu cumva să isbucnească ciuda celuiilalt și să-l sfârțice.

— De-acum barem știu c'am pierdut tot... N'au scris foile minciuni... așa a fost... Am căzut pe mâna unor tâlhari... am făcut asigurare pentru cazul morții lui tata... Am plătit ratele pe datorie... am cheltuit cu tata... Nu mai am casă... nu mai am nimic din ce am avut.

Palmele se plesniră de obraz. Peste trup trecu un fior de înfrigurare.

— Asta nu se poate, Constantine, nu se poate.

Ștefan se simțea acum el însuș criminal, care-l dijmuise pe frațele său de drepturile sale și avu o tresărire.

— Dacă pot să-ți fiu de folos, îți stau într'ajutor, cu tot ce am Constantine... Celălalt îl mulcomi cu un gest de istovită renunțare.

— La ce bun să-ți prăpădești, ce ți-a lăsat tața?

— Dar și tu ai parte în averea părintească.

— Am avut parte Ștefane. Tata m'a vrut domn și iacă, domn am ajuns... numai că... — glasul se poticni și nu avu putere să contiune decât în șoaptă: — Dă-mi o leacă de răgaz. Vreau să-ți vorbesc...

— Voi, cei dela sate. Vă inchipuiți viața de slujbaș — rai pe pământ. Trăești la oraș, te căsătorești bogat și drumul de înaintare ți-e deschis. Așa am crezut și eu. Poate ceasul meu cel mai fericit a fost atunci, când am stat în fața altarului de cununie. Valeria știi că-i din neam de seamă. Toți cunoscuții mă pizmuiau, de norocul peste care dădusem. Ea frumoasă, bine crescută, umblată în lumea mare, eu nărod de dragoste după dânsa. Intre noi doi, eu am recunoscut mai târziu, că traiul nu ne mulțumește. Imi trudeam sufletul din mine să-i pot împlini dorințele și în cele din urmă desnădăjdii-sem, că nu pot birui greutățile vieții. Atunci s'a nimerit o prietenă

de-a dănzei, care ne povesti despre asigurarea ce-o făcuse pentru mama ei. Cică se îmbogăţeşte omul dintr'o lovitură. Condiţiile erau amăgitoare. Ne-am prins în laţ. Am asigurat pe tata. Ratele după morţi erau mari, dar societatea plătea bani grei. Am aşteptat şi am răbdat. La început mi-am vândut mărunţişurile, până ce am sfârşit să vând şi casa. Tot n'a ajuns. În cele din urmă mi-am necinstit slujba. Am luat mită, am înşelat, am furat. Nu ştie încă nimeni... tu ești singurul căruia, mă spovedesc... Doamne de ce-a trebuit să vie toate astea asupra mea!...

Capul se aşternu greu în colacul braţelor. Răsuflarea se drămuia în şuerări întretăiate.

— Frate!

— În toată lupta aceasta crincenă am stat singur. Timpul trecea. Dânsa a pornit să se mânie, ca să ajungă apoi să mă urască. N'a înţeles şi nu va înţelege nici odată, că tot ce am săvârşit am făcut numai pentru dânsa.

— Pentru Valeria?

Constantin dădu obosit din cap, sprijinindu-şi fruntea în palme. Glasul abia îi se mai aude:

— Când am citit odinioară testamentul, mi-a venit un gând straniu. La ce să ne duşmănim noi fraţii în de noi, când ştiu că totul e zadarnic. Tata mi-a răsplătit. Gândul păcătos de-a câştiga pe urma morţii lui, trebuie să-l ispăşesc. Nu mi-a lăsat nimic. Dar chiar de-mi lăsa, ce-ar preţui partea mea de avere, când mi-am pierdut tot ce am avut prin ticăloşii dela societate.

Nevasta tină ră îşi vârî capul prin uşă, întrebând în graiul ei sprinten: — Pot aduce gustarea?

Un gest mut al bărbatului o alungă din odaie. Fraţii se privesc îndelung. Ochii lui Costantin, pironiţi în gol încep să-şi înăsprească privirea. Buzele se strimbă într'o sinistră schimonosire:

— Dacă se va întâmpla cumva... să... mă ducă'n puşcărie... sau,— vorbele au o rezonanţă lugubră — te rog Ştefane, ... îmi ești frate... spune-i că mi-a fost dragă... — şi-apoi încet, pierdut dincolo de cea mai cumplită suferinţă lăuntrică — ...sau mai bine.. nu-i spune nimic... Nu-i de-un rînd cu neamul nostru... şi nu te-ar crede...

A. Ceuşianu

DOUA POEZII

de GEORGE GREGORIAN

UN BAN DE ARAMĂ

*Cum orice zi cu groapa e vecină,
Azi, ce să fac cu ultima lumină?
Un drum spătos mă strigă din ogor,
Iubita-mi umple cupe mici de sân
Și-o zi mai am de veghe să rămân
Cu fruntea pe durerea tuturor.*

*Un ban de-aramă, cald, această zi!
Sonor căzu și'n pragul meu sclipi.
Să-mi iau cu el grăunța de sărac,
Să'l dau frumoasei mele'n trandafiri,
Ori să'l fărâș, ploase licăriri,
Pe țărniți duși în geamătul opac?*

*Un ban cu chipul Domnului de foc,
Ori când l-avui prisos. Și loc cu loc,
Stând ghem într'un ungher de văgăună,
În piatră stând, m'am frământat mereu
Cum să'l impart, să fac un dar și eu,
Biet miluit cu traista pe lună!*

*Tezaur pentru straturi de nomazi
L-am strâns avar și l-am sădit; dar azi,
Din câte gânduri trag de el și vor
Să'l dărue drumețului destin,
Azi, par'c'aș vrea în suflet să m'îl țin,
Să stau șoptind cu soarele'n pridvor!*

MINIATURĂ

*Un fluture, purtat de Dumnezeu,
Se-atinse'n sbor de umăru-mi laihui.
Eu m'am pierdut departe'n drumul meu,
El s'a topit în leagănele lui.*

*Atât, o'nflorare și apoi
Tăcerea și neantul între noi.
O clipă doar, un amețit sărut
De aripă pe umărul de lut,
Și am pierit de-apururi amândoi! *)*

George Gregorian

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*) Din noul volum de poezii intitulat: „La poarta din urmă“ care va apărea în editura Fundațiilor regale, în luna Mai.

C O S T I S P A L A M A S

de VICTOR EFTIMIU

Grecia amică, leagăn al tuturor civilizațiilor, a sărbătorit la 25 Martie, odată cu independența, zece ani de republică. Marile înfăptuiri ale popoarelor le visează poeții, le realizează oștenii, le consolidează oamenii de stat și iarăși, le glorifică poeții. Unui făuritor al Greciei moderne, lui Costis Palamas aducem salutul nostru în această zi, poetului național, de proporții universale, patriarhului literaturii elene, vrednic urmaș al rapsozilor din vechime.

Ca și ei, a cântat divinitățile mitologice și marmora Parthenonului:

„Pământul nostru e patria nemuritoare a zeilor și a luminii. Lui Appolon, celui mai strălucit, i-am ridicat primul nostru altar, iar cel răstignit pe Cruce, înfășuratul în giulgiuri albe, — e Adonis cel bălai, cel frumos... Și trupul său e mbălsămat cu trandafiri...

„Sufletul antic trăiește încă'n noi, el a biruit toate morțile... Nu, marele Pan n'a murit încă, nu, marele Pan nu va muri niciodată!”

Poporul elen a revendicat anul acesta premiul Nobel (literatură) pentru Costis Palamas, pe care Romain Rolland îl socotește cel mai mare poet în viață al Europei.

Academia Nordului, însă, a decernat importanta ofrandă lui Ivan Bunin, scriitorul rus, stabilit, după războiu, în Franța, ca și Alexandru Kuprin, și Dimitry Merejkovsky.

În Ivan Bunin, înalta instituție a ținut să gratifice nu numai scriul romancierului, dar și ceiace a dăruit literaturii universale geniul unui Dostoiewsky, Turghenieff, Tolstoi. Ivan Bunin, nu e numai un romancier, — dar e un simbol. E ambasadorul spiritului slav, răsplătit de Occident. Și mai poartă Bunin aureola martirului, căci este un expatriat, un prigonit, ca și Merejkovsky, cu care se spune c'a

împărțit frățeste, cu generozitate slavă, frumoasa danie a inventatorului dinamitei.

* * *

Multe din tainele zeilor rămân nepătrunse, de umilii muritori. Ceiace n'am priceput, până azi, este de ce nu și-a revărsat, această Walhală modernă, hidromelul și asupra capetelor a doi mari creatori, pe care îi citim de atâta vreme, scriitori traduși în toate limbile, precursori și mari cetățeni ai lumii — în cetăți deosebite, firește — personalități covârșitoare, indiscutabile și cari reunesc unanimitatea admirației mondiale? Am numit pe Maxim Gorki și pe Gabriele d'Annunzio.

În procesiunea corifeilor ruși, Maxim Gorki, este dela moartea lui Tolstoi, numele cel mai ilustru.

Iar Gabriele d'Annunzio ni se pare, dela Dante, cel mai de seamă literator pe câte l'a avut Italia, și dela Victor Hugo, forța poetică cea mai bogată a tuturilor literaturilor.

Cu toate acestea, lui Maxim Gorki și lui d'Annunzio, nu li s'a decernat încă premiul Nobel, care, alături de Maurice Maeterlink, Bernard Shaw, Romain Rolland, Rabindranath Tagore, încunună frunți mai puțin luminoase, nume onorabile, firește, dar fără amploarea unui d'Annunzio sau Gorki. Titanii aceștia lipsesc Academiei Nobel, cum au lipsit Academiei Franceze Molière și Balzac.

* * *

Dacă în 1933, în Ivan Bunin, a fost omagiat nu numai scriitorul, dar și reprezentantul unei proaspete contribuții la patrimoniul universal, anul viitor, premiul Nobel trebuie să revină neapărat lui Costis Palams, mare poet elen, continuatorul unei tradiții milenare, căreia geniul omenesc îi datorește tot ce s'a creat mai pur, mai luminos și mai armonios în această lume tot mai lipsită de armonie și luminozitate.

Mai este Costis Palamas reprezentantul unui grup de țări, din acest năpăstuit Sud-Est european, ale cărui valori literare nu-i pot trece hotarele, căci vitregia soartei i-a aruncat pe stânci pleșuve, în țări sărace, depărtate de căminul civilizației contemporane, de acel Occident fastuos și plin de el, disprețuitor al popoarelor mici, oricât ar fi de mari unii oameni ai acestor mici popoare. Materialul în care lucrează meșteșugarii noștri n'are decât o valoare locală, fără strălucire și rezonanță îndepărtată, în vreme ce ultimul povestitor sau dramaturg din Paris, Berlin sau New-York, cunoaște, vertiginos, ce-

lebritatea, grație universalității limbii în care scrie și a contingentărilor intelectuale, ce și le-au impus națiunile importante.

Noi, românii, grecii, bulgarii, sârbii, albanezii, turcii, — sântem numai tributarii occidentului, fără a putea beneficia de punerea în valoare a producției noastre artistice, prin marile și rapidele sale unde propagatoare.

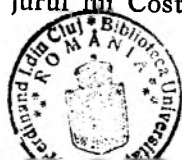
Costis Palamas duce pe frunte geniul său propriu și moștenirea glorioasă a antichității elene, dar mai poartă și povara de-a trăi într-o țară mică, ale cărei posibilități de realizare a creatorului, ca'n tot acest sud-est european, sânt atât de reduse.

El n'a plecat, ca Jéan Moréas, să cânte pe-o liră franceză și să-și audă numele vibrat de toți molifiții și chiparoșii pădurei sacre. A rămas la el acasă, muncă grea, fără prea mari recompense. Trei sferturi de veac apasă pe umerii acestui aed contemporan, descendent al unei familii de profesori din Misolonghi. Orfan, de mic, Costis Palamas, care dela vârsta de nouă ani vorbea în versuri, a fost trimis la Athena. A urmat, fără folos, facultatea de drept. Literatura l-a atras cu mai multă vrajă. Literatura populistă, reacțiunea împotriva preocupărilor scolastice, oarecum pedante, ale puriștilor, în frunte cu Vlachos. În vreme ce românii luptau la Plevna și la Grivița, pentru independența lor și-a bulgarilor, Athena era teatrul unei lupte literare dusă de Roidis, care voia reînnoirea la popor, la folklor, la cântecul țaranului. Rivalul său, Vlachos, reprezenta, dimpotrivă, un curent mai rafinat, mai cerebral. Adolescentul Costis Palamas intră în viața literară, în 1877, în acest zăngănit de săbii și fu cucerit de teoriile lui Roidis. Rămase, definitiv, în Athena și colaboră la principalele ziare din capitală „Acropolis” și „Ephimeris”.

Prima culegere de poezii o tipări în 1886: „Cântecele patriei mele”, căreia îi urmară: Imnul Athenei, Ochii sufletului meu, Iambi și anapesti, Dodecalogul țiganului, Flautul regelui, Pantesilabele și Șaptele patetice, etc.

Prozator, Costis Palamas s'a relevat cu nuvela „Moartea palicarului”, iar ca foiletonist, a analizat opera marelui său înaintaș Solomos și-a prezentat publicului athenian, scriitorii ionieni ca Typaldos, Calvos Marcoras, Kalosgueros, Lescaratos, Mavilis, etc.

Palamas a format, astfel noua „școală atheniană”, moștenitoare a lui Solomos și-a ionienilor, având ca program folosirea formei și-a limbii populare. Cele mai de seamă personalități literare ale Greciei moderne se reunesc în jurul lui Costis Palamas al cărui geniu

înflorește pe măsură ce înaintează în viață și-a cărei operă de frunte a fost creată în al treilea sfert de veac al existenței sale.

Patriarh al literaturii neo-elene, scriitor venerat de ai săi și admirat de străinii cari îl cunosc din puținele traduceri, Costis Palamas e scriitorul revendicat de întreaga peninsulă, până'n inima Asiei mici, e candidatul acestui întreg sud-est european, la răsplata supremă a scriitorului: premiul Nobel... În el, oamenii nordului occidental vor omagia un mare poet dela Sud, un moștenitor autentic al antichității și un grec din zilele de azi al cărui suflet se târăște „pe urmele voastre, o cântece din Ianina, din Smirna și din Constantinopole, levantine cântece, cântece cu lungi refrenuri melancolice”...

* * *

Opera lui Costis Palamas amintește uneori seninătatea idilică a lui Mistral, cântărețul Provanței, alteori sumbrele viziuni dantești și nu odată largul suflu epic al lui Victor Hugo.

Victor Eftimiu

L U N A R A

de DRAGOȘ VRÂNCEANU

*Într'o parte a lunii codrii
Cresc. Drumuri duc printre ei.
Pasc iarba turme de miei.*

*Norii se strâng, se pregătește de ploaie
Vârful plopilor la pământ se îndoaie
Cu crengile dese, lungi, lungi
Dar cu mâna nu le ajungi.*

*Aici se sbuciumă copacii
Și cerul e apăsător de nori. Nu auzi
La doi pași. Ar sbura săracii
Grauri, și nu pot de uzi.*

*Stau, într'o parte a lunii, codrii
Verzi și adânci.
Pe ponoare întinse abia
Coboară'n câmpie. Soarele*

A căzut între stânci.

Dragoș Vrânceanu

PASUL MEU PESTE ANI

de ION TH. ILEA

*In muguri nclestării poveste înflorire așteaptă
cum un ocaș zorile mijite liberării.
Pe făgaș ascuns privire se îndreaptă
spre angrenajul întâmplării.
Prăștie ținteste înălțimi turtite de gând,
un om e nimic — mulțimea să vie la rând
și din turnul ochiului ne'nchis
răsare cuvânt de mit
poruncă precum cerul a prezis.
In salt ridicat spre nesârșit —
colonadă de marmoră fie credință nouă
și-o stea să cadă ruptă'n două.
Din Polul Nord la Polul Sud
un ras voiu face,
cu lacrimi de bucurie vreau să ud
rod verde în grădină de pace.
Intors rânduiri pământul deșteptat
să-l văd sub alte pluguri cum răsufă ușurat ...*

Ion Th. Ilea

ASUPRA CONFESIONALISMULUI CONTEMPORAN

de PETRU MANOLIU

I.

Si, dacă n'ar fi decât numai goana, setea, — dar ce spun eu! — demența contemporanilor după actul nud al vieții, după sinceritate, și încă ar fi un document în deajuns de elocvent cu ajutorul căruia, oamenii culturii de mâne, vor putea să definească, fără nici o teamă de a greși, incontrollabilul începutului de veac ai cărui creatori sântem noi cei de astăzi. — Obiceiul publicării, — paralel cu opera, — a jurnalului în care se găsesc, — până la un punct, — desvăluite secretele travaliului intim, tainele fișelor cu care a lucrat autorul, este un fapt rușinos. Indiscreția aceasta a omului față de sine însuși și expunerea sa în vitrina curiozității publicului îmi apare ca o evidentă indecență. Deoarece, trebuie să existe o pudicitate a elaborării și deci a efortului, — care nu este niciodată estetic, — înspre realizarea definitivă a gândului. O pudicitate născută dintr'un amestec între dragostea de tine însuși și simțul acela de apărare a oricărui secret care-ți aparține numai ție, la care, bine înțeles, se mai adaugă și respectul ce-l are mintea ta față de intraductibila taină a vieții tale. O aventură de dragoste sau o decădere morală pot fi spuse lumii pe nume. Dar o expunere a visceralului tău, o trădare până la epuizare înseamnă pur și simplu decrepitudine sau inițială paupertate sufletească. Deoarece, a divulga secretul vieții tale, — și fiecare din noi avem unul, — te califici ipso facto că nu-l meriți. Deaceia, din acest punct de vedere, ipocrizia este o virtute. Iar mijloacele cu cari știi să-ți ascunzi secretul se numesc artă. Până acum, am vorbit, însă, de maniera aceasta a confesionalismului cași cum ea ar avea un suport real. De fapt, divulgarea secretului nostru este o imposibilitate. O spunea Bergson în „Intuiția filosofică” apărută 'n Revista de Filosofie — 1911. Filosoful acesta susținea că, întreaga operă a unui gânditor se poate reduce, în ultimă analiză, la o succesiune de eforturi prezentate metodic și după o logică a lor internă, de a exprima în cuvinte in-

traductibilul vieții imediate, adică a duratei conștiinții, deci a absolutului însuși. Cu alte cuvinte Bergson nu se oprește la anecdoticul jurnalelor de confesiune. Nu la aceste lucruri lumești se gândește el în clipa în care definește opera filosofică prin efortul de-a exprima inexprimabilul. Bergson nu reduce filosofia la temperament cum face James (Pragmatismul pag. 25) pentru a fi acuzat de confesionalism... Și apoi, efortul traducerii în expresie a inexprimabilului are la Bergson și înțelesul de a arăta heterogeneitatea care există între durată, existența în sine, și între fenomen, adică inteligență, deci cuvânt. Efortul se datorește faptului că, filosoful trebuie să evadeze din staticul categoriilor inteligenții, cu alte cuvinte efortul se naște din obligația implicită ce o are el de a depăși cuvântul pentru a putea surprinde absolutul. Evident, această manieră de a prezenta travaliul filosofic își găsește origina într'o întregă școală sociologică franceză, la care, bine înțeles, se adaugă și o școală a filosofiei culturii, germană. E ceiace am vrut să arăt, prin această paranteză, este numai faptul că, nimeni nu are voie, — cum a și făcut un esseist francez cu reputație, — să-l considere pe Bergson, — prin teoria efortului expusă mai sus, — ca pe un continuator ascuns, și deci mascat de un sistem, al confesionalismului întronat de J. J. Rousseau. Singura concluzie care se poate scoate, însă, în mod firesc este aceea că efortul acesta nu-și are nici odată o realizare concretă. El nu duce prin expresie la o epuizare a substanții intime. Secretul vieții tale rămâne mai departe intraductibil. Iar ceiace-i mai surprinzător este faptul că, îți dai seama de următorul lucru: secretul vieții noastre are o logică a lui pe care logica noastră nu o cunoaște și că, acest secret, oridecâteori se exprimă, nu intră niciodată pe linia confesionalismului, ci se prezintă sub forma unei violențări a obișnuitului nostru trai de toate zilele, creînd o operă obiectivă. În felul acesta se explică de ce adevăratele valori obiective sunt expresia celor mai necunoscute și mai neașteptate adâncuri ale noastre.

*

Inseamnă oare, tot ceiace am spus, confesionalism? În cazul acesta, nimic nu ne poate împiedica de-a nu spune că, Existența este confesiunea lui Dumnezeu. Iar aberațiile nu se opresc numai aici. Însă adevărul nu este multiplu. Pluralitatea aparține eroarei. — Deacea spuneam că jurnalul îmi apare ca o neseriozitate. Jurnalul este, — pentru scriitorul contemporan, — un alt gen literar, iar sinceritatea lui o amantă dintr'o idilă abstractă. Confesionalis-

mul modern nu reprezintă o soluție de viață, ci numai un alt mod de a satisface ambițiile filosofante ale nevrozatelor generații de după război. A ne închipui că persoana întâia, în expresie, poate fi și altceva decât un stil nou de a scrie, — cu o estetică nouă, — înseamnă a crede că impertinența este o valoare necunoscută în vremurile noastre. Oscar Wilde se revolta împotriva lui „Eu” din Arte. Inșă eu nu cunosc o operă mai confesională decât aceia rămasă dela Wilde. Și iarăși, nu cunosc nici o altă operă de confesiune mai sfâșietor adevărată de cât aceia a lui Dostoiewski, omițând, bine înțeles, „Jurnalul lui Stavroghiu” pe care-l consider, — împotriva tuturor părerilor, — ca pe o farsă de prost gust inserată în acea epopeie a conștiinții contemporane care este „Frații Karamazow.” Nici Wilde și Dostoiewski, totuși n’au vorbit de ei. Persoana lor e absentă din opera lor. Și cu toate acestea adevărul lor este numai al lor, deși, de fapt, aparține întregii lumi. Când Balzac afirma că „adevărul nu aparține nimănui” se gândea la acest fatal anonim al autenticii vieți spirituale care poate creia opera, dar care nu duce niciodată la jurnal. Adică un om care a ajuns să-și surprindă secretul, își dă seama că, acest secret trăiește dincolo de cotidianul care constituie materialul confesionalismului. A crede că jurnalul poate avea vreo legătură cu opera, înseamnă a ignora că, aceasta poate fi lămurită cu elemente zilnice, trecătoare, reversibile și supusă, deci, asemănărilor. O operă e unică. Unică după cum și spiritul este unic. Deoarece o operă nu semnifică altceva decât prezența spiritului. Travaliul gânditorului constă doar în a înlătura a ceiace împiedică libera manifestare a spritului. Cu alte cuvinte el trebuie să elimine, — în așa numitul act de creație, — cotidianul, pasagerul. Deci, să părăsească în mod absolut lumea repetițiilor, a ambiguităților, a analogiilor. Cu alte cuvinte să știe să fie responsabil de momentul spiritual în prezența căruia nimic din ceiace este lumesc nu trebuie să fie de față. Dacă mai sus am amintit de Bergson, apoi această se datorește, în primul rând faptului că, oamenii, neînțelegători cum sânt în genere, puteau și pot încă face confuzia între confesional, — premiatal afectului, — și falsa interpretare ce s’a dat bergsonismului ca fiind o filosofie „afectivă”. De fapt Bergson cere o perfectă sinteză între toate facultățile noastre psicho-fiziologice și aceasta în vederea puterii de-a surpinde durata. Or, acest lucru nu înseamnă decât capacitatea de-a înlătura aceiace nu este propriu să fie în prezența absolutului. Bergson cere eliminarea cotidianului, a staticului, a materiei, deci uciderea lui homo faber, deoarece numai homo faber trăiește în analogii, în reversibilități, în obișnuință,

în tradiție. Iar homo faber reprezintă și materia. El nu poate avea altă finalitate decât staticul. Iar jurnalul, ce în seamă altceva decât temporar, deci fragmentar, cu alte cuvinte, intermitență? Jurnalul este prin urmare, după Bergson, conceptual, cinematografic. El reduce viața la clișeu, la static. Numai iluzia sau fantazia noastră dă mișcare acestui film de momente materiale. Și ca o dovadă după aceasta iată ce mărturișește Paul Valéry, definindu-se el însuși un cinematograf de momente materiale: Nu creatorului ci lectorului îi revine menirea de-a avea inspirație, — inspirație fiind luată, bine înțeles, în sensul de exprimare a absolutului, în cadrul discuției noastre.

Petru Manoliu

T O A M N A

de ION FOCȘENEANU

*Trei flori, pe care ieri le-ai pus în glastre,
Azinoapte-au aplecat înfrigurate
Lungi gene, peste sticlele albastre,
Plângînd în poala Toamnei care bate.*

*Și'n turburi zori te-ai înălțat în perne,
Ai strâns petale reci în mâini subțiri
Și ai privit, pierdut, cum Toamna cerne
Otrava peste-un parc de amintiri.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ion Foșeneanu

V E R S U R I

de C. S. Anderco

JOC MELODIC

Svâcnind în umbre și lumini
Imi picura în suflet trist
Melodic joc de ametist
Cum lacrimi mari în ochii plini.

Și larg mirat de pomii suri
Sorbeam din palme călm solar
Să-mi odihnesc privirea rar
În ochii tristelor păduri.

RĂU DE DIMINEȚI

Creștea în mine-un rău de dimineți,
Cu buza malurilor umedă și clară,
Înmugurind visarea funerară
Și drumul meu de dincolo de vieți.

Doream păunii zilelor pe dric
Și-mi îndeamnă sfârșitul înainte
Să-mi văd înșiruit între morminte
Mormântul meu cu telul plâns și mic.

De umbra mea tovarășe banală
Aș vrea să-mi scap plimbările de mort,
Dar deșteptări de narcisi vreau să port
În drumul meu ceresc ca o sfială.

Imi voiu desface platoșa de fier,
Ca moartea, adiată pe lance și pe scut,
Să-mi umple cu miresme neînsușitului lut
Și râul dimineții din jocul efemer.

TEMA

de DESIDERIU KOSZTOLANYI

Paul e de doisprezece ani și gîmnazist în clasa a treia. Iau cina lai ei.

După cină, oaspeții ciocnesc pahare și fumează în salon, spre ora unsprezece văd lumină în camera băiatului. Mă uit pe furiș pe geamul dela ușă.

Micul școlar stă ghemuit la masa cu mușama verde, cu tocul în mână și o hîrtie înaintea. Își încrețește fruntea, oftează. Roade vârful tocului în dinți și din când în când îl moaie în cerneală. Dar nu scrie.

Așa trec cinci minute.

Atunci deschid ușa.

— Sărut mîna.

— Servus. Ce, încă nu dormi?

— Trebuie să scriu o temă pentru mâine.

— Despre ce?

— Despre tata.

— A-ha — zic. Despre tatăl tău?

— Despre asta — răspunde el și-mi împinge caetul înainte.

Titlu: „Tata”.

Tata se compune din următoarele: a) introducerea: descrierea, b) dezvoltarea: caracterul, obiceiurile, c) încheierea: ce datorăm tatălui.

Stau la masă, față în față cu el și-l observ. Fața îi este tulburată, ochii aprinși, părul blond vâlvoi, ca un geniu tulburat, care se sbate în sbuciumul creației. Nasul mânjit de cerneală.

— Ce-ai scris până acum? — îl întreb. — Arată-mi.

— Asta-i numai impurul — caută să se scuze.

Impurul e adevărat impur. În total sunt pe el câteva pete, un animal mîzgălit — câine sau porc — semne de întrebare, semne de

exclamație și un singur cuvânt: „Tata” pe care l-a tăiat apoi și pe acesta, l-a șters, l-a nimicit.

Cu alte cuvinte nu prea avansase.

I-am înapoiat tăcut foaia de hârtie.

— Continuă — îl încurajez. — Înțelegeți despre ce e vorba. Înainte de toate tata trebuie despărțit în trei părți.

Aștept răbdător.

Il cunosc: e băiat deștept, școlar eminent, depășind vârsta cu cunoștințele sale, cu orizontul său.

Iarăși se uită buimac înainte, încrețește fruntea, oftează.

— Nu-mi vine nimic în minte — îngână.

Mă scarpin la cap.

— Iubești pe tatăl tău?

— Cum să nu — răspunde și zâmbește.

— Ori nu-l iubești?

— Ba, cum să nu — răspunde și iarăși zâmbește.

Acum simt pentru el oarecare compătimire, dar și puțină răutate și savurez fără milă, răutăcios frământarea lui, amintindu-mi de frământările mele din vârsta copilăriei, peste care mai mult sau mai puțin am trecut. Tac.

Mă gândesc: / Central University Library Cluj

— Ce-aș fi scris eu la vârsta de șaptesprezece ani despre tatăl meu? Vedeam în el un lanț de munți, un codru întunecat. Glasul lui era tunet. Il adoram tremurând. Uneori mi-era frică să nu se împuște. Astfel de lucruri însă nu încap în cadrul unei teme școlare.

Mai târziu mă gândesc:

— Dacă acum Paul ar putea să scrie ceea ce intradevăr trăește în el, ar fi cel mai mare scriitor al lumii, pe lângă care Shakespeare ar părea un fleac, Tolstoi un nume gol. Copilul e lirismul fără țărături și fără limită, pe care nu-l îngrădește forma înțepenită. Dar tocmai de aceea nu poate să fie liric. Se înspăimântă de înțepeneala neastâmpărului din sine. E timid, rușinos. Ce prețuesc multele flăcări, cari fâlfâesc în el? Dela craterul care varsă foc n'a aprins încă nimeni o țigaretă.

Paul între timp se luptă cu un pahar de apă, strănută, tuși, scrie din nou „tata” și iarăși taie cuvântul. Luă o nouă foaie de hârtie, a cărei imensă albeață privește muștrătoare la el. Clipește somnoros din ochi. Mă apucă jalea.

— Așa nu vom termina niciodată — îl îndemn eu. — Să ne apucăm de lucru. Așa dar, cum este tatăl tău? Să scrim.

Li dictez. La început șovăitor, foarte încet:

— Tatăl meu e de patruzeci de ani. Înalt, musculos, voinic. Părul lui negru a început să se albească pe la tâmples, anii i-au brăzdat fruntea cu încreștături...

Paul scrie repede, fără greșeli. După fiecare propoziție se uită la mine, sorbind cuvintele mele mântuitoare. Mă antrenez și eu, prind curaj, apoi îi dictez pe negândite, cu impertinență:

— „Fața lui e plină de bunătate”. Care este partea o doua? A, da, caracterul. Să spunem simplu, că: „om de caracter, totdeauna drept, hotărât. Contopește înțelept severitatea cu bunătatea. Când obosește în lupta cu viața, își găsește mângâierea în fiecare seară în cercul familiei și atunci se înseninează la razele lămpii”...

Incheerea o las în seama lui. Aci sunt de principiul socratic.

— Sper că știi ce datorezi tatălui tău.

— Recunoștință — răspunde Paul mașinal.

— Așa e — îl aprob din cap — recunoștință „pentru marea lui dragoste, pentru multele lui jefte, nesfârșitele lui”...

Când am terminat, era miezul nopții.

Mă înapoiez în salon, la prieteni.

Dar tu unde ai fost? — mă întreabă tatăl lui Paul.

— La băiatul tău.

— Ce-ai făcut acolo?

— L-am educat — îi răspund. L-am educat pentru viață. L-am învățat să mintă.

Kuswaniya Devi

RAINER MARIA RILKE

D I N T R ' U N A P R I L

Trad. de EUGEN JEBELEANU

*Din nou în mirezme-i pădurea,
Ciocârlile ușoare înaltă
cu ele cerul, greu umerilor noștri
ce-i drept, încă se vede à ziua prin ramuri,
cât de deșertă erà, —
dar în urma lungilor după amieze, de
ploi încărcate,
vin auriile, frumoase
ore'nnoite,
în fața căror, fugind, pe'ndepărtate fațade
de case,
ferestre rănite
se'nchid cu canaturi fricoase toate.
Pe urmă-i liniște. Chiar ploaia trece cu
pași lini
peste lucirea tăcută a pietrelor liniștite.
Toate șgomotele se ascund de tot adâncite
în mugurii ramurilor plini de lumni.*

M I C I I P E S C A R I

de VIORICA TULBURE

Coasta de Argint se răsfață 'n lumină. Razele soarelui lucesc mai vesele, decât altădată. Nisipul din prundiș e numai fire de aur. Fiecare pietricică se scaldă'n soare. Sgomotul valurilor, legănate ușor de aripa vântului, se aude topit, ca un cântec depărtat. Aierul e proaspăt și'nviator. Simți ce bine e, că trăiești.

Cât vezi cu ochii coasta e pustie și solitară. Abia zărești, colo'n depărtare, sub stâncă, un punct negru și mic. E o colibă. În pragul ei o fetiță aleargă singură. Ai crede, că se joacă. Vântul se joacă și el, ștregărește, cu bucele ei blonde. Din când în când fetița' și aruncă privirile spre larg. Ochii ei albaștri rād. Deodată parcă se'n cruntă. Cu o ușoară neliniște'n priviri își intrerupe jocul. Acum stă nemișcată. Contemplă stăruitor oglinda mării, tot așa de clară, de albastră și de visătoare, ca ochii ei. Apoi roșește. Surăde. Colo'n zare a apărut un mic punct alb. Abia vizibil, el totuși se mișcă. Cu cât se apropie cu atâta se mărește. Ah, el este! Fetița recunoaște barca cea mică, vopsită toată'n roșu, ale cărei pânze 'și reflectă albul însoțit în oglinda verde a apelor. Agitată ea face semne cu mâinele. Apoi aleargă sprintenă ca un fulg spre barcă și brațele ei mici se agață de gâtul bunicului. În ochii bătrânului pescar lucește o scânteie de bucurie. Ridică fetița'n brațe și o sărută pe obraji. Apoi intră amândoi în colibă, unde-i așteaptă un dejun sărac, pregătit de bunica. Masa pescarului e înveselită de ciripitul fetiței, dornică s'asculte toate amănuntele pescuitului de dimineață. Bătrâna strânge acum masa. Bunicul se așează lângă foc, baba și ocupă colțul ei de totdeauna și începe a cârpi o plasă veche, sdrențuită. Fetița aleargă, ootrobăind ca o pisică prin casă și găsește, în sfârșit, pipa bunicului. Dar bunicul adormise 'n scaun.

* * *

Băiatul vecinului, singurul ei prieten, o așteaptă colo jos, lângă stâncă lor. Fetița fuge ușoară la el. Cu bucuria revederii 'n ochi, micii pescari se plimbă dealungul coastei. Pălăvrăgeala lor veselă

se pierde'n sgomotul surd al valurilor. Se apropie de țarm, își îngroapă picioarele în nisipul cald și piepturile lor respiră cu deliciu aierul tare al mării. Pornesc mai departe. Sar cu sprinteneală din stâncă în stâncă, culeg scoici și-și umplu coșulețul. Le place s'audă apa plescând. Le place să prindă peștișori și să pândească valurile, cum vin furtunatec și se sparg la picioarele lor. Micii pescari rătăcesc pe coastă mână în mână, până'n faptul serii, când suflarea vântului se simte mai rece. Băiatul acoperă umerii fetei cu haina lui, strângând-o mai aproape. Pornesc înapoi. Au ajuns la pragul colibeii.

— „Noapte bună! — zice băiatul, — netezindu-i părul blond. Noapte bună, mica mea prietenă!”

Ca floarea desmerdată de raza soarelui, fetița se lasă mângăiată și-l petrece cu ochii până ce băiatul dispăre după cotul malului...

* * *

Micul pescar s'a așezat pe stâncă să contemple întinsul apei și frumusețea serii. Cu ochii lui adânci, catifelați, băiatul privește pasionat valurile. Buzele lui sunt ușor întredeschise. Ar vrea să respire mai adânc aierul răcoros al acestei seri fermecătoare.

Se simte atras de ocean. Mai puternic, mai chemător, decât totdeauna. Și se gândește: a te juca cu scoicile 'n nisip nu e mare lucru. E chiar prea mic pentru un băiat ca el. Un vapor! Da, dacă ar avea el un vapor! Să plece departe, pe'ntinsul mărilor adânci, atât de frumoase și atât de pline de mistere. Să se facă marinar! Ce bine ar fi!

Să rătăcească pe toate oceanele, să cutreere toate porturile, să înfrunte furtunile. Și pe urmă să se reîntoarcă acasă, frumos și voinic, așteptat de un căpușor blond. Și de o inimioară plină toată cu dragoste.

Stânca solitară, pe care ședea micul pescar, era bun culcuș pentru reverii.

* * *

Fetița, rămăsese în pragul colibeii, cu ochii pierduți spre soarele, care s'apropia de marginea zării. O ardoare juvenilă-i colora obraji. În seara aceea apusul soarelui i se părea mai roșu, mai înfocat. Pe'ncetul lumina astrului începe să se facă mai palidă, mai gălbuie, ca o lampă, care moare. Pe urmă se transformă iarăși în roșu, o roșeață aprinsă și vărgată cu infinite fire de aur. Dar, iată, discul uriaș s'a deformat, s'a turtit. Acum se scufundă în valuri, înroșindu-le cu nenumărate pete de sânge. A dispărut. S'a inecat...

Umbrele nopții s'apropie pe furis. Cerul s'a învelit într'un albastru închis, de o culoare adâncă. Apare și luna din fundul apelor. Se înalță majestoasă, semănând în calea ei pulbere de scânteii. Mâini misterioase pare că se joacă'n valuri cu mii și mii de oglinzi. E pace. Abia s'aude plescăitul apei și un cântec vechiu, fredonat de un pescar, undeva departe. Fetița stă împietrită în ușă. Ascultă liniștea...

Prima stea a apărut. E vagă, abia se zărește. Apoi se ivesc altele, tot mai multe, tot mai lucitoare. Par mici lămpi din altă lume, cari s'aprind dela sine. Ard câteva minute, apoi se furișează în dosul norilor, cari, la rândul lor, se joacă deavațiascunselea cu luna. Deodată culoarea gălbuie de pe cer e înlocuită cu alta, mai întunecată. Nu se mai vede nici o stea. Bolta se înfășoară intrun vâl mhorât. Nori grei se plimbă prin văzduh, alungați de un vânt furios. În solitudinea aceasta vuietul valurilor pare mai înfricoșat. Câte un fulger luminează subit. La lumina lui, valurile par o turmă de monștri uriași, cu crestele de spumă, colorate de scânteie fulgerătoare și pornite la luptă contra stâncilor, cari în pofida apelor clocotitoare stau mute și neclintite, ca sfincșii. Apoi iarăși e'tuneric și tunetele scutură imensitatea. Fetița simte fiori de teamă. Și se gândește la bunicul ei și la sârmanii pescari. Ce aspru destin să rătăcești ziua și noaptea în largul mării! Când cerul e întunecat și valurile frământate de viitor se sparg de stânci, când nici o zare de lumină nu se vede în haosul imens, bieții pescari rătăcesc în voia valurilor, aruncând plasa de geaba și ridicând-o tot de geaba. Și totuși ei nu-și pierd nădejdea. Ei pescuesc înainte, cu gândul la coliba lor de pe coastă. Și la copiii, cari îi așteaptă...

Da, e frumoasă marea pentru cei care vin dela oraș s'o admire. Dar alături de priveliștea ei superbă stă viața aspră și săracă a pescarului. Cine aude, cine pricepe tot ce se petrece în inima femeilor cari prin ferestruica colibeii pândesc furia valurilor? Acolo în larg, în tunetele uraganului totul este întunecat, afară de o mică luminiță gălbuie, abia vizibilă și amenințată să se stingă dintr'un moment într'altul.

E barca pescarului. Adesea ea nu se mai vede în întuneric. Și totuși iat-o! Pescarul acostează la mal și se întoarce'n casă murmurând: „A fost o zi rea pentru pescuit. N'am prins nimic"... Femeia ridică ochii de pe plasa, ce o drege, și se uită mahnită la copilășul, care plânge într'un leagăn de lemn. De ce norocul pescarilor e atât de schimbător? Ei pot să plece dimineața, dar cine știe

dacă se mai întorc seara înapoi? De câteori n'a plecat o barcă lup-
tându-se crâncen cu mânia valurilor, cu vântul ce urlă cumplit,
pentruca, dela un timp, să-și piardă urma, sfărâmată de stânci!

Și totuși li-e dragă marea, ca ochii din cap. Și trebuie să îndure
toată asprimea și toată neîndurarea ei pentru o bucată de pește. Ce
bine ar fi dacă n'ar avea și ea soarta s'ajungă nevastă de pescar!

— Un marinar, da, e altceva . . .

Fetița simte fiori reci. Propriile ei gânduri o alungă. Intră tiptil
în colibă, să nu trezească pe bunic. Opaitul se stinge. Totul doarme.
Marea s'a liniștit. Vântul a încetat. Dorm și peștii. Dorm și gându-
rile micilor pescari . . .

Viorica Gh. Tulbure.

CEASORNICUL DE NISIP

de MARCEL ROMANESCU

LĂMÂII

*Tărm elin, volute răzimate'n cer
răsturnând pe luci sgura atmosferii;
cântă'n ferestraie briza lui Prier
de ascute'n muguri viscolul tăcerii.*

*In poiana mării cu sirene multe
verdele frenetic hohotește rupt.
Cine-a stat la pândă taina s'o asculte
când se-adună-acidul soarelui în fruct?*

INSECTAR

*Am răstignit un greer pe planșetă
precum înțepi la fluturi în gherghet;
vibra mireasma tufelor discretă
mutată în elitre de sidei.*

*Dar noaptea, opintit în picioaroange,
plesnindu-le'n ferestrele opace,
nestăpănit în lumea lui de goange
icni spre zori sub crucea lui de ace.*

L'ESCOILLIER

*Nu taci, erete, sub geamlic de piept?
La hrubele de gânduri pus-am cep.
Paing de umbră, dincolo deștept,
îmi spânzur roata'n vânt și reincep.*

*Pierdui bujorul meu din pălărie.
Cum îți-aș dormi, o mamă, cetatea mea, sub grinzi!
Răpus de raza dragostei, rubie
în ghiare de inel doar inima să-mi prinzi!*

MISIUNE

*Livada cu vedentii vedea-vei și vei da
vecinilor vecia de vioriu brumat.
In coș de corcodușe ce gălgăie un „da”
de-ai pitula'ntrebarea de șarpe inelat!*

*Dar, sgâlțâind frânghia la clopotul din stur,
chiema-vei toți măgarii la luciul de laur;
îmi vei goli cămara de rouă și azur,
vechil fără credință cu chieile de aur!*

BOTEZĂTOR

*fiindcă pleoapa din suflet n'o închidea august;
fiindcă nu voise din viață să guste
decât cununa de spini pe mijloc îngust
și sângele negru de lăcuste;*

*fiindcă sub tălpile-i fără opinci
orice fir de nisip se schimba în tîlincă;
fiindcă stingher se nimbasese cu cinci
așchii de sticlă din cer. Fiindcă.*

Marcel Romanescu

K Y A Z I M

ROMAN

de M. G. SAMARINEANU

Cap. III.

In prada furiei*)

eri cerul era tot așa de spălăcit și soarele înfierbântat mușca năprasnic ca și azi, ca și alaltăieri, ca și acum o septămână. O zi molăe, cu muște și plictiseală. O zi banală, care-ți deprima nervii și-ți exaspera sufletul, cum e întregul șirag de zile cari alcătuiesc anul în aceste uitate de Dumnezeu colțuri ale Macedoniei thesaliene.

Ali, ordonanța frecând o cismă, spunea soldatului dela cal:

— Rău, Geafer, rău. E ca un leu în cușcă. N'a dormit toată noaptea A fumat ca un turbat. Azi, nici n'a fost la batalion. Bea cafea după cafea, injură și scrie. Apoi rupe ce-a scris și iar injură.

— Kyazim bey? întrebă mirat Geafer.

— Domnul maior.

— Haidade. Nu l-a auzit nimeni până azi injurând. E pâinea caldă a lui Allah.

— De-aceia e rău, zic rău, nu dl maior, ci ceea ce se petrece. De când cu țidula aceia pe care a adus-o aseară d-l sublocotenent dela Nișet pașa, e rău, rău de tot, Geafer! . . .

Calul necheză. Aștepta de două ore înșeuat. Geafer îl mângâie pe bot, strângându-i hățurile. În vreme ce soldatul îi șoptea ceva pentru a-l calma, canatul ferestrei se dete la o parte, trântit și din golul rămas căscat răsună:

— Ali, bestie, ai adormit?

Ali zvâcni dela locul lui și se precipită în cameră. Rămase smirnă lângă ușa, rostind răspicat:

— Ordonați, bey efendim! . . .

Kiazim se năpusti asupra lui, ca o fiară. Ochii îi scăpărau, muschii brațului încordați până la refuz, pumnul strâns gata să cadă greu, strivitor. Ali se transformă în găză, privind cu ochii aceluia care se înecă. Milogeala ce se degaja din ținuta ordo-

*) Vezi începutul romanului în Familia No. 1.

nanței, dezgustă pe maior. Ii repezi un picior moale, și, după ce-i smulse cizmele din mâini, scrâșni între dinți o înjurătură din cele mai grele. Apoi azvârli cizmele, urlând:

— Bestii, bestii! . . .

Aprinse o țigare, își turnă din ibric cafea; după ce sorbi, izbi feligeana de pământ. Ii alunecă privirea pe conținutul mârșav al „țidulei”, vorba ordonanței. Și furiile, îi deslănțuiră și mai aprig furtuna:

— Mie, lui Kyazim, astfel de ticăloșii? Nici Mohamet nu-l scapă!

Se îndreptă spre fereastră să strige pe Ali. Il zări lângă el, mic, desfigurat și cu privirea rugă de implorare.

— Apă de spălat.

Ali dispăru și se întoarse cu lighianul de aramă din mijlocul căruia se înălța un ibric de aramă strălucitoare în formă de lebădă. Așeză lighianul pe un scaun și așteptă cu ibricul în mână ca să-i toarne.

— Bestii, bestii, răcni Kyazim și se trânti deznădăjduit pe sofa. Șacali îi urlau în suflet și vipere îi șuerau în sânge. Zvâcni de pe sofa, mugind ca un leu rănit:

— Nu, nu . . .

Ali crezu că nu vrea să se mai spele și se aplecă să ridice lighianul. Zgomotul readuse pe Kyazim.

— Ce cauți aci, tu? întrebă el.

— Nu vă spălați? Mi-ați ordonat!

Avea dreptate Ali. Ii ordonase. Kyazim își trase cămașa, se să-puni pe piept și se frecă cu o cârpă de șiac aspră până se roși. Apoi își turnă apă din belșug pe creștetul capului. Sângele pus cu violență în circulație, îi stimulează hotărârea. Și o destindere se produse în maior. Se bărbieri liniștit, se îmbracă pe'ndelete, îngrijit ca totdeauna și, văzând pe Ali cum tremură, îl dojeni. Il trase de păr, prietenește și-i zise:

— Te-am cam băgat în sperieți, Ali, ce zici? Ei, nu fii supărat pe mine. Uite, ia o țigare.

Ali întinse mâna ca o bucată de gelatină suspendată. Nu reuși să ia țigarea ce-i se oferea, deși a răsturnat două în lighean. Kyazim il servi el. Apoi scăpără amnarul și după ce suflă în fitil ca să se aprindă bină, îi aprinse el țigarea.

— Acum, băete, un șerbet cu apă rece și revolverul . . .

Era ceva groaznic în vocea îndulcită a maiorului. Figura, înse-ninată o clipă, își contractă din nou trăsăturile și se întunecă. Un resort mai puternic de cât rațiunea se declanșe când intră Ali cu-

tava în care, alături de chiseaua cu șerbet de trandafir, văzu revolverul. Il smulse cu un gest de lăcomie, izbi cu țeava în tavă de se răsturnă cu conținut cu tot pe covor și se repezi, fugind, pe ușe afară. Se aruncă pe cal și o porni goană pe străzi. Unde? Nici el nu știa. Coti stradela și ieși la câmp. Galopă înainte până când un piept ars de deal i se puse stavilă. Intoarse și o porni în aceeași goană. Pintenii se înfîgeau din ce în ce mai adânc în carnea calului. O țintă se fixă în Kyazim bey. Și se transformă în glonț. Nici-odată nu avu mai clară noțiunea balistice ca acum. Evadat din el însuși, din ghiventurile rațiune, mergea vârtej spre crimă.

Calul era inspumat când intră pe poarta cazărmii. Iși mușca zăbala mai frământat sufletește parcă de cât călărețul. Presimțea nenorocirea? Rănile pintenilor erau mărturie. Kyazim Bey, stăpânul care-l mângâia ca pe un frate înainte de a încăleca, maiorul care-i dădea câte un pumn de năut și un sfert de oca de zahăr când zăcăleca, acum i-a azvârlit hățurile de gât și a dispărut pe ușe, trântind și răsturnând.

Kyazim bey, stăpânul lui e acesta?

După câteva minute maiorul ieși, scrâșnind dinții. În loc de o vorbă bună, aplică pe crupa calului o puternică lovitură de cravașe:

— Ce-mi ștai inspumat ca un epileptic. Nu știi drumul grajdului? Mars, gloabă! Sentinelă, dormi, se adresa apoi soldatului din gheretă care înmărmurise în poziție de drepti. Două palme răsunară...

Cal și sentinelă, după ce maiorul dispăru, purtau păenjenișul lacrimelor în privire. Nu plângeau durerea loviturii, ci durerea mare, formidabilă, care transformă pe Kyazim bey, omul bunătății ajunsă legendară, omul pururi cu zâmbetul senin și cuvântul de mângâiere și încurajare pe buze, în deplorabila creatură de acum o clipă, care-și cravașează calul iubit și-și palmuește sentinela care-i dă onorul.

— Suferă, suferă grozav, domnul maior, rosti în șoaptă soldatul, trecând arma la picior.

— Suferă cumplit, păru că afirmă calul, pornind îngândurat spre grajd.

IV.

Infamia

Piața dormita. Părea o gură vastă, abandonată într'un căscat perpetuu. Dantura i-o formau două rânduri de magazii cu alură de

măsele stricate. Dărăpănate ca fațadă, basmalele multicolore cari zburătăceau spânzurate în fața vitrinelor, le sporea aspectul de lamentație. În fața ușilor, saci cu gurile sumese, scoteau la iveală smochine pudrate, coaje de mesteacăn, năut și stafide zbârcite cari atrăgeau roiuri de muște.

La dreapta un bragagiu deschidea șiragul prăvăliilor. Ce de bunătați! Năut prăjit, alune americane cu coaja îngrășată de un strat osânzos de sare, iar în mijlocul dughenei, hârdăul miraculos cu băutura proletară: braga. Câte târcoale nu dădeau acestei prăvălii țănarii veniți din împrejurimi luna la târg... Urma imediat locanta orașului cu bucătăria direct în vitrină pentru ca aleasa clientelă, să vadă și să se convingă de perfecta curățenie a laboratorului gastronomic. Cât era de mare fereastra vitrino-bucătărie, atâtea grătare duble făceau să sfârăe tot atâtea tingiri de aramă perfect lustruite pe dinafară și perfect spoite pe dinăuntru.

Ermi aga, restauratorul, avea renumele bine stabilit și nimic în lume nu l-ar fi determinat să și-l strice. De aceia supraveghea singur atât prepararea mâncărilor cât și servitul. De locanta lui Ermi aga se ținea scaiu o chichineață în care un grec își instalase plăcintăria. Apoi, în sus, veneau rând pe rând: un ghegă cu specialitate halvalilor de tahân și locmale, măcelăria aromânului Nasi, un magazin de manufactură și băcănie, un curelar, cuțitarul Regep cu minuscula vitrină încărcată cu hangere și pumnale ale căror plăsele înfloreau de atâtea măestrite încrustații în sedef, șelarul care-și degradase nobila meserie, fabricând doar primitive samare, simigiul Alexe, ca apoi, hanğiul Barbaiani cu a lui vestit han să încheie rândul prăvăliilor.

La stânga începea seria nobilelor meserii. Argintarul cu mare vază în oraș și în împrejurimi Ion Hrisico sufla din zori și până'n seară filigrane de argint pe cari le aplica brățarelor și lingurițelor de servit dulceață, librăria în fața căreia un chiatib ambulant, așezat pe o rogojină scria pe genunchi petiții celor cari aveau năcaz cu autoritățile și scrisori acelora cari aveau odrasle în străinătate; farmacia în care tânjeau câteva zeci de borcane pătate de muște, în care însă, protipendada târgului venea la taifas ca să pună țara la cale; urmău trei dugheni cu diverse, dugheni cari se eclipsau de scaunele și mesele unicei cafenele mai răsărită a cărei terasă era acoperită de cârpă putrezită de ploi și arsă de soare. De aci o stradă mai răsărită tăia șirul magazinelor, și se lăsa devale până la oficiul telegrafo-postal lipit de Seraiul în care se găsea caimacama-

tul, judecătoria, primăria și administrația financiară, iar la subsol închisoarea.

În fața cafenelei, la o distanță de câțiva metri, în piață, se ridica un platan cu coroana stufoasă dar cu frunzele spălăcite. Era încunjurat de ghizduri late de zid cari serveau ca bancă comodă pentru stat turcește. Pe ghizdurile acestui platan se urca seara, la opt, când venea poșta, oficiantul, ca să strige corespondența, în fața mulțimii. Și tot de pe ghizdurile platanului, telalul comunica iradelele și anunța vânzările la mezat. Dela venirea celor doi Pași platanul, cu ghizdurile lui, căpătă o îndeletnicire mai nobilă. Deveni centrul de comandă al armatelor Macedoniei thesaliene. La orele nouă, din spre caimacamat apărea un aprod cu două covoare persane pe cari la întindea pe latul ghizdului. Cafegiul aducea, în pas alergător, două narghilele, cu mânerul îmbrăcat în fir și cu bușura de fildeș și le așeza pe marginea fiecărui covor. Apoi, în pervazul ușei, era numai ochi, așteptând înalții oaspeți. Rar de întârziiau. De obicei, cum se termina aranjatul covoarelor și plasarea-narghilelelor, din colțul hanului lui Barbiani, apărea un grup de călăreți pe cai arabi. În frunte mergea Nișet pașa, având la dreapta pe Arif pașa șeful său de stat major. Urmau, la distanță reglementară, aghiotanții și ordonanțele dela cai. Grupul era salutat de toți negustorii. Ieșeau în fața prăvăliilor într'adins ca să dea temeneaua acelora cari aveau puteri absolute asupra Macedoniei inferioare.

De ei, în special de Nișet pașa, depindeau viața și avutul tuturora.

Descălecau sub platan, întâmpinați de caimacam, defterdar, primar și alte notabilități. Se așezau cu picioarele încrucișate pe covor și după ce schimbau repetate saluturi înde ei, primeau temenelele capilor de autorități. Odată oficiat acest ceremonial, se concediau șefii de autorități și începea cotidianul robot administrativ în orașelul Elasona. Cafelele sosea aduse de cafegiu în persoană pe o tavă suspendată. Și sorbitura filigeanului era însoțită de gurgulitul narghilelelor.

Ce se punea la cale de aci, de sub acest platan? Totul. Un chiatib stătea într'una la dispoziția comandamentului, cu calemul gata ascuțit și cu tușul în călimarea cu coadă înfiptă în brâu.

Cum simțea dorința comandantului, exprimată de obicei prin preliminarul scoaterei papucilor și mângâierea nervoasă a labei dela călcâi până la degete, chiatibul apărea. Se așeza turcește jos lângă ghizdul platanului, la o distanță potrivită ca să poată fi văzut, și cu ochii drept în ochii lui Nișet Pașa, aștepta porunca.

— Ia scrie, Hagi Tacsim, o iradea, ca porcii aceia de bandiți cari s'au ivit în dreptul Serfigei unde au jefuit pe un negustor și au omorât un cioban și doi câini, să fie urmăriți și prinși iar capetele lor să fie aduse aci și expuse pe gardul din fața huchimetului, unde dispunem să stea trei zile în văzul cetățenilor.

Pentru executare fac responsabil pe maiorul Kyazim bey.

— Dar, comandant al garnizoanei Serfige e colonelul Gevab bey.

— Responsabil: Kyazim bey, am zis . . .

Și în vreme ce chiatibul stiliza chinuind calemul pe hârtia ministerială, cei doi Pași hohoteau în răs.

— Iarăși îl atingeți. Aveți un fel de a exaspera! . . . începea admirativ, încându-se în răs Arif pașa.

— Lasă-l pe mine, edepsâzul, se împăuna Nișet pașa, măsurând mărgelele din mâna dreaptă câte cinci, pe când degetele mâinei stângi își făceau de lucru printre degetele piciorului. Il vindec eu de idei reformatoare, nu ai grije. Drept orice răspuns, Arif pașa se închină măgulitor și îi turnă o temenea, la care Nișet se simți obligat să răspundă cu acelaș salamalâc.

Chiatibul termină ordinul de scris, îl citi cu voce tare, pentru ca înalții ochi ai comandantului să nu se ostenească parcurgând înfloritul scris arab și, după ce presără misip pe el ca să se usuce, Nișet pașa scoase dintr'o pungulită o pecetie și o aplica drept semnătură.

Ordinul plecă la Serfige, câte va zeci de kilometri depărtare de Elasona, garnizoană de sine stătătoare cu care Kyazim bey nu avea nici o legătură. De multe ori, maiorul Kyazim, nu avea cunoștință de ordinele cari s'au dat pentru alte ținuturi, cu toate acestea se pomenea tras la răspundere pentru neexecutare. La început, sistemul acesta îl supără și ceru să fie scos la raport la comandant. Când a dat ochii cu Nișet pașa însă, se convinse de realitate, zâmbi și se retrase resemnat.

— A turbat gelatul! Să-i fie de bine! Nu mă va exaspera îl asigur. Va fi cum ordonă își zise Kyazim. Dar cum să ia cunoștință de ordinele cari se transmiteau, de execuția cărora era făcut el responsabil? Când te bucuri de prestigiul unui Kyazim bey, e ușor. Și, în cazul de față, fu și mai ușor, întru cât chiatibul Hagi Tacsim, cel mai bun caligraf al comandamentului, era din batalion la el. Așa că, seara, avea raportul tuturor ordinelor transmise peste zi.

Intr'o zi, dascălul aromân Gulî, se prezentă la platan și după repetatele temenele de rigoare și sorbirea cafelei obligatorii ori

cărei vizite, făcu cunoscut comandantului un laș atac al bandelor grecești contra unor aromâni dintr'o comună fruntașe din Pind.

— Cinci zile închisoare maiorului Kyazim, ordonă Nișet pașa.

— Dar n'are nimic maiorul Kyazim cu asasinatul politic pe care vi l-am adus la cunoștință, obiectă dascălul.

— E ofițer al Pađișahului și trebuia să preîntâmpine vărsarea de sânge. Ce va zice Europa când va afla că se petrec astfel de fapte în această țară?

După plecarea dascălului, cei doi pași se porniră pe răs.

— Iar l-ai atins pe maior! . . .

— Stai, Arif pașa, abia am început.

— Dar contra bandelor grecești?

— Ce, noi n'avem altă treabă? Ghiaurii se mănâncă înde ei. Să le fie de bine.

— Totuși, pentru ochii lumii . . .

— Lumea nu e nevoie să aibe ochi.

— Dar dacă are?

— Cu atât mai rău pentru ea. N'are de cât să plângă cu ei.

— Nișet pașa, sunteți un geniu, rosti Arif pașa, făcând teme-neaua de care abuzau turcii.

Nișet îi întoarse salutul fără să spună nimic.

Persoana lui Kyazim, acest ofițer distins în sarcina căruia nu putea găsi o singură vină, era unica preocupare a comandantului trupelor din Macedonia thesaliană. Din ziua când descinse la Elasona ținea privirea ațintită asupra lui. Cu Kyazim a dat primul mâna când a descălecat și lui Kyazim bey îi aplică primele zile de închisoare, așa din senin. Nedreptatea era evidentă, dar Kyazim execută închisoarea, zâmbind. Scrisoarea primită dela nevastă-sa din Constantinopol, înainte de sosirea comandantului, îl pusese la curent cu intențiunile lui Nișet.

— Sunt mai tare eu de cât toate hoiturile netrebnice ale tuturor comandamentelor noastre, își zise el, pregătindu-se să îndure orice.

Și îndură multe. Se cunoaște meschina răzbunare a fosilelor dotate de vreme nu de merite, cu mai multe trese. Superiorul e superior și ordinul se execută nu se discută. Iar ordinele în jurul persoanei lui Kyazim bey se țineau lanț, de sub platan, dela comandantul trupelor Macedoniei de sud și, de multe ori, dela comandantul regimentului care trebuia să execute dispozițiunile superioare, cu toate că-și iubea subalternul. Kyazim bey executa, scrâșnind din dinți când nu-l vedea nimeni, zâmbind când erau de față alții.

Această atitudine a maiorului, scotea din sărite pe Nişet paşa.

— Va îndura mult, câinele?

O ură veche, o răzbunare meschină îl rodea. Şi strângea mereu şurubul. Dar Kyazim nu se neliniştea. Ideile intime pe cari le milita el, ştia că vor deslănţui furtună în juru-i şi că, într'o zi, se vor preschimba în paratoner care îi va atrage toate trăsnetele ruginiţilor zei cari oblăduiau întru prostie şi nemernicie, poporul musulman. N'avusese el primul conflict cu unchiul lui Zulhi, Hafiz ul Alli, acum câţiva ani, la Constantinopol, când era locotenent încă?

Era atât de măreaţă apoteoza în care-şi vedea Kyazim ţara, în cât merita orice sacrificiu.

Se supunea deci tuturor şicanelor şi îndura liniştit toate vexaţiunile. Nimeni nu-l auzi vr'odată plângându-se, nimeni nu-l auzi rostind vr'un cuvânt mai greu la adresa lui Nişet paşa, ori a vr'unuia din superiorii săi.

Când îi se comunica vr'o netrebnicie, răspundea: Aşa e ordinul? Bine, se va executa, copilul meu. Şi scotea din strâmtoare pe aducătorul iradelei, cu un cuvânt de duh, ori cu o mângâere.

Ieri însă, de sub platan, porni o mârşevie. Nişet paşa, exasperat, dictă lui Hagi Tacsim, plimbându-se în jurul platanului şi smulgându-şi fire nevinovate din barbă, un ordin confidenţial în stare să revolte şi cerul:

„Din Stambul avem informaţii, suna ordinul, că soţia dvoastre are purtări cari nu cadrează nici cu demnitatea unui ofiţer, nici cu preceptele fixate de Profetul profeţilor în cartea cărţilor sfinte, în Coran.

„Ne veţi raporta în termen de 24 ore hotărârea pe care o veţi lua pentru clarificarea situaţiei dvoastre”.

Iată ce primise Kyazim bey prin ofiţerul sosit aseară. Iată motivul acelei stări de suprairitare în care l'am găsit la locuinţa sa.

M. G. Samarineanu

PE MARGINEA UNEI SCRISORI ARHIEREȘTI

de G. H. TULBURE

A apariția revistei noastre a dat prilej preacinstuitului vlădică al Ora-
diei să ne adreseze o scrisoare. Episcopul Roman Ciorogariu este
o figură culturală mult mai bine cunoscută, decât să fie nevoie să-o
prezentăm. Gazetar de legea veche, intelectual din generația luptătoare a
Memorandului, înainte de a fi un mare preot, preasfinția sa a fost un
dascal al neamului și un permanent regizor — din scenă sau din umbra
culiselor — al spiritului public ardelean. Moșneag astăzi, dar urmărind cu
un tineresc entusiasm orice faptă, care se produce în preajma scaunului
său arhipăstoresc, scrisoarea preasfinției sale prezintă o notă de actualitate,
care ne îndeamnă să ne oprim asupra ei. Ne face chiar plăcere s'o discutăm
aici, în fața cetitorilor. Iată pasagiile, pe cari le socotim vrednice de publi-
citate și asupra cărora ne vom îngădui câteva observații de circumstanță.

— „Dacă vrerea de a scoate o revistă vă mână înainte, drum bun! Dar
dați-mi voie să vă pun nișică merinde în traistă. Plăcinta succesului se face
din două părți. Din a autorului și a cetitorului. Inzadar autor, dacă nu e
cetitor. Și viceversa. „Familia” lui Vulcan a fost scrisă pentru căminul fa-
miliar, atunci când exista acest cămin. Iosif Vulcan a scris „acasă” cămi-
nului, în care a crescut. Deaceea a fost înțeles și a fost cetit. Astăzi cămi-
nul familiar este distrus. Nu mai este viață, nu mai este căldură familiară.
Familia zilelor noastre trăiește mai mult în cafenele, în cluburi, în baruri
și cinematice. O viață de petreceri stridente, care macină nervii slabi ai ge-
nerației de astăzi. Dacă vrei să scrii pentru această familie va trebui să
te faci și tu ca ea. Să te potrivești gusturilor ei. Dar atunci reapariția re-
vistei ar fi o profanare a „Familiei” lui Vulcan. În acest caz: anatemă să-i
fie! Dacă însă vrei să profesai educația inimei și să înălțați moravurile
căminului familiar, atunci vă dau binecuvântarea mea. Să nu imitați presa
de astăzi, care se gândește numai la atracția cetitorului pentru spectaco-

lele monstruoase. Problema cea mare este să-ți crești cetitori prin restaurarea căminului familiar. Cămin cald și primitor de tot ce e bun, frumos, creștinesc și românesc. Credeți, că vă doresc să umblați pe urmele cele bune ale „Familiei” de odinioară. Să fiți în familie la scrisul vostru!” ...

Problema pusă de preasfinția sa este de o palpitanță actualitate. Ea se încadrează perfect în ritmul fenomenului social de astăzi. În adevăr, este cazul să ne întrebăm: cărei familii se adresează scrisul nostru? Ce legătură sufletească există astăzi între scriitori și cetitori? Iată o întrebare, care merită să ne preocupe deaproape. Este cert, că familia de astăzi nu mai seamănă la față cu cea de ieri. În punctul acesta preasfinția sa are dreptate. Căldura căminului familiar s'a răcit. Soții moderni își duc o mare parte din viață în societate, departe de copiii lor. De aci deficitul de educație, de aci absența bunelor moravuri, care se înregistrează în bilanțul tinerelor generații. Evident, pe vremea lui Vulcan, pe vremea noastră chiar, nu era așa. Copilul creștea sub privirile ocrotitoare și grijului ale mamei. Iar mama păzea căminul și citea numai cărți cu un conținut moral ireproșabil.

Dar cine a săpat prăpastia între ieri și azi? Toată lumea spune, că războiul. Destrămarea vieții sociale nu este, decât una din furtecele consecințe ale procesului universal de dezagregare sufletească, pe care l-a născut monstruosul cataclism. De atunci datează acest haos în sufletele, în capetele și în buzunarele Europei civilizate.

Viforul, care a devastat totul, a prăbușit pe alocuri și căminul familiar. De atunci am intrat într'o epocă de febră, cu salturi mari. Evoluția societății nu se mai face în pas normal. Ideile, aspirațiunile și valorile se schimbă într'un ritm frenetic și vertiginos.

Acei, care nu-l pot urmări, cei atașați de tradiția altei educații, cei care prin vârsta și structura lor sufletească sunt inadaptabili, rămân streini de ritmul vremii, rămân în urmă. Acesta e rostul vieții. Ea curge înainte, ca un fluviu cutropitor, căruia nu ne putem împotrivi și a cărui direcție n'o cunoaștem. Moralistii, sociologii și savanții se trudesesc zadarnic să descifreze taina vremii. Deaceea, în loc să căutăm șapul ispășitor, este mai cuminte să coborâm în conștiințele noastre și să culegem de acolo îndreptări. Noi am procedat în chipul acesta. Glasul conștiinței noastre ne-a spus: unul din leacurile tămăduitoare pentru boala societății de astăzi este cultura. Să ne facem deci cruciații unei literaturi și agenții unei propagande de idei, care să ducă în familia românească lumina unor idealuri noi, mai limpezi și mai sănătoase. Relaxarea vieții sociale moderne se datorește desigur și potopului de cărți otrăvitoare, care a năpădit vitrinele. O imundă literatură de speculă, pusă în slujba instinctelor vulgare, și-a făcut la noi apariția, fructificând mereu cea frivolitate morbi-

dă a spiritului public, la care asistăm cu desgust. O orientare către alte tărâmurî sufletești este un imperativ cultural, care nu mai poate fi precu-
petit. Chiar acei dintre scriitorii, cari vedeau în subiectele urâte și abo-
minabile un prețios material artistic se simt astăzi datorî să opună anumite
rezerve. Și se gîndesc serios la opera de însănătoșire a societății prin mij-
loacele subtile al artei. Curentul acesta nu este nou în literatură. Obiecti-
vul său nu contrazice nici natura artei, nici firea lucrurilor. Arta și lite-
ratura s'au inspirat chiar din religie, în toate timpurile, și realizările lor
au fost o prețioasă contribuție la opera de educație colectivă a bisericii.

Astăzi lumea pare mai ușuratică și mai păcătoasă, decât totdeauna.
Tocmai pentru că sufletele sunt istovite și pustii ele caută plăcerile cu mai
mult nesaț. Criza, în care ne zbatem, este o criză a sufletului. Criza acea-
sta preasfinția sa o proiectează asupra familiei. Este adevărat, că virtu-
tea, în sensul ei creștinesc, a ajuns o monedă depreciată, pentru că în ge-
neral forțele morale sunt astăzi depășite de animalul uman. Rădăcina rău-
lui nu o vedem însă nici în dansul dela varieteu, nici în spectacolul dela
cinema. Cei care petrec noaptea la club sau la bar pot fi văzut și la denii.
Omenii n'au scos pe Dumnezeu din suflet, dar la umbra crucii lui Chris-
tos mișună o lume frivolă. În definitiv nu trebuie să uităm, că distracția
este și ea o necesitate fizică și spirituală, ca și munca. Când viața este atât
de încărcată de griji, intelectualul burghez simte o nevoie organică să-și
descrețească fruntea la un spectacol. A susține că spectacolul filmat este
un loc de perdiție morală, care „distruge” viața familiară, socotim însă,
că este exagerat. Cinemaul nu este decât un teatru difuzat cu mijloacele
tehnice moderne. Scenă pentru realizarea produselor artistice, el este un
spectacol distractiv, care poate fi în acelaș timp și educativ. Totul depinde
de conținutul piesei. O anumită tendință etică nu i se poate impune. Dar
ca o garanție preliminară statul a instituit cenzura pentru a se prohibi fil-
mele, cari ar încerca să propage depravarea gustului și a bunelor mora-
vuri. Deci nu aici trebuie căutată obârșia răului și destrămarea vieții fru-
moase a familiei de altădată. Tristul adevăr este, că echilibrul interior al
păturiî noastre culte este năruit. O redresare morală se impune ca nece-
sitatea colacului de salvare pentru naufragiat. Dar opera aceasta de te-
rapeutică socială nu cade tocmai în atribuțiile unei reviste. Ea aparține
mai mult bisericii, decât literaturii. Ceiace nu exclude însă ca acțiunea
scriitorilor, conștienți de rostul lor, să meargă paralel. Pe alt plan ei pot
să lucreze în aceeași direcție spirituală. În privința aceasta suntem de
acord cu opinia preasfințitului și dorim și noi restaurarea căminului, care
savura în liniște scrisul lui Iosif Vulcan. Și noi slujim, la masa noastră de
scris, idealelor omenirii.

Scriitorii și artiștii sunt și ei dușmani ai materiei și ai idolilor pămînte-

ști. De multe ori mai aprigi, decât urmașii apostolilor. Pentru că ei se închină frumosului. Iar ceea ce e frumos e și moral. Arta, ce-i drept, nu cunoaște o limită precisă între moral și imoral. Ea tinde să realizeze frumosul în sens pur estetic. Dar o poezie proastă sau o nuvelă scrisă fără talent este desigur o faptă urâtă, deci imorală totodată. Un roman plin de scene frivole sau de expresii obscene produce desgust în sufletul cetitorului de bun simț. El este un produs intelectual urât, în urmare imoral, pentru că contravine bunului gust și profanează înaltele principii ale realizării frumosului în artă. În materie de conduită literară noi ne-am precizat dela început linia, pe care mergem. Am spus, că suntem în linia tradiției. Iată de ce nu înțelegem să ne potrivim scrisul nostru gustului decadent al unei lumi cetitoare, care, admirând pe Lawrence și pe ucenicii lui, și-a pierdut busola. Nu vom face deci concesii de ordin literar nici unui gust alterat și nu vom menaja pretențiile celor lipsiți de criterii sănătoase în materie literară. Nu trebuie să ignorăm însă un fapt cert. Familia de astăzi are alte exigențe culturale și alte pretenții literare, decât cea de pe vremea lui Iosif Vulcan. Cerințele ei sunt mai complicate și mult mai avansate.

Proza venerabilului cărturar din veacul trecut astăzi trece drept hrană indigestă. Și dacă am încerca să facem din „Familia” un fel de Gartenlaube ilustrat, cred că cetitorii ne-ar refuza-o, ori cât de accentuată ar fi tendința morală sau imorală a cuprinsului ei. Va trebui deci să înțelegem nevoile culturale ale societății de astăzi, bineînțeles ale societății de bună calitate și de bun simț, căreia ne adresăm. Și să căutăm să le satisfacem, după putință, pentru ca să creiem legătura între scriitori și familia românească, de care avem nevoie tocmai pentru desăvârșirea operei de cultură, la care ne-am înhămat. În ce privește formarea publicului cititor, regretăm, că nu putem împărtăși opinia părintelui episcop. Noi nu putem aștepta să ne formăm mai întâi un public cetitor și pe urmă să scoatem revista. Ca să faci o școală e nevoie să ai elevi. Ca să mântuiască lumea Dumnezeu a trebuit mai întâi s'o creieze. Ca să-ți poți forma cetitori este necesar să exiști mai întâi tu, autorul, și să ai contact cu ei. Or, acest contact sufletec nu se poate produce, decât prin mijlocirea operei literare. Întâi trebuia să se nască deci revista și pe urmă au să vină cetitorii. Să sperăm.

Rostul acestei reviste a fost lămurit în articolul-program din primul număr. El este un rost modest, dar, după părerea noastră, cu atât mai plin de folos.

Nu vrem să fim decât expresia intelectuală a acestui colț de țară. Un simplu laborator al energiilor locale. O oglindă curată a preocupărilor de artă, știință și literatură ale solului românesc, din care am răsărit. Nu vrem, decât să ne integrăm complect în realitatea zilei, cu toate imperati-

vele și consecințele ei. Scrisul nostru se adresează marelui popor românesc de pretutindeni. Inițiativa noastră are caracter cultural cu o accentuată nuanță națională. Suntem convinși, că idealul național al unui popor nu se poate atinge, decât prin cultură. La patrimoniul sufleteș al neamului dorim să aducem și noi o umilă contribuție originală. Ne bucură faptul, că gândul nostru se întâlnește cu al preacinstului vlădică al Bihariei și că străduințele noastre literare sunt sfințite de binecuvântarea venerabilului arhieru, luptător în ogorul lui Țichindeal.

A handwritten signature in black ink, reading "Ep. Tulbure". The signature is written in a cursive, flowing style with a prominent upward stroke at the beginning.

CANTEC PRIN VREME

de PETRE DAMASCHIN

*I-am prins cântecului în șold tristețea mea.
Ingemănând joc de moarte cu ea
Topesc smoolă de vis pe ochi grei.
Și i-am mai prins cântecului cercei:*

*Iubirea mea ucisă de barda lunii,
Credința ferecată în răstigniri.
I-am înșirat podoabe pe firul minciunii
Și i-am prăvălit cascade de lumini în priviri.*

*I-am împletit bici din frânghii de vânt,
Plesnetul lui să sfredelească pământ.
Și i-am mai dat la drum bidoane de eternitate
S'o bea prin vreme pe nerăsuflăte.*

*Râsul i l-am prins ancoră pentru tine
Când vei rătăci prin mânia valurilor pline
De moarte și de smoolă de vis.
Atunci se va rupe toarta pământului deschis.*

Petre Damaschin

SCRIITORI ȘI CARȚI

de OCTAV ȘULUȚIU

N. IORGA: O VIAȚA DE OM

(vol. I. COPILĂRIE ȘI TINERETĂ)

N'ar fi de mirare ca un istoric să rateze în genul memoriilor dintre cari cele mai de seamă n'au fost scrise de către istorici. Căci memoriile sunt material pentru istorie și ele devin istorie numai prin depărtare în timp. Pentru a putea scrie memoriile trebuie să ai nu numai o bogată experiență a faptelor și oamenilor cari pot interesa istoria, dar și un dar minunat de evocare al lor. Căci dacă memoriile nu ating fapte generale și personaje istorice, pot fi jurnale intime și atunci interesează numai întrucât interesează cazul sau persoana ce se expune.

N. Iorga a fost însă născut parcă înadins pentru genul acesta al memoriilor. Aș putea spune fără teamă de paradox că Iorga scrie istoria așa cum și-ar scrie memoriile. Căci are darul cel mai de seamă pe care-l poate avea o memorie: acela de-a se confunda în realitatea trecută și de a o retrăi, de a învecina personagiile istorice, de a le auzi glasul și a le descifra astfel psihologia. Și calitatea aceasta de retrăire a istoriei pe care apoi o redă ca și când a trăit-o, e accentuată de marea putere plastică de expresie. Prin memorie, prin starea de afectivitate a retrăirii unui moment istoric și prin plasticitatea evocării, N. Iorga era indicat să devină memorialistul timpurilor pe care le-a trăit. Din viața aceasta desprindem deocamdată acest prim volum în care se plămădește din greu pasta viitorului istoric și om de cultură. E interesant acest volum pentru ceea ce spune N. Iorga despre el, dar mai ales pentru ceea ce spune despre alții și altele.

Intreg N. Iorga este aci, inteligență largă și cuprinzătoare, spirit viu și mobil, veșnic agitat și înțepat de curiozitate, nemulțumit de sine și mai mult de alții, franc și neacomodabil, insurect și violent, studios până la exasperare, pasional, susceptibil și senzual. E interesantă și dureroasă viața acestui om, neajutat nici materialicește, nici sufletește de către părinții săi. Rămas de copil fără tată, e cre-

scut de mama sa și cu câtă melancolie mărturisește el că a cunoscut jignirea milei pe care o făceau cu ei rudele.

„O, teribilul sentiment de a te simți miluit și de a nu putea să scapi din lumea care se uită la tine cu silă sau cu o compătimire care doare și mai rău!” (p. 52). Aceste umiliri explică susceptibilitatea de mai târziu a omului matur.

Intrat în școală nu găsește nici aici mare înțelegere, nici între profesori, nici între elevi. Pentru înțelegerea caracterului pasional al omului, e interesantă această frază pe care o spune după ce a povestit cum a fost reținut la arest pentru prima oară și pe nedrept de institutor, în cl. I primară — și pe atunci aceasta se efectua prin luarea căciului și aruncarea ei sub catedră: „Sânt aproape șasezeci de ani de atunci și mă doare încă pentru „luatul căciului” în clasa întâi primară de la Școala Marchian.

Toată, copilăria și adolescența acestui om este o dureroasă luptă cu neajunsurile materiale și apoi cu nevoia de sprijin intelectual și moral, pe care nu-l găsește nicăiri și pe care trebuie să-l afle numai în sine. E interesant tabloul învățământului din acel sfârșit de veac al XIX-lea. Profesori lipsiți de interes pentru materie, sau adunături bune de umplut orele libere, străini cari nu știau nici vorbi bine limba română, nici nu posedau materia de predare, sau oameni fără nici-un simț psihologic și fără nici-o conștiință a datoriei. Lipsa unei expresii elegante și a unei culturi temeinice și mai ales lipsa unei legături sufletești între elev și profesor e constatarea tragică pe care o desprindem din aceste descrieri.

În asemenea împrejurări câtă voință a trebuit să depună tânărul Iorga spre a putea să-și formeze un catehism moral și intelectual. Și câtă lipsă de naționalism în acele vremuri, lipsă de un naționalism luminat, sincer, serios, iar nu de o formulare pedantă și seacă a unor principii tot atât de seci impuse de Minister în manualele sale. Pentru aceasta tinerii acelei vremi se adresau socialismului, singurul în stare să-i ofere idealismul de care ea are nevoie.

„Pe atunci pentru un tineret care vedea în naționalism și în patriotism, cum era firesc, ceva impus și întreținut de Statul înfățișat prin „domnii” de pe catedră, cari și ei o făceau fiindcă așa era ordinul de la „onor. Ministeriu”, ideia nu putea să fie aceasta.

„De altfel, de câte ori fraza se întrupa în realitate vie, trecând supt ochii noștri ori și făcând apel la noi, ce jalnice erau rezultatele” (p. 130.)

Naționalismul impus deci, de o programă seacă, și neilustrat de nici-o activitate națională. Pentru exemplu autorul arată vizita Regelui Carol I la liceul Internat din Iași. Lamentabilă primire și jignitoare pentru un Rege. Câtă inconștiență era în acei oameni deprinși nu de mult a disprețui pe domnul trăin, care până atunci fusese fanariot, sau chiar pe cel pământean, adus prin intrigi. Trecuseră peste 200 de ani dela epoca glorioasă a marilor voievozi și poporul dușmănea pe Rege, iar boerii nu vedeau în el decât acelaș etern subiect de complot de pe urma căruia să beneficieze ei. Ce lipsă deci a oricărui sentiment dinastic, fără de care nu se poate concepe un naționalism românesc.

Mai târziu, în universitate aceeaș lipsă de contact între profesori și studenți. Incepe acum a se desprinde pasiunea de studiu și de lectură a lui N. Iorga. Astăzi o asemenea pasiune a livrescului, mărturisită, e o rușine. Tineretul de azi, punând accentul fie pe experiența de viață, fie pe primatul economicului, disprețuește experiența fundamentală a cărții, care e implicată culturii. Iată ce îndrăznește să mărturisească un tânăr din 1890:

„O, sfintele mele cărți, mai bune și mai rele, pe cari soartea prielnică mi le-a scos înainte, cât vă datoresc că sunt om, că sunt om adevărat, ca oamenii din țările unde nu s'a întrerupt niciodată cultura, și deaceea, cu toată lipsa unei averi, moștenite sau câștigate, cu câtă nesfârșită iubire, cu câtă nesățioasă patimă v'am cules depe toate drumurile, din toate tristele colțuri ale părăsirii voastre, din împrăștierea atâtor furtuni și catastrofe casnice, pentru a face din voi, ce a lăsat mai prețios omenirea de pretutindenii și de ori unde în casa mea, deseori mutată, până la permanența unui dar prietenesc, biserica celor patruzeci de mii de glasuri cari înalță acelaș imn, peste marginile morții cui v'a scris, acelui mare și nobil sfânt, martir totdeauna, care e idealul uman!” (p. 140—141).

Aici, în epoca Universității defilează prin fața noastră toate celebrele figuri ale dascălilor universitari dela Iași: Andrei Vizanti, Ioan Carașiani, Nicolae Ionescu, Costache Leonardescu, Aron Denșșianu, Ștefan Vârgolici, Petru Rășcanu, Ion Găvănescu și mai ales A. D. Xenopol căruia autorul îi închină cea mai frumoasă evocare. Sunt câteva pagini din care reese figura lui Xenopol ca om și ca istoric cu o forță extraordinară. E adevărat că în sculptura pe care de obicei o realizează prin cuvinte, de data aceasta Iorga a făcut mai mult decât poate el singur face. Ar trebui citite în întregime aceste pagini antologice. Desprind aceste rânduri unde se vede, dintr'un gest o întreagă pasiune:

„Ce bucuros era el când punea mâna pe autorul unei mari șiretenii, când putea să-i urmărească jocul, să-i descopere tot cursul strecurării! Fața i se bucura și se răschirau larg într'un zâmbet favoritele, devenite spirituale și glumețe pe când ochiul suferind păstra obișnuita aparență tristă. Fanarioții și Turcii în felul lor de a lupta și de a învinge erau pentru el o desfătare și găceam din transformările acestei fețe expresive că e pe cale de a mai găbji pe unul asupra faptului". (p. 162.)

Vin apoi călătoriile în străinătăți. Și ce minunate evocări a locurilor în câteva rânduri alcătuiesc N. Iorga. Parisul, Veneția, Viena, Haga, Berlinul, Lipsca, Drezda, München, Nürnberg, Insbruck, Cracovia, Königsberg sau Raguza, toate înfloresc în mirajul lor caracteristic de supt pana maestrului și pentru nostalgia lectorului. Orașe în cari studiază sau unde compulsează documente și cu câtă pasiune evocă aceste documente pe cari acum le vânează și le descoperă și cari-l înfundă tot mai mult în cercetarea istoriei atât de virgină încă pe atunci, a românilor. Pasiunea aceasta de cercetător de documente, pe care a mărturisit-o în atâtea rânduri și a insuflat-o atâtor generații tinere constituie penultimul capitol al tinereții lui.

Și ultimul e tot atât de dureros ca și primul. E lupta pentru catedra universitară care i se acordă în silă și i se precupește, apoi i se ia și e silit să dea a doua oară examen și abia să fie confirmat profesor de, cum îi spune autorul, „dreptul Petru Poni" (p. 304.) E aici un capitol care prevestește viitoare revelațiuni asupra politicii românești pe care o găsești ori unde nu trebuie, dar care nu e în singurul loc unde ar trebui să fie și care caută să împiedice cariera unui universitar strălucit pentru că are de plasat un partizan, care, ca Nicolae Ionescu, strălucitul orator de opoziție, să facă numai politică și — în trei ani — numai trei lecții: una despre Molière, alta despre Napoleon și a treia despre asediul Vienei (p. 305). Și care împiedică publicarea de documente privitoare la istoria românească pentru că: „noi liberalii", spunea secretarul general al Ministerului de Instrucție, cu un D. A. Sturdza președinte al consiliului, „nu putem tipări astfel de fleacuri ale unui junimist și nu înțeleg cum de te pot pasiona". După care N. Iorga adaugă cu ironia fină care-l caracterizează: „Se pare că aveam aerul unui tânăr destul de inteligent" ... (p. 302.)

Lupte cu politica pe care încă n'o făcea pentru a-i cunoaște toate neajunsurile — și tot ea îl va despărți și de singurii săi prieteni, admirabilii Caragiale, Vlahuță și Delavrancea — și lupte cu

adversitatea colegilor dela Facultatea din București cari nu vedeau în el decât un intrus venit să ocupe locul elevilor filozoficește pregătiți de Titu Maiorescu, sau un rival al lui Gr. Tocilescu om harnic, inteligent dar cam suferind de falsă memorie pare-se. Siluetele acestora și ale celorlalți colegi, a bunului și bolnavului Al. Odobescu, a cochetului și chiulangului Coco-Demetrescu-Iași, a cumsecadelui V. A. Ureche și altora se înșiră pe portativul aceluiaș temperament evocator.

Și astfel timpuri și oameni, evenimente și țări combină atmosfera acelu sfârșit de secol. Descrisă cu o forță concretă aproape picturală. Sculpturală în orice caz. Stilul lui N. Iorga poate fi greu. Dar e fermecător.

Fraza poate fi largă, enormă, abruptă, încărcată de incidente, de paranteze și liniuțe, cataractă spumoasă sfâșiată din loc în loc de colțuri de stânci și împrăștiind în toate părțile stropi răzleți. Dar atributele sunt atât de adecvate, epitetele atât de exacte, descrierea atât de colorată, încât prin avalanșa de apă a frazei lungi, greoaie, construită după nu știu ce sintaxă latină și greacă, combinate, prin suvoiu care te izbește în piept și te reține, ești însă răcorit și luminat, ești edificat de realitatea pe care o duce cu sine și care te pătrunde, te convinge. N. Iorga scrie cum vorbește și asta desigur pentru că dictează. Adică spumos, cu largi digresiuni, cu întortochieri și ocoluri cari cer un răsuflet larg al atenției. Dar și cu nu știu ce precizie de ac pus la locul potrivit. Epitetele sunt concrete și grase și sunt senzuale aproape. Iată, spre încheere un pasagiu care pe lângă că ilustrează acest verb concret până la sensualitate, desvăluie un sentiment gingaș la un om călit de atâtea lupte:

„Grădinile de flori din față, al căror dor, în orașe îngrămădite, banal croite după acelaș plan, purtat din țară în țară, l-am dus toată viața, urmărit de miresmele lor pe când albine îngreuitate de nectar. îmi bâzâie la urechi și toate culorile curcubeului îmi joacă înaintea vrăjiților ochi întorși departe în urmă. E acolo nalba mare, roșie, triumfător deschisă, scoțând în față spicul semințelor albe, mărunte, cu mirosul lăptos, este condurașul care-și scoate înainte ciuboțica de un roșu-brun pătat cu galben palid și trimite o aromă, vie, proaspătă, este nemțisorul albastru șters și roz-palid care tremură între frunzele mărunte ca a mărarului din toți clopoței ciorchinilor sale, este floarea de piatră a portolacului, care între foile cărnoase deschide ochiul mare nevinovat al florii multicolore ce ar părea făcută din ceară de mâinile măestre ale unei zâne capricioase, sânt bujori cari te chiamă din toate foile multe ale florii cărnoase și ru-

jele învalte cari le stau și mai mândre în față. Sânt garoafele cu sepalele ca niște trompe de fluturi, floarea potirelor profunde, și micșunele rotunde, micuțe, între foile uscate ca de hârtie". (p. 28.)

Acest prim volum de memorii nu e numai povestea unei tinereți, ci e și fresca unei epoci, slavă Domnului apusă, dar ale cărei defectele mai vedem încă mijind și prin timpurile noastre. E o operă de morală, e roman de atmosferă și buletin de temperatură a unei mentalități, în acelaș timp.

EUGENIU SPERANȚIA: „PAPILLONS” DE SCHUMAN

(Ed. Cugetarea).

Pornind dela audierea unei compoziții muzicale a lui Schumann „Papillons”, asemeni lui Lessing în fața grupului de piatră a lui Laokoon, autorul se găsește pus în fața unor probleme capitale pentru sufletul omenesc. El analizează acești „Papillons” le urmărește sborul muzical și găsește în evoluțiile lor: „nestatornicia și frământarea inutilă, sfortărea vieților mărunte de a se afirma, sfortărea izbită todeauna de o exasperantă și persistendă zădărnicie (p. 30). Li analizează din toate punctele de vedere, filologic, istoric-literar, estetic și metafizic, pentru a ajunge la concluzia că ei exprimă nu un joc frivol, ci o tragedie, aceea a vieții mărunte, care în fond e și a oamenilor, mărunte ființe, neînsemnate, puse fie în fața existenței și a problemelor ei copleșitoare, fie în fața Divinității.

Dela acești „Papillons” Eugeniu Speranția intră într'o analiză a însă și problemei artei și a vieții, cărora le găsește la baza un acelaș principiu călăuzitor: amândouă urmăresc unitatea, organicitatea, exprimate prin simetrie. După cum viața construiește unități organice, sinteze, tot astfel spiritul omului urmărește să creeze tot unități și acestea sunt produsele lui, fie în domeniul artelor, fie în cel al literaturii, fie în cel al filozofiei, economicului, etc. Peste tot spiritul caută să exteriorizeze o tendință, o intenție și să-i dea o formă unitară, simetrică: „activitatea constructoare de unități este un proces pe care-l întâlnim atât în manifestările interioare, sufletești, cât și în cele fiziologice, organice ale vieții”. (p. 146).

Această alăturare strânsă între artă și viață, pe care cu lux de argumente, cari nu pot fi expuse și discutate aci, o face autorul, nu scade întru nimic prestigiul artei, ci mai curând pe cel al științei, căci deși autorul nu o disprețuește, ajunge la un moment dat să afirme că Biologia e o estetică (p. 211) ceea ce trebuie să o spunem e prea mult și întru nimic prea bine argumentat. Iar că estetica e o biologie desigur nu se poate contesta, deoarece estetica e știința unităților și a organismelor estetice, după cum biologia e știința organismelor vii, biologice. Dar pe când estetica emite principii ideale, biologia emite principii reale — sau realiste, cum veți vrea — ne mai

punând în balanță faptul că biologia cunoaște în rezultatul cercetărilor sale o exactitate pe care nu o poate de loc pretinde estetica. Cred dar că paralelismul dintre artă și viață l-a dus Eugeniu Speranția prea departe.

Adâncind cunoașterea unităților biologice și pe a celor estetice, vedem că baza lor comună este în tendința de a se afirma ca unități.

„Ființa vie e o unitate, e un proces sintetic ce tinde să se mențină și să se afirme ca atare. Ea se ramifică în unități subordonate (funcțiuni de detaliu) cari tind în acelaș timp să se afirme ca unități cât mai distincte și să se continue în definit”. (p. 150).

E interesantă și trebuie reținută această tendință care alte ori e denumită intenție, atunci când ea încă nu s'a exteriorizat și care ilustrează gândirea heracliteană a autorului. Căci ceace îl obsedează pe acesta e procesul de transformare al vieții și artei, raportul dintr'un obiect și altul, mișcarea, gestul, trecerea dela un punct la altul, atât de mult, încât simetria nu o privește ca pe o cristalizare ci ca un raport de motive, ca pe o „desvoltare a unui motiv”, care exprimă „peripeziile unui suflet sbuciumat” (p. 162.) Interesantă e analiza metaforei și demonstrarea că ea nu e decât tot o simetrie. Simetria e deci la baza tuturor artelor fie pictură, fie sculptură și arhitectură, fie muzică sau poezie. Iar: „contemplarea ori cărei forme de simetrie ne dă astfel spectacolul unei mici drame, în care eroul e o „individualitate” mai mult ori mai puțin abstractă, ades o simplă formulă pe care o descoperim și o cunoaștem printr'o intuiție inefabilă”. (p. 162).

Dar, închizând această paranteză, după cum ființa vie este Unitate, tot astfel: „Arta este destinată să fixeze durabil și mai ales comunicativ înfățișările sensibile ale acestor „unități” de viață interioară, evidențiind cât mai mult, fie mijloacele de afirmare, fie lupta lor de perseverare ca „Unități vii”. (p. 153).

Consecința acestei identificări a unui principiu unic la baza artei ca și a vieții este o spiritualizare, atât a vieții cât și a artei. Suntem siguri că Eugeniu Speranția ar putea aprofunda concluziile sale într'o metafizică teleologică și ar putea pune în legătură acea tendință de afirmare a unității — care cuprinde bogate sensuri metafizice — cu un spirit transcendent, cu o cauză primă sau cu un scop ultim al tuturor lucrurilor. În orice caz aceasta ni se face presimțită în idealismul și heraclitismul gândirii lui Eugeniu Speranția. E un spiritualism care n'a învățat puțin dela simbolism și pentru care natura nu cuprinde în sine frumos decât atâta cât îi poate acorda omul după ce a recreat-o în opera de artă. Tot o consecință a spiritualismului său e și disprețul pentru realism, prea accentuat și brutal mărturisit, nepermis de subiectiv pentru un filozof.

Câteva corolare la această teorie. Primul este în fixarea interesului estetic. Interesul acesta, care e o participare a omului la viață ca și la artă, e în fond tot o tendință, tot o intenție, deci tot un act de mișcare, un gest. Căci el activează. „Interesul cu care primim lucrurile are totdeauna de unificat și de fuzionat într'un singur Tot o oarecare diversitate de date, fie ele ori cât de elementare. Sfor-

țarea către unificarea multiplicității, sentimentul că această sfoară reușește și că eul a creat o unitate nouă dintr'un material fără semnificație, este atitudinea elementară cuprinsă în orice intuiție și constituie forma embrionară a atitudinii așa numite „estetice”. (p. 234)

Un alt corolar e în definirea contemplației:

„Contemplarea frumosului presupune recunoașterea sau considerarea unor conținuturi mintale ca pe niște „Unități” de sine stătătoare care-și au finalitatea într'ânsele iar nu în altceva, care există pentru ele și nu pentru scopuri exterioare lor”. (p. 225).

Și în sfârșit confundarea iubirii cu viața, care completează deplin caracterul heraclitean al cugetării lui Eugeniu Speranția: „Iubirea e mișcarea vieții asupra sa însăși, e tocmai gestul și caracterul distinctiv al vieții”. (p. 219).

„Papillons” de Schuman e o carte bogată. Scrisă sub formă de eseu, ea atinge nenumărate probleme și poate că n'ar fi stricat oarecare sistemă în tot acest material care tinde în fond nu să reflecteze fără consecință asupra unui material, ci să stabilească anumite principii. Dar ceea ce păcătuiește din punctul de vedere didactic-filozofic, cucerește în atracție. Cartea e o pulbere de sugestii prin care se vede scheletul unei teorii ingenioase. Am scurtat analiză nu-i poate epuiza nici pe jumătate conținutul. O rezumat numai esențialul, dar am lăsat afară multe alte idei pe cari ajutorul le reia, le completează, sau le aduce în ajutorul teoriilor sale. Eugeniu Speranția a reușit să facă fermecătoare o carte care nu tratează decât despre estetică și filosofie. Și nu este singurul merit al acestei cărți care fixează o teorie care trebuie discutată.

MIHAIL CELARIANU: POLCA PE FURATE

(Ed. Adevărul)

Romanul umoristic al lui Mihail Celarianu este mai mult psihologic decât umoristic. Căci ceea ce interesează în această înșirare de scrisori e mai puțin succesiunea unei intrige, mai puțin anumite situații comice și mai puțin caraghioslăcul stilului semidoct al presupușilor autori, cât ceea ce denunță din psihologia lor rândurile pe cari ei singuri le scriu. Că Ilie Pantahuzeanu e o lichea care parvine prin ajutorul unei femei, dar până la urmă e „jucat” de o alta și nevoit să se căsătorească cu „baba” care i-a făcut situația și că Emilia Soșoiu e — cum ar spune părintele Galaction în regretabilul limbaj al Doctorului Taifun — o pluriviră ordinară, o mahalagioaică plină de farmece dar stricată și doritoare de parale, aceasta cade pe un plan secundar. Interesant e că în scrisul semidoct al eroilor, în expresiile lor echivoce sau dubioase, acelaș caracter transpare: fiecare mărturisește tocmai ceea ce ar vrea să ascundă. E o trăsătură generală la oamenii simpli să nu poată ascunde ceea ce vor și trebuie

să ascundă și să se demaște ei singuri. Amuzant însă este că ei nu se pot descoperi unul pe altul tot atât de ușor pe cât se trădează, lucru explicabil în definitiv, căci dacă ar ști să citească în propria lor psihologie ar ști să se ferească de cursele ei.

Ilie Pantahuzeanu, care susține mereu că e idealist, ar dovedi numai prin acest simplu fapt că e materialist, dar mai se trădează și prin aceea că spunându-se mereu idealist nu se preocupă decât de interese materiale.

Emilia Soșoiu care trăește cu directorul ei și locuiește la Sibiu, unde s'au dus într'o inspecție, în scrisoarea către Ilie nu scrie decât că nu locuiește cu directorul și să nu-și închipue Ilie nimic, că directorul e bătrân, că e ursuz, că nu-l vede decât la birou și numai insistența aceasta dovedește că vrea să îndeparteze o bănuială întemeiată.

„Polca pe furate”, crează câteva siluete interesante de lichele masculine și feminine din funcționăria românească. E în același timp și o reușită incursiune spirituală, în domeniul moravurilor suburbiei intelectuale românești, hrănită cu romane — fascicule, cu „micul dor” și „monitorul industriei și al comerțului.” Panoramă regretabilă cu formă specific locală, dubioasă și rezistentă ori căror tendințe de învoire.

N. CREVEDIA: DRAGOSTE CU TERMEN REDUS

(Ed. Cugetarea)

Umorul lui N. Crevedia a evocat sensibil dela „Bacalaureatul lui Puiu” unde numai „Dragoste veche” cu dialogul concentrat și dramatic, cu incisiva observație a moravurilor țărănești prevestea un umor realist, interesant. De astă dată umorul acesta și-a găsit terenul și posibilitatea de realizare.

Un fiu de țăran trecut prin școlile orașenești e silit de mama lui să se facă ofițer. La școala militară, după ce ajunge cel mai incapabil elev teterist reușește să evadeze prin simularea unei boale a cărei rețetă i-a servit-o țăganul Miștorică. La spitalul militar unde medicii îl găsesc putred de bolnav și unde stă timp de o lună se amorozează de sora Aurora, pe care în naivitatea lui o vede ca pe o femeie ideală, cinstită. Și romanul e povestea acestui flirt, în care tânărul Vasile N. Tăgârțan, țăran intelectualizat, deci falsificat de mediul orașenesc dă un examen lamentabil. Până la urmă își surprinde obiectul visării lui platonice, înpatul și mai grav în brațele țăganului Miștorică. Iritat și ambiționat elevul se întoarce la școală, unde ajunge un element strălucit, se activează, ajunge ofițer și pleacă la studii în străinătate.

E în toată această povestire o cunoaștere și mai ales o îndemnată folosire a sufletului țărănesc și a sufletului omenesc simplu. Viclenia Aurorei, naivitatea ei prefăcută, e ușor de redat prin rezerva în care autorul o ține în fața eroului. Deasemenea lipsa ei de

caracter e abil arătată, în lupta cu marinarul care i-a luat inelul, surprinsă de erou. Mai interesante sunt figurile din familia lui Vasile N. Tăgârțan, mama și tatăl mai ales, cuplu rustic de o savoare rabelaisiană trecută prin filtrul poporului românesc. Grija mamei, ambiția ei, jelaniiile cu cari-l copleșește pe copil în spital, umiliința în fața surorii pe care o tratează cu „domnișoară doctor”, încăpățănarea de a rămâne lângă copil, spaimelle inculte provocate de spital sunt tot atâtea elemente reale și în acelaș timp izvoare de comic ineputizabil. Scena vizitei la spital e tot ce a făcut mai izbutit până acum N. Crevedia.

„Dragoste cu termen” redus e o carte de umor sănătos.

PETRE TARȚIA: PENUMBRE

(Ed. Orient, Dej)

O serie de schițe interesante, cu nenumărate defecte și stângăcii stilistice și ceeace e mai grav epice. Autorul nu cunoaște darul de a interesa pe cititor, de a-i grada un eveniment, de a-i prezenta material selecționat. E păcat, deoarece Petre Tarția are spirit de observație și se vede că ar putea face o nuvelistică realistă destul de bună. Ceeace însă ar trebui să știe acești scriitori cari scriu acum în provincie, e că provincia lor trebuie să o studieze și ea să apară cu putere în ceeace scriu. Cadrul acelei provincii, natura provinciei, oamenii, orașele, satul să contribuie a fixa literar fiziologia unui anumit loc. Pentru că sunt zeci de locuri inexplorate și mulți oameni interesanți pentru literatură, în provincie și mai ales în această bogată provincie aredeleană, în care Petre Tarția a avut norocul să vadă lumina. Ii urăm un frumos succes în viitor și o mai mare conștiință autocratică, o mai mare rigoare față de sine însuși. Căci numai prin asprime și muncă se poate încovoia acel demon care se ascunde în noi toți și care poartă numele: superficialitate.

N. CANTONIERU: INTÂMPLĂRI OMENEȘTI

(Ed. Frize: Brașov)

Tineretul provinciei a început să se miște, Faptul e îmbucurător, deoarece se găsec în provincie multe virtualități interesante și viguroase. Faptul cultural, pentru a existat, trebuie să pornească în mod normal dela periferie spre centru, deci din provincie spre Capitală. De aceea ne bucură cărți ca aceea a lui N. Cantonieru. Pentru că pe lângă că ilustrează cele spuse mai sus, mai dovedește și un talent de frumos debut și posibilități frumoase pentru viitor. Nicolae Cantonieru are mult spirit de observator atent al realității și un simț al surprizei în intrigă, știind să se ferească de senzațional. Stilul său este deasemeni aproape matur și poate dacă ar deveni mai corect, mai pregnant, mai simplu, ar fi perfect. Numai un anumit sentimentalism și un melodramatism de calitate îndoelnică

trebuie să le părăsească N. Cantonieru, în favoarea unui realism, unui obiectivism, unui epicism, spre care tinde arta sa. În colo are siguranță în compoziție, justă creare a personajilor. Și mai trebuie să aprofundeze psihologia tipurilor pe cari le descrie. Spre a evita anumite situații ne-verosimile. Cari cred că izvoresc din pasiunea sa pentru surpriză și melodramatism.

G. G. RAFIROIU; MĂNĂSTIREA DIN PERI

D-l profesor G. G. Rafiroiu a scos o foarte interesantă broșură cu privire la cea mai veche mănăstire românească și anume mănăstirea din Peri, din Maramureș. Clădită de părinții voievozilor Dragoș și Baliță, ea este pomenită pentru prima oară în 1391 în documentul prin care patriarhul Antonie al Constantinopolei înalță mănăstirea la rangul de exarhie. În jurul acestei chestiuni se învârtește tot interesul lucrării. Și anume, dacă mănăstirea era exarhie și avea putere episcopală în tot ținutul învecinat, asta arată vechimea și însemnătatea ortodoxiei românești în acele locuri. Faptul că a avut sau nu autoritatea episcopală e controversat istoricește. D-l G. G. Rafiroiu concludă afirmativ și din documentele pe cari le traduce — pentru prima oară în românește — în anexa broșurei, reese într'adevăr puterea exarhială a acestei Mănăstiri. Expunerea clară și sintetică a faptelor, privirea generală asupra tuturor evenimentelor istorice în legătură cu Mănăstirea din Peri, fac din această monografie o lectură interesantă chiar și pentru un nespecialist în istorie cum se mărturisește subsemnatul. D-l G. G. Rafiroiu se poate felicita cel puțin pentru că a reușit să ne evoce din apusul veacurilor silueta grațioasă a unei Mănăstiri pe care ochii noștri nu o mai pot vedea decât în legendă. Și pentru ceace sugerează printre rânduri această broșură, dincolo, în trecut a reușit.

SEVER STOICA: ANSCHLUSS ȘI TECHNICA PARTIDELOR REVOLUȚIONARE

Două interesante broșuri ale publicistului clujan, cari precizează importante probleme. Una de ordin politic, Anschlussul e prezentat obiectiv, arătându-se interesele mari pe cari le au atât Austria cât și Germania pentru înfăptuirea lui, cât și interesul celor au toate statele europene să împiedice această înfăptuire care nu e decât un pas înainte al Germaniei spre Orient, un pas spre Italia și sugrumarea imediată a Cehoslovaciei, ca și paralizarea Ungariei.

În tehnica partidelor revoluționare autorul prezintă cu lux de argumente și cu citate din autorii celei mai recente revoluții, cea germană, tehnica faptului revoluționar și anume oratoria, ierarhia în organizarea cadrelor de luptă și actul de teroare. Revoluția germană este întrevăzută foarte bine din această expunere obiectivă. Maniera energică și stilul personal în care expune d. Sever Stoica problema aceasta e un minunat stimulent în lectură. Compoziția clasică, material informativ bogat și o inteligență disociativă fac farmecul acestei expuneri.

O singură obiecție. D. Sever Stoica exagerează în atacul îndreptat contra intelectualilor. Și mai ales, greșește afirmând că intelectualii și în special cărțile lor, n'au influențat cu nimic masele. E drept că n'au influențat masele direct, dar indirect cărțile și intelectualii sunt adevărații autori ai revoluțiilor, deoarece nu se poate concepe conducător de masă fără o formație intelectuală și de unde își ia acest conducător formația dacă nu din cărțile acelor intelectuali pe cari îi batjocorește d. Sever Stoica și printre cari, de altfel, cu multă cinste se află și d. sa. Nicio revoluție modernă nu se poate concepe fără cartea lui Georges Sorel „Reflexions sur la violence” și Sorel n'a fost decât intelectual. După cum toată revoluția franceză e fructul enciclopedismului și al formației date de Montesquieu, Voltaire și Rousseau prin cărțile lor. Iar Hitler, pe care-l agită d. Sever Stoica drept un mare conducător, n'ar putea fi conceput fără Grundlagen des 19-ten Jahrhunderts al lui H. St. Chamberlain și fără Untergang des Abendlandes al lui Oswald Spengler.

ION CLOPOȚEL; VASILE GOLDIȘ

Sindicatul presei române din Ardeal și Banat a luat inițiativa admirabilă de a înființa o bibliotecă a figurilor reprezentative din ziaristica transilvană. Nu putem să aplăudăm îndeajuns această întreprindere într'un domeniu pe cât de vast pe atât de inexplorat. Iată primul număr care aduce fizionomia ziaristică a regretatului Vasile Goldiș, scrisă chiar de președintele sindicatului, Ion Clopoțel. Într'un stil limpede, de o curiozitate care face cinste unui gazetar. Ion Clopoțel schițează foarte bine caracterul lui Vasile Goldiș, luptător dărz și pasionat pentru idealul de libertate națională, caracter onest și inflexibil, om al datoriei, spirit corect și mai ales de un curaj care-i poate fi invidiat și astăzi. Căci iată ce spune — și trebuie să desprindem — din broșura lui Ion Clopoțel:

„Într'o sală de debateri a judecătoriei urbane din Arad un țăran român înaintase prea mult către pupitrul judecătorului. Acesta, înfuriat peste măsură, nu s'a putut stăpâni și a somat pe țăran să se retragă, folosind următoarele vorbe: (hátrébb ostoba oláh) mai îndărăt valah necioplit — sau bádăran, prost. A doua zi a scris Goldiș o notiță informativă cu următorul titlu în ghilemele și în ungurește: hátrébb ostoba biró (mai îndărăt judecător necioplit) în care condamna ținuta lipsită de demnitate a judecătorului îmbibat de șovinism — ceceae echivalează cu o degradare a magistraturei”.

Curaj nemai pomenit pe acele vremuri de sălbatecă reacțiune în contra oricărei manifestațiuni de libertate și ne mirăm cum autorul acelei notițe n'a fost belit ca cei doi eroi din Beiuș și nici măcar acționat în justiție! În ori ce caz e un admirabil exemplu pentru vremurile noastre când se pare că e o rușine să fii naționalist și când trebuie să ai un nemaipomenit curaj spre a spune că ești român.

N O T E

IDEI — OAMENI — FAPTE

Tratat asupra Europei

A avut loc acum un an și ceva, la Roma, o „reuniune de științe morale și istorice” convocată de Academia regală a Italiei, la care au luat parte, prin invitație specială, cele mai de frunte personalități europene. Tema desbaterilor acestui congres de cultură și politică elevată, a fost: Europa. Procesele verbale și comunicările au fost publicate de Academia italiană în italianește, și în limbile în cari au fost făcute, în două mari volume apărute la Roma în editura Academiei însăși. Aceste două volume constituiesc un interesant și poate variat tratat asupra Europei, înțeleasă așa cum ea poate fi înțeleasă după hărțile comune de geografie, cultură și politică pe cari țările occidentale și orientale ale continentului nostru le prezintă. A fost acest congres adică o sondare a unităților cari se pot descoperi în ceea ce se numește, geograficește și în alte sensuri: Europa.

Rezultatul e variat. Inteligențe distinse, au ales coordonatele cele mai proprii, cele mai puțin generice și cele mai generale, ale „europenismului”. Și acestea toate, căzute în arena calmă de discuții a reuniunii, s’au acomodat cât au putut.

Roma culturală de azi care tinde prin ambiția regimului național al Italiei să câștige vază internațională, și prin aceasta să-și refacă niște drepturi vechi de inițiativă, în cultura europeană, prezidând aceste schimburi de idei asupra „Europei” a înțeles să servească o nouă idee unitară

a continentului. Nu puteau fi invitați la congres cei bănuși de prejudecii asupra fascismului. Congresul avea dar o premiză psihologică cum a spus în cuvântul lui de deschidere de pe Capitoliu, Vittorio Scialoja. Acest lucru e important, cu atât mai mult cu cât el a fost pus cu artă în joc. În rezumatul general al desbaterilor Reuniunii, cu care a fost însărcinat prof. Orestano, membru al Academiei italiene, și care trebuia făcut într’un spirit cât mai obiectiv și cât mai semnificativ totodată, prima chestiune pusă la punct a fost aceea a „stării de spirit” în care problemele au fost examinate. Înțelesul cel mai precis al unor idei asupra Europei ca unitate, este contribuția practică pe care acestea o pot da uneia din ele.

Bogăția de idei prudente și de distincții superioare la cari a dat naștere congresul, care a fost o întâlnire de personalități ponderate, prin vârstă și deprinderi, este deosebit de instructivă.

Cultura occidentală a ajuns la o conștiință de sine, — reflexă — înaintată, și luciditatea considerațiilor asupra unei entități așa de familiare și așa de dificile de definit totuș, ca Europa, pe care le-au făcut cei ce-au participat la congres, dovedesc intelectualismul esențial al uneia și aceleiași culturi care i-a format pe toți.

Acest intelectualism, această inteligență tehnicizată de care dau dovadă atât de fericit Europeanii când vor să priceapă problemele lor comune, este oare o forță vie de armonie, de vre’o

importanță practică relativ la ideile pe cari tocmai ei vor să le probeze?

Desigur, nu. „Această conștiință de sine” duce la acel „amour du distinct” despre care a vorbit unul din membrii congresului, prof. Nathan care — singurul sceptic al congresului — și-a arătat preferința lui pentru viață într-o lume complicată, subdivizată și necunoscând soluții”. Simplitatea, universalitatea superficială tinzând să treacă drept sinteză i-au părut înșelătoare.

Dragoș Vrâncianu

„Reviste provinciale-reviste bucureștene”

Domnul E. Lovinescu e solicitat de reviste să colaboreze și de societățile de cultură să-și trimită gratuit opera în sătucuri din fundul Basarabiei sau a Maramureșului. Domnul E. Lovinescu vrea, probabil, să-și scutească scrisul de inflație căci dacă pentru cea de a doua solicitare „nu e bunăvoință editorială care să-i facă față”, pentru prima — solicitarea de colaborare a revistelor, mai ales a celor de provincie — spune: „pe lângă inhibiția firească scriitorului de rendement redus ce ține să-și apere scrisul de inflație, se mai poate opune „o fine de neprimire principială”... Și pentru discriminare dl. Lovinescu se simte obligat să scrie un articol prin care fixează revistelor raza de activitate după localitatea în care apar.

„Revistele provinciale nu trebuie sub nici o formă să rivalizeze cu revistele bucureștene (de ce?..), ci să rămână expresii culturale legate de un teritoriu geografic; atât și nimic mai mult” ne-o reteză dl Lovinescu.

Știți cum ar veni aceasta? Să tragem hotar pe teritoriul geografic, probabil cu creta sau să bățem țăruiși și să lipim apoi placate cu inscripția: nu săriți pârleazul, pericol de moarte!

Dincolo e ograda literară a revistei legate de teritoriul geografic accidentat, iar mai departe e gospodăria culturală a revistei legată de teritoriul geografic șes... Am ajuge la teritoriu geografic alpin (cu ozon și rășină), marin, (cu rechini) și de baltă (cu scrumbii de Dunăre bunăoară).

Și dece, mă rog, această circumcizare a razei de extindere a revistelor de provincie. Fiindcă trebuie să dea imaginea exactă a regiunii unde apare? Pentru atât numai, un articol întreg de fond în „Viața Literară”?... Dar imaginea această a regiunii în care apare, trebuie să o dea forma în care apare revista? Sau cei cari o redactează și colaboratorii lor? Eu am avut atmosfera Indiei în Maitrey de Mircea Eliade și a Taigalei minunat redată de Stere în al patrulea volum din „In Preajma Revoluției” fără ca să-le fi citit în vr'o revistă circumcisă la solul local sau la teritoriul geografic, ca să întrebuițăm cuvintele dsale. Și curios, această descriere și această redare a atmosferei Indiei și Taigalei n'am avut-o de la un indian sau tai-galian sau, măcar, dela un rus. Specificul local au știut să mi-l dea doi români.

Să rămână cineva expresie culturală legată de un teritoriu geografic? De ce? Ca să nu se îmbulzească spre panteonul bucureștean?

Am mai citit undeva un atac mârșav, atac pornit numai și numai de frica meschină ca nu cumva o revistă din provincie nou apărută să pretindă o lățcaie din fondurile ministerelor destinate culturii, fonduri pe cari, bucureștenii, le consideră gajate lor.

Dece ne pretinde dl E. Lovinescu legarea de țăruiși în livada teritoriului geografic? Dece să nu rotim șoimește privirea larg cuprinzător în jur, să nu smulgem azur zărilor ca să-l aducem la noi și să nu trimitem depărtărilor specificul teritoriului nostru geografic?

Să ne limităm numai la exportul izului local? Curioasă părere trebuie să aibă dl E. Lovinescu de o revistă provincială. Aridă, meschină, schiloadă trebuie să și-o închipuiască.

Revistă provincială-revistă bucureșteană? Haidade. Nu cunoaștem această categorisire. Cunoaștem reviste bune dela București, Iași, Cluj, etc. și reviste rele dela București, Iași, Cluj, etc.

Că am avut de îndurat până acum ponoasele unor coterii sau clici literare calcinate pe malurile Dâmboviței? Asta da. Ele au terorizat, au acaparat totul. Pentru ele răsărea soarele culturii și pentru ele apunea. Pentru ele sprijinul întreg al bugetelor și câte zece slujbe. Mă rog de ce să limităm cultura la barierele Bucureștilor iar provincia să aducă numai specific local? De ce o țară întreagă să fie steapă și numai Bucureștii să producă? Literatura e un iz care se complăce între barurile și cafenelele capitalei? Intre Capșa și Corso?

Revistele de provincie nu mai reprezintă minoratul și unilateralul specificului geografic. Ele sunt organe de difuzare a specificului local dar și posturi puternice de recepție. Prin ele urmează să dăm localnicilor ceea ce se produce bun și românesc, la Oradea, la Turnu Severin, la Brașov, Cernăuți, Iași, Chișinău ori București. De pretutindeni trebuie să culeagă deci și pretutindeni trebuie să ducă.

Nu credem că dl E. Lovinescu, estelul și criticul care a călăuzit multora pașii prin întortochiatele alei ale scrisului românesc, a fost hotărât să scrie articolul din „Viața Literară” de un dedesupt de ordin mărunț. Poate plictisul solicitării i-a cravașat, pentru un moment pegasul, care a pornit-o, sărind pârleazul... *M. G. Samarineanu*

Celți „Papillons” de Schuman
de Eugen Speranția

Criza Academiei Ungare dela Roma

Ziarul „Ujság” din Budapesta a publicat o informație, care a impresionat profund opinia publică ungară. S'a pus în vânzare Palazzo Falconieri dela Roma, grandiosul cămin al propagandiștilor trimiși în Italia pentru ca, sub masca științei și artei, să recruteze prieteni și aderenți „marei cauze ungare”.

Situat în apropierea Institutului Arheologic Francez și a Academiei Științifice Italiene, Palazzo Falconieri, a constituit mai multe veacuri proprietatea familiei Falconieri, și pela 1870 s'a vândut Medicilor, amatori de artă și literatură. În sfârșit, nu se știe în ce condițiuni, a trecut în patrimoniul statului italian.

Palatul păstrează amintirea mai multor celebrități. Aici a stat marele muzicant Francisc Liszt, când Papa Piu IX i-a făcut cunoscuta vizită și de aici s'a mutat la Vatican Papa Leon XIII.

Contele Adalbert Apponyi, tragicul erou al frământărilor ungare postbelice, a păstrat un adevărat cult amintirilor ce le deținea această casă istorică. După cum afirmă confratele nostru din Budapesta, ori de câteori a vizitat Roma nu a scăpat prilejul de a-i urca treptele înguste (chiar la vârsta de 80 de ani) și a arunca de pe terasa ei o privire asupra Vaticanului și a Muntelui Mario.

Probabil, că preferința bătrânului bărbat de stat a determinat pe colegul său Contele Kuno Klebelsberg, organizatorul propagandei ungare postbelice în străinătate, să cumpere palatul pentru statul ungar. Desigur că s'a plătit un preț imens, deoarece numai reparațiunile au costat Ungaria peste 2 milioane de lire.

În palat a fost plasată „Academia Ungară dela Roma”, condusă de dr Juliu Miskolczy și dr Adalbert Várady. Profesorul dr Tiberiu Gere-

vich, „distinsul custode al acestei academii”, care în fiecare an stă câteva săptămâni la Roma, i s-a rezervat un apartament de 13 camere, iar în restul edificiului s'au mutat cei 40 de bursieri, chemați să studieze limba și literatura italiană și să consolideze „legăturile culturale” ale celor două popoare „aliate”.

Guvernul ungar a cheltuit sume fantastice pentru acest institut, sume cari la început au fost alocate în bugetul ministerului instrucțiunii publice. S'a pornit cu 500.000 de lire pe an. Mai târziu, când criza financiară s'a accentuat, subvenția a fost redusă treptat la 400.000, apoi la 320.000, și, în sfârșit, în anul trecut, la 120.000 lire italiene. Iată motivul pentru care custodele dr Tiberiu Gerevich și-a declinat răspunderea pentru viitorul academiei și a propus celor în drept vânzarea palatului.

Prin lichidarea Palatului Falconieri, noi, românii, înregistrăm un mare succes în Italia, mai ales pentru că d. Gerevich accelerează această vânzare, motivând că Academia Română dela Roma îi face o concurență pe care nu o poate contrabalansa cu un institut de propagandă luptând cu greutatea financiară. D-sa propune ca din prețul palatului să se clădească un alt edificiu pe Via Giulia, în atmosfera artistică a Pincio-ului, cămin pentru pictorii bursieri, iar grupul savanților să fie adăpostit în Villa Fraknói, la o distanță de câțiva kilometri dela Roma, pe care răpostul episcop orădean, Wilhelm Fraknói a lăsat-o moștenire istoricilor unguri.

Planul propagandistului aristocrat a fost acceptat la Budapesta. S'a pus, însă, întrebarea: Din ce sursă vor fi acoperite cheltuielile academiei în lipsă de fonduri? Drept răspuns, d. Gerevich militează astăzi în Ungaria pentru înființarea unei „Asociațiuni a Prietenilor Academiei Ungare dela

Roma” care prin colectă publică, să realizeze sumele necesare propagandei ungare în Italia.

Nu ne îndoim de succesul acțiunii d-lui Gerevich. Dar nu ne putem stăpâni bucuria văzând că, în sfârșit, și propaganda românească a fost revelată de adversarii noștri și tocmai într'o țară dela care Ungaria așteaptă mult în campania revizionistă.

Recunoaștem că Palazzo Falconieri ne-a cauzat oarecari amărăciuni în ultimii ani. A debutat prin lucrarea publicistului Franco Vellani-Dionisi intitulată „Il problema Transilvano”, editată din bugetul Academiei Ungare dela Roma, care este primul plan italian concret pentru revizuirea Tratatului dela Trianon. Avem, însă, satisfacția că propaganda ungară a început să bată în retragere în Italia.

Alexandru Olteanu

20 Aprilie

Pentru acest avant-post de Țară, e o dată care marchează ruptura cu un trecut mașter și încopcearea la viitorul comun al românismului. Cu câteva săptămâni înainte, neputința maghiară de a mai rezista, de a mai face față evenimentelor, eslanțului la Budapesta, epidemia roșie a lui Bela Kun. Provincia, cum era de prevăzut, se contaminează. Și bunul plac, arbitrarul și teroarea se intronară, absolutist, stupid ca și pleava ultra democrată care le exercita.

Trăia, Biharia, zile amare, însângerate. În fiecare oraș și cătun, bestia flămândă a crimei devora vieți românești. Sălbăticia săcuilor roși sau încolori, juțuia de vii, inutil, martiri pe cari neamul nostru va ști să-i cinstească.

Oradea era terorizată.

Contra claselor, contra naționalităților, contra întregii orânduiri sociale fixată de secole de experiență și civi-

lizație, aceeași furie turbată. Sub revărsarea năpraznică a urei roșii, cetățenii se simțiră pentru prima dată semeni. Și-și întinseră în taină punți de înțelegere și de înfrățire. Se legară să reziste pacostei. Și rotiră comună privire în jur, scrutând mântuirea în afară.

O nădejde încolți în suflete. La Ciucea hubuia tunul. Ordinea, siguranța și libertatea, trimiteau slăvilor osana, iar desordinei, teroarei și aiurelei comuniste, lovituri mortale.

Armata Română avansa.

— Mărire ție, mântuitoare forță!...

Și în bisericile polirituale și multiconfesionale ale Oradiei ardea aceeași tămaic a dorinței sincere ca ea să fie victorioasă.

În clipa când disperarea acelor cari, nou investiți cu putere o exercitau sângeros, atinsese apogeul, în clipa când frunțașii vieții sociale burgeze se simțiră la un pas de moarte, în zorii zilei Sfintelor Paște, mântuirea se arătă.

Avangarda armatei române pătrunse și străbătu orașul, iar generalul Traian Moșoiu, frenetic ovaționat de mulțime, ceti proclamația de unire pe vecie cu patria mamă a acestui ținut al Bihariei. Cu accasta se întrona iar ordinea și se înfăptuia un ideal. Iar mârșevia bolșevistă fu alungată peste Tisa, de unde, și acolo, tot noi a trebuit să ne repezim ca să o lepădăm, pentru liniștea Europei și binele Ungariei.

Iată ce încrustează acest 20 Aprilie: Punct luminos în haos, punct întârziat de care se leagă o nouă eră și pentru Biharia. E o dată pe care o vom cinsti prin Te-Deumuri și praznice; dar, o dată care ne va impune și oare cari priviri retrospective, oare cari verificări.

Mai avem ceva din legământul acelei zile când toți cetățenii Oradiei ne simțeam uniți?

M. S.

Constantin Pavel

Diu sărăcia intelectualilor Bihariei a mai căzut unul: Constantin Pavel. Era un suflet bun, un cap luminat și ca dascăl „cel mai destoinic și inimos”, precum l-au caracterizat colegii.

Aproape trei decenii a robotit la liceul Samuil Vulcan dela Beiuș, scotocind priceperea vlăstarelor tinere valahe, disecându-le caracterul spre a le grefa tăria căldurei naționale și credința în viitor, luminându-le mințile cu harul divin al culturii și științei.

Constantin Pavel, deși a scris mult, n-a fost un scriitor. A fost însă un harnic cercetător al trecutului Crișanei. Se ambala ușor pentru o idee și și irosea trudnic timpul în documentări. Cetitor asiduu, cartea, în mâna lui, era o sursă din care știa să-și răcorească sufletul.

Constantin Pavel, cu naivitatea cărturarului, era fatal să aibă oare cari decepții în viață. Politica încercă să-l ispitească. Îl și înhăță în mrejele ei. Cât de străin părea însă de apucăturile și turpitudinea politicianilor!... Ca parlamentar și ca prefect a adus seninătatea idealistului. Și nu putea fi cotate bine de acei cari așteaptă alte treburi dela un ales sau șef de autoritate reprezentant al unui partid cu povara unui clan politic la spate.

Escapada aceasta l-a vindecat de politică și l-a redat școlii și bibliotecii. Aci se simțea la largul său. Catedra și hrisoavele, iată voluptatea omului de alt aluat care era Constantin Pavel.

Fecund, a scris: Școalele din Beiuș (1928) — Oameni și locuri (1922) — Alexandru Roman (1927) — Contribuțiuni la istoria lingvisticii generale (1932) — Amintiri din Scandinavia (1912) — Episcopul Dimitrie Radu (1932) și Miron Pompiliu.

Înainte de a fi doborât de cancer, lucra la Bihorul românesc, o carte ce avea să cuprindă cele mai de seamă

momente din viața românilor de pe cele două Crișuri, cum ne scrie în-suflețit dl. Victor Cardoș care ne dă, într'un articol pe care regretăm că nu-l putem publica, datele bibliografice de mai sus. Afară de aceasta, Constantin Pavel, avea schijată viața și opera lui Iosif Vulcan.

M. S.

Lucian Blaga

În țara noastră căreia Dumnezeu i-a oferit bucuria — și uneori necazul — de a se numi românească, suntem obișnuiți să vedem oamenii totdeauna nela locul lor. Suntem obișnuiți mai ales să vedem energiile oamenilor pierzându-se fără folos pentru țară. Ne gândim din nou la această neîntrebuițare a forțelor intelectuale dela noi, văzând că Lucian Blaga a scos al treilea volum de filosofie originală: Cenzura transcendentă. Nu știe multă lume că Lucian Blaga este secretar de legăție la Viena — după ce a fost multă vreme la Berna. Veți spune că e foarte bine și că în răgazurile mari pe cari la lasă o asemenea meserie a putut să scrie Lucian Blaga atâtea lucruri admirabile. Exact. Dar și acile-ar fi putut scrie. Și ce infinit mai mult folos ar fi tras intelectualismul lacunar al acestei țări, dacă Lucian Balaga ar fi avut o catedră universitară. Ce bine i-ar sta lui Blaga alături de C. Rădulescu-Motru, de Nae Ionescu, de Tudor Vianu! Ce minunate generații de cugetători ar putea scoate Lucian Blaga ca profesor universitar. Dar e condamnat să rămână pe-ste hotarele țării, folosind cu mult pentru sine personal răgazurile mari ale meseriei, dar nedând țării — fiindcă așa vrea ea — decât reflexul aureolei ce i-o pune opera lui. Lucian Blaga fără catedră universitară e una din marile noastre dureri.

O. Ș.

Profesori, elevi și părinți

Politica ne-a destrămat. Sufletește, suferim cele mai grave lipsuri: încrederea în aproape și considerarea apropielui ca semen, creatură a lui Dumnezeu identică cu noi. Eul, a devenit despot. Dislocă prea mult în juru-i și este prea prețios și pretențios. Pentru el, totul. Satisfacția lui e imperativ. Nici-o piedică pentru această satisfacție.

La egoismul acesta am ajuns pe panta politică. Cultul clanului fără nici un considerent pentru ceilalți, ba, ridicat pe rugul disconsiderării adversarului. Otrava picurată zilnic țării pentru a o administra opoziției, ne-a autointoxicat. Ieri mergeam la compromiterea opozantului pentru a dovedi șefului politic devotamentul, azi comitem crimă pentru a da satisfacție propriei noastre personă; pentru a-i asigura confort și posibilități de răsfăț. Am urât și urmărit pățimaș partidul advers, desmembrându-ne sufletește. Și, din drojdia acestei uri, am adus cu noi acasă, desmembrând familia. Iată origina desmățului. Lipsind coeziunea, s'a iscat centrifugismul, cu acea rău înțeleasă libertate conjugală. Soția trăgând la dreapta și soțul la strânga, era de așteptat ca progenitura să rămână în voia soartei. Tata la poker, mama la flirt, copiii, sub oblăduirea servitoarei, asistau la pipăirile pe sub fustă ale sergentului, sau la injurăturile birjarului ibovnic.

Iată capitalul de educație cu care pornea spre școală. Iată cei șapte ani de acasă, ai copilului.

Venit la școală, copilul-elev are ocazia să-și desăvârșească apucăturile în orele de absență politică a profesorului, pela subsol, pe după garduri sau în pod.

Crima celor trei elevi ai liceului Lazăr din București este atât de abominabilă în cât ne rămâne mintea'n

loc. Odrasle de fanulii cu situație socială bună, își leapădă chipiul școlar într'o noapte, escaladează gardul, sparg o ușe și se introduc în locuința pașnică a unui om de treabă. Caută să găsească cheile cassei de bani și, negăsindu-le, urcă scările și se pomenesco în dormitor unde soții își odihneau truda unei zile de muncă. Zgomotul musafirilor nepoftiți trezește pe stăpânul casei. Dar, înainte de a se năpusti asupra hoșilor, este doborât de patru gloanțe ucigașe. Tinerii elevi, asasinii ordinari, o rup la fugă, ducând cu ei câteva creioane ciordite și un stilo.

Pentru atâta au doborât un munte de om, lăsând o soție văduvă; pentru două-trei creioane...

Și, în zori, s'au îndreptat liniștiți spre casă, s'au spălat și și-au făcut temele. Apoi, când ora a venit, și-au luat caetele și cărțile la subraș și au pornit liniștiți la școală. Ce cursuri au putut audia când de afară, pe geam venea strigătul edițiilor speciale cari aduceau în pagini întregi fiorosul asasinat? Trei luni de zile, asasinii au fost urmăriți de obsesia crimei prin articolele publicate cotidian în întreaga presă a Capitalei. Trei luni de zile și-au căutat liniștit de școală, au făcut escapade prin bordeluri și au chefuit...

Și în intervalul acesta, biata văduvă, nu-i ajungea durerea morții năprasnice a tovarășului ei, era târâtă pe la autorități unde i se arunca odiul bănelii. Toate acestea le aflau cu precizie criminalii. Și cu toate acestea, rămăneau impasibili.

Știi care a fost motivul crimei? Era rezumat în acele trei cuvinte rostite de elevul Grigoriu Petre elevului Dinescu Petre, ambii dintr'a VI: „Mă, ăsta are franci”...

Nemernicul aflase că deputatul Eusebiu Popivici avea în casa de bani câteva mii de dolari. Pentru bani, pentru a fura bani, cei trei elevi au ucis...

M. S.

Ziua Cărții

Nici în alte țări, unde pe fiecare bancă din parcuri și pe fiecare banchetă din vagoanele de drum de fier se găsește un om cu o carte în mână, nu este rău venită o zi a cărții. Pentru că ziua aceasta trebuie să însemne nu numai un prilej de reclamă și de propagandă comercială: dacă ar fi numai atât, cartea ar fi înjosită. E drept că trebuie făcut și acest lucru la noi, unde din cele câteva sute de tovarăși de călătorie pe cari i-am avut până acum în vagoanele de cl. II (deci în majoritate intelectuali) nu mi-aduc aminte să fi văzut nici doi la sută cari să citească o carte și când o citeau nu era o carte bună.

Ziua cărții trebuie s'o folosim drept ocazie de ridicare a prestigiului cărții. În ziua aceasta să se facă educația cititorului și să-i-se deschidă ochii asupra demnității cărții. Cartea să capete în acea zi o autoritate de mare altitudine, noblețea ei să fie accentuată și să se arate sensul aristocratic al indeletnicirii gratuite a lecturii. Și să se mai facă educația editorului ca să nu ni se mai ofere spre lectură cărți tipărite pe hârtie de măsline, ci cărți în haine de flori. Ziua cărții, mai mult de cât un mijloc de reclamă, trebuie să devină un simbol de înălțare morală a cărții. Numai atunci această zi va ajunge să se întindă peste un an întreg.

O. Ș.

Cetiți

Romanță fără note

roman

de M. G. Samarineanu

REVISTA REVISTELOR

ROMANEȘTI

Revista fundațiilor regale Nr. 4 Aprilie. Se deschide cu un deosebit de interesant articol al d-lui N. Iorga asupra literaturii românești necunoscute, adică asupra izvoarelor ascunse prin reviste, ale literaturii românești contemporane. Astfel desgroapă patru poezii, una de Caragiale, scoasă din „Revista Contimporană”, una de Eminescu, alta de Dului Zamfirescu sub semnătura Don Padil și alta de Delavrancea, aceste trei scoase din paginile vechii „Familii” a lui Iosif Vulcan. Niște schițe de un realism fotografic, ale Luciei Mantu, ne arată cum nu trebuie să se scrie literatură. Remarcăm versurile interesante ale lui Barbu Brezianu, dar regretăm că acest poet n'a evoluat din anul 1913 până acum. Amuzantele amintiri ale Colonelului Lăcusteanu urmează. Romanul lui Gala Galaction persistă să continue. Un articol despre profesorul Cantacuzino semnat de Gheorghe Magheru. De remarcat și comentat articolul: Iredentismul în școalele din Ungaria de Z. Pâclișanu. Al. Mirosescu bâlbâie câteva banalități și câteva teorii-locuri comune despre tineretul a cărui adevărată tragedie se vede că nu a simțit-o. Interesant articolul lui George Sofronie despre plebiscitul internațional. Studiul lui Șerban Cioculescu despre poezia românească în anul 1935 e prea sumar, prea neglijat pentru a nu regreta lipsa de adâncire a acestui spirit critic serios. Pasionant din punctul de vedere istoric și documentat articolul lui Ion Budu despre Petre Mavrogheni.

La Cronici: subtil și ironic Paul Zarifopol, Șerban Cioculescu aprofundează bine chestiunea romanului ce-

rebral, Al. Hadeș aduce un frumos omagiu celor din urmă trei mari dis-păruți ai Ardealului, Emil Riegler studiază o temă de folclor, George Stroe expune evenimentele politico-economice ale Japoniei, Radu Georgescu face cronică muzicală și George Mihail Zamfirescu foarte pasionante cronici ieșene.

Convorbiri literare sunt din ce în ce mai bune.

Nr. 2 pe Februarie se deschide cu fragmente inedite ale Igenei Floru. Un articol al lui Zarifopol se gândește tardiv să combată stilistica retorică a lui Vasile Pârvan. Intr'un admirabil răspuns din Vremea, Petru Comarnescu arată contradicția Junimismului care întemeiat pentru a combate forma fără fond, acum combate forma și ignoră fondul. Căci, spune Petru Comarnescu, Paul Zarifopol nu discută filosofia lui Pârvan ci îi caută ceartă numai pentru chestiuni de stil. Dar, spunem noi, poate Paul Zarifopol nu recunoaște lui Pârvan nici-un fond. Și atunci e grav (nu pentru Pârvan, evident!). Mai reținem poeziile lui Eugen Jebeleanu, articolul lui Petru Manoliu despre Teologia lui Argezi și O problemă de poezie a lui Ion I. Cantacuzino. Se mai remarcă numele lui Francisc Șirato, N. Petrescu, C. Noica. Comentarii bogate și actuale.

Nr 5 pe Martie ne reține cu articolul lui Dan Botta despre romantism și poemele lui Andrei Tudor. Un fragment din Arsenic de Sergiu Dan. Și informația bogată și bine comentată critic. Din toate punctele de vedere articolul bombastic și anti-junimist al lui C. Gerota.

Vremea Nr 329 din 11 Martie 1934 ne-a adus un articol al lui Mircea Eliade despre Compromiterea românismului din care ne facem plăcerea de a cita:

„Termenul acesta de „românism” este cu desăvârșire compromis. Cine mai are curajul să spună în public că e „naționalist”? Ți se spune îndată că ești hitlerist, că ești huligan, rassist, fascist, mercenar — și că vrei războiul! Dacă întâmplător, pomeniți ceva despre „țara aceasta” (și dacă n’o pomeniți peiorativ) ești suspectat de „gardism” sau anti-semitism. Nu știm dacă teroarea sau imbecilitatea este cauza acestei înspăimântătoare confuzii. În orice caz, confuzia ne face mai lași decât ne e îngăduit să fim. Pentru că e vorba de „românism” este un lucru subversiv. Trăim un timp când nimeni nu mai poate face diferențe și nu mai observă nuanțele. Ești naționalist — ești asasin, sau simpatizezi cu asasinii! Trăim cel mai bicisnic climat intelectual din câte a cunoscut România”.

În numărul festiv de Paști al aceleiași reviste își dau întâlnire într’un mănunchi de elită, cei mai de seamă scriitori români de azi. E un număr de o înaltă realizare grafică și în același timp de o calitate intelectuală fără cusur. De reținut articolele lui Mircea Eliade, Pompiliu Constantinescu, Petru Comarnescu, Emil Cioran, Vladimir Donescu, V. Lovinescu. Caricaturile lui I. Anestin peste tot o rară delectare spirituală.

Frize o nouă revistă provincială. Apare la Brașov și e la al doilea număr. Remarcăm poeziile lui Vladimir Cavarnali, mai ales prima. Foarte frumoase poeziile are E. Ar. Zaharia. Iată o strofă de o rară puritate.

Peste coama casei mele
de mizerii și de brad
noaptea știu și simt cum cad
lanuri galbene de stele.

Articolul lui N. Cantonieru Intre modernism și tradiționalism deschide porți deschise de mult. E păcat că acest bun debutant în proză beletristică face o ideologie inutilă și în care nu poate aduce nimic nou.

Mihail Chirnoagă e o promisiune inegală.

Poezia lui Const. Salcia încă o speranță.

Critica se resimte de lipsa spiritului critic.

Azi An. III Nr 2 Aprilie. De câte ori avem în mână această prea frumoasă revistă și-i vedem calitatea bogată închisă între pagini, regretăm meteorica ei apariție. Ne bucurăm de asigurările unei apariții regulate, pe cari de curând ni le-a dat directorul ei, Zaharia Stancu. În acest număr C. Noica semnează în fruntea revistei un fragment eseistic Despre liniște. Cugetarea clară, scepticismul surăzător și stilistica elegantă a acestui tânăr filosof sunt o rară delectare pentru cititor. Eugen Ionescu mai face câteva admirabile tumbe logice pe marginea critice, eterna lui dușmană. Reține explicațiile lui Anton Holban asupra poeziei sale Oameni feluriți, considerațiile lui Ernest Bernea despre Mistral, precum și cele ale lui Corneliu Albu despre Democrația și problema revizionistă. Trei nuvele de Radu Bouranu, Gib. I. Mihăescu și Fulga Apostol, foarte bune. Poezii, deasemenea foarte bune, semnează Andrei Tudor, Maria Banuș (traduceri din Arthur Rimbaud.) Simion Stolnicu, R. Han și Paul Sterian. Cronici foarte bogate, competente și juste, de Traian Herseni, Andrei Tudor, Emil Gulian, Eugen Ionescu, G. M. Vlădescu. Note mărunte dau un aspect de actualitate și vioiciune revistei.

Arbiter

Cețiți ziarul

Gazeta de Vest

FRANCEZE

Cahiers du Sud. În Franța s'a petrecut mai de multă vreme decât la noi fenomenul descentralizării culturii. Acolo cultura e un fenomen de viață spirituală, care se petrece întâi în provincie, unde se coace, rodește și chiar după ce a devenit o valoroasă contribuție la cultura națională, cade în sfera Capitalei. De aceea provincia franceză e plină de reviste admirabil făcute. Una din aceste e și Cahiers du Sud făcută oarecum după modelul celei mai de seamă reviste franceze de azi: Nouvelle Revue française. Cahiers du sud apare la Marsilia cu colaborarea multor scriitori francezi cunoscuți și a multor localnici. Importanța cea mai mare se dă cronicelor bogate cari să țină la curent provincia cu manifestările culturii generale a țării. Din ultimul număr, primit la redacție, spicuiam interesante note critice despre Montherlant semnate de Marcel Brion și niște poeme arabe de Mohamed el Fasi, poeme în genul Cântărilor Cântărilor, cu acelaș farmec dar cu mai puțină — infinit mai puțină — forță. Mai ales însă reținem o nvelă de Oscar Walter Cisek tradusă din românește de Nelly Gheorghiu. E o bucurie că în sfârșit buna literatură începe să pătrundă în apus.

O. Ș.

Minorité informations concernant les minorités et l'évolution du droit minoritaire publié par Gustave de Kóvér No. 1. — Genève, 15 Janvier 1954.

Un neisprăvit din Cadea, cu cioc și surtucul scurt ca Ungaria ciuntită, cu automobil-sport și veleități de nobil. În fond, un caraghios. Un vasilache al spectacolelor de Luna-park în cari s'a delectat, regizându-le mult timp, partidul maghiar. Gustave de Kóvér, cu acel „de” interpus proaspăt între Gustave și Kóvér, probabil după sentința

de condamnare pentru trecerea clandestină a frontierei, este tipul picului căruia, pentru un scop determinat, i s'a dat atenție o clipă. Azi se crede important. Din uncaltă a ajuns uneltitor.

Noi, la Oradea, l-am considerat la justa lui valoare. După ce am zâmbit compătitor la nevolnica lui zvârcorile pro-maghiarism, când am văzut că se obrăzniceste, l-am plesnit. A încercat să inducă autoritățile în eroare, încasând diurne nelegale, în mod abuziv. Prefectura l-a dat afară pur și simplu din consiliul județean. A scos o gazetă revolver în care ne terfelea, el și Arvay Arpadul lui. I s'a atras atenția să se astâmpere. În mod serios. N'a vrut să asculte. A fost deferit justiției pentru insulte și calomnii. Și a fost condamnat.

Iar când, în desele lui peregrinări prin Meca aspirațiilor șovine, la Budapesta, a fost înhățat într'o noapte, fiindcă trecea frontiera clandestin, pușcăriă l-a primit resemnată. Și și-a făcut stagiul, în uniformă vârgată și cu număr pe piept ca toți răufăcătorii.

Kóvér de Gustav, sau Gustave de Kóvér, neastâmpăratul matador al politiceii maghiare la noi, scrupulosul până la exasperare în cea ce privește prerogativele minoritarilor după stipulațiunile tratatului de pace, gelosul drepturilor maghiare, uitase să-și aranjeze sie-și situația cetățenească. Și, fiindcă în România nu-i plăcea nimeni și nimic, România l-a trimis acolo unde răsare și apune soarele dreptății, acolo unde curg râuri de lapte pentru minoritari, acolo unde poporul nu este apăsător de vre-o cismă cu pinteni reacționari, acolo unde-i libertate absolută, propășire și belșug, — în Ungaria.

Credeam că i s'a făcut cel mai mare serviciu și că ne va fi recunoscător.

L-am ridicat dintr'un mediu pe care-l ura și, transportându-l gratuit până la frontieră, l-am dat Patriei sale, sănătos tun și în ipostasă de martir național.

Când colo, Kóvér Gustav stă doar câteva luni la sânul lăptos (în cea ce privește dreptatea, legalitatea, fericirea minorităților, emausul poporului și libertatea) al patriei mame.

Și o șterge, jidov rătăcitor, pe căi străine.

Din Ianuarie îl vedem ca păduchele ieșit în frunte, la Geneva. Și ce misiune își arogă, Doamne!...

Să fie luminătorul Ligii Națiunilor în cea ce privește minoritățile și interpretul minorităților pe lângă Liga Națiunilor.

În această calitate a „slobozit” publicația „Minorité” în care, bobul său redus de mînte, pătează nărod 17 pagini de hârtie.

Din scrisoarea adresată directorului secției minorităților din Liga Națiunilor, aflăm că îndură nostalgia „Patriei”. Cărei patrii credeți? Ungariei pentru care milita cu atîtă vehemență? Aș?

Kóvér Gustav suferă, fiindcă este departe de... România. Curioasă suferință pentru această patrie care-i dă brânci nostalgici și-l chinuște peste poate... Trebuie să fie, în tot cazul, de esență perversă. Fiindcă, în toate paginile publicației, afară de cele destinate Cehoslovaciei și Jugoslaviei, țări în cari nu se poate abține să nu dea câte un iureș distrugător, ridichea României este frecată amarnic.

Gustave de Kóvér nu putea să nu sublinieze și turnele Bethlen din Anglia. Era punct propice ca să poată plesni obrazii bucălați ai Ligii Națiunilor, căci îi spune: „Cu tot respectul pe care-l avem pentru Liga Națiunilor, trebuie s'o spunem rătos că ea nu este capabilă, în compoziția actuală, să rezolve anumite probleme. Noi, Ungurii, am făcut dureroasa experiență,

a lipsei de sancțiuni pentru apărarea minorităților, căci garanția Ligii Națiunilor este mai prejos decât sancțiunile puse pe hârtie. Liga Națiunilor ar face mai bine, în interesul propriului său prestigiu, să declare sincer că, în constituția actuală nu poate să-și împlinească datoria în acest domeniu, și că nu-și ia răspunderea pentru tot ce se petrece pe teritoriile minorităților. E mai bine de cât să urmeze cu frumoasele promisiuni pentru minorități, promisiuni de cari se va spăla apoi pe mâini ca Pilat când minoritățile vor fi crucificate. O astfel de atitudine nu este demnă de idealul înalt pe care Liga Națiunilor a fost însărcinată să-l reprezinte”.

După ce ne-a făcut praf pe noi, praf pe Jugoslavi și Cehoslovaci, Gustave de Kóvér se repede și în Liga Națiunilor cu suliza de carton a contelui Bethlen ca Don Quijote în morile de vânt.

M. S.

Premiile anului 1933

„Claude” de G. Fauconnier
(Prix Femina)

Claude e jurnalul vieții unei femei, viață fixată în file de caet, de blocnotoso anarhie oarecum aparentă se observă la aranjarea materialului în care e prinsă viața eroinei, Claude de Leysiere. Intimitatea, quasi-cotidian confesată filelor albe unui caet, a mai fost speculată ca obiect de roman.

Romanul, dacă poate fi numit astfel cartea aceasta, în care sunt redatate lapte, evenimente întretăiate de mici tablouri ale unei vieți provinciale, complexul sufletesc al unei ființe înfrînte de împrejurări și oameni, e totuși o carte bună.

Valoarea i-o dă fina sensibilitate feminină de care e străbătut. Claude e romanul interiorizării.

N. Fierăscu

MAGHIARE

Korunk (Epoca Noastră) An. 9, Nr 1 apare la Cluj sub conducerea d-ilor Gavril Gaál și Alexandru Kibédi. Mult timp a fost editată de publicistul dr Ladislau Dienes, dar acesta a avut o atitudine suspectă față de mișcarea muncitorească de extremă stângă și a fost constrâns să părăsească revista. Este o revistă de principii, care — cretințioasă numelui ce-l poartă — atacă cele mai actuale și presante probleme ale epocii noastre. Colaboratorii săi se recrutează dintre ungurii împrăștiați în diferite colțuri ale lumii.

În acest număr d. Paul Sándor (Budapesta) disecă forma sub care se manifestă fascismul italian și german. Fascismul european — spune — se sprijină pe forța statului și urmărește tocmai suprimarea mișcării muncitorești, pe câtă vreme fascismul lui Roosevelt este emanațiunea capitalismului avansat și luptă pentru realizarea dezideratelor muncitorești, culminând în reglementarea pe cale legislativă a colaborării capitalului cu munca. Deaceea reprezentății muncitorimeii îl susțin.

D. Emeric Bányai (București) se întreabă dacă în România se poate vorbi de naționalitatea evreiască? Răspunde tot el că până acum câțiva ani evreimea din România nu a avut o conștiință națională. În cel mai bun caz a existat ca o naționalitate subiectivă, dar nu ca o naționalitate obiectivă.

Evreii noștri, până la 1930, s'au divizat în două grupuri mari: 1, Evreii din Vechiul Regat, organizați în Uniunea Evreilor Români, considerându-se o simplă confesiune și cu hotărârea sinceră de a se asimila și 2, Evreii din Ardeal, crescuți în cultura și tradițiile limbei ungare, făcând parte integranță din minoritățile ungare de aici.

Din punct de vedere, politic U.E.R. a aparținut Partidului Național Liberal, U. N. E. A. s'a aliat cu Partidul Național Țărănesc, iar evreii maghiarizați urmau, întru tot, poruncile Partidului Maghiar, aducând sacrificii importante pentru presa și cultura minoritară dela noi.

Numai evreii din Maramureș și Basarabia au constituit o naționalitate în senz obiectiv al cuvântului.

Fluctuațiunile politice și mai ales tendința crescândă a mișcărilor antisemite — spune autorul — au constrâns fracțiunile de mai sus ca să se unească și astfel s'a înființat Partidul Evreesc Regnicolar, care astăzi cuprinde și reprezintă pe toți evreii din România, cu excepția evreilor nedespărțiți de unguri, până când nu va dispărea generația contimporană. „Oare în România poate fi vorba de o luptă națională a evreilor? — se întreabă d. Bányai. — Conștiința națională, care este un element mai mult sau mai puțin esențial al naționalității, la evreii noștri este criteriul existenței naționale, mai ales când calitatea de evreu în opinia publică creată de vechile mișcări antisemite și influențate de cele noi, nu însemnează numai naționalitatea, ci ceva, care până astăzi nu a fost încă definit și care cred că rezidă în părerea că: evreul este sursa tuturor relelor. Prin urmare, neajunsurile naționale ale evreilor sunt mult mai pronunțate decât neajunsurile celorlalte minorități și o luptă națională a evreilor în România este nu numai posibilă, dar este chiar inevitabilă”.

D. Gheorghe Dezséri (Brașov) scrie despre „tineretul ungar din Ardeal”. Această problemă dă mult de lucru conducătorilor oficiali unguri, mai ales, că tineretul universitar a părăsit

platforma naționalismului romantic și manifestă un deosebit interes pentru problemele sociale și economice. Adevărat este că bisericile minoritare au isbutit să readucă la sânul lor o mică parte dintre studenți, dar avangarda credincioasă reformismului își face drum spre sate.

Erdélyi Helikon (An. VII. Nr 3) a apărut în frunte cu un raport amănunțit asupra acitivității lui „Erdélyi Szépmives Céh” (Breasla Ardeleană a Făuritorilor Frumosului) semnat de d. Ladislau Kovács (Cluj). Acest sindicat s'a constituit în 1924 cu programul de a edita și desface operele literare ale scriitorilor minoritari din Ardeal. În acești zece ani — în afară de revista de față — breasla a editat 84 volume: romane, poezii și studii. Tocmai deaceea, cu drept cuvânt își revendică gloria de a reorganiza și administra literatură maghiară din România.

Este un prețios document epilogul rostit de d. Béla Jancsó la o șezătoare culturală a revistei „Erdélyi Fialok” (Tinerii din Ardeal), ținută la Cluj în 17 Februarie a. c. D-sa a vorbit de cariera strălucită a celor unsprezece literați ardeleni, cari în 1923 au editat mult discutata „Antologie cu poziile, povestirile și studiile a unsprezece literați tineri și cu ilustrațiile pictorilor din Ardeal”. Ei sunt: Bela Jancsó, Alexandru Szentiványi, Adalbert Maksay, Francisc Balázs, dr Joan Kemény, Stefan Dobai, Gheza Jakab, Ladislau Mihály, Alexandru Kaesó, Zoltán Finta și Aron Tamási, în majoritate săcui. În antologia lor clocoțea o nestrămutată credință în viitorul Ardealului și un dor nostalgic de muncă al generației jertfite, destinată să ispășească păcatele acelora, cari au pus la cale războiul. Deaceea volumul a provocat o adevărată revoluție în opinia publică ungară dela noi narcotizată cu învățăturile dăunătoare ale rezistenței pasive.

Grupul celor unsprezece preconiza un program laconic și revoluționar: muncă, multă muncă și mutarea punctului de gravitate al culturii și vieții sociale minoritare dela oraș la sate. Program displăcut acelora, cari pe acel timp țineau sub dictatura lor opinia publică minoritară din Ardeal.

După unsprezeci ani, d. Jancsó face istoricul acestui program entuziast și constată că, deși numai unul dintre făuritorii lui a rămas literat, iar ceilalți s'au împrăștiat la țară, ca preoți, funcționari de cooperative, etc. totuși niciunul nu a părăsit credința manifestată cu unsprezece ani înainte, care și astăzi este operantă în viața socială a minorităților ungare din Ardeal.

Nyugat (Apus) An. XXVII. Nr. 6. Se ocupă de aceeași problemă. Dr Gavril Tolnai, autorul unui volum scris despre literatura ungară din Ardeal, răspunde d-lui Aladár Sshöppflin, redactorul revistei, care și-a manifestat bucuria că transilvanismul ar fi dispărut ca o coloare specială de pe paleta culturii ungare generale.

D. Tolnai este de părere contrară. Spune că transilvanismul — conștiința ungarilor ardeleni cari constituiesc un grup distinct și autonom în ierarhia poporului ungar, — până alaltăieri s'a manifestat numai pe teren literar și a avut un caracter pur subiectiv. Generația nouă, însă, manifestă predilecțiune pentru transilvanismul obiectiv, independent de condițiunile sociale și politice, care isvărește spontan din sufletul ardelean. Acest neotransilvanism își procură argumentele nu din romantismul politic, ci din arsenalul științelor: etnografia, sociologia și istoria literaturii. Deci, generația tânără ardeleană, nu mai consideră Ardealul numai o unitate geografică, ci o unitate culturală cecece este un mare progres.

Alexandru Olteanu

CERETI

ULTIMELE NOUȚĂȚI
LITERARE

LA

S O C E C & C o.

S. A.

ORADEA, BUL. REGELE FERDINAND 7.

TEODOR POPA

EXPLOATATOR DE PĂDURI
COMERCIANT DE LEMNE

ORADEA

STRADA D. CANTEMIR No. 58

BANCA CENTRALĂ COOPERATIVĂ

SOCIETATE COOPERATIVĂ DE ECONOMIE MIXTĂ

Capital	Lei 1.000.000.000
Participarea Statului	Lei 500.000.000
Fond de rezervă	Lei 660.545.165

Sediul Central: BUCUREȘTI, Strada Brezoianu No. 31

Adresa telegrafică: BANCECOP. — Telefon, 3.38-30

Face orice operațiuni de bancă, primește depuneri și dela necooperatori,
dând o dobândă de 5—6 %.

SUCURSALE:

CLUJ: Piața Cuza Vodă, 9

CRAIOVA: Str. Jules Michelet, 16

GALAȚI: Str. Colonel Boyle, 28

IAȘI: Str. Mirzescu, 20

Corespondenți în toate orașele din țară.

CONSILIUL DE ADMINISTRAȚIE:

Președinte: Profesor Cesar Partheniu

Vice Președinte: Profesor Gh. Ionescu-Sisești.

**Membrii: I. Modrigan, Sever Dan, Pr. Victor Nicolescu, V. Le-
padatu, V. G. Bârcă, I. G. Beldie, Radu Popescu, Gr.
Mladenatz, I. G. Săndulescu.**

**Comisar al Guvernului: Dr. Dumitru Manu până la 17 Noem-
brie 1933; dela 17 Noembrie 1933, D-nul Ion Dem.
Popescu, și apoi d-l I. Petrescu.**

Cenzori: B. Alevra, Petre Botescu, Aurel Lupșan, Marin Pițigoi.

Director General: Vasile Enescu.

Directori: Gh. Popovici, Constantin Moldoveanu.

CENTRALA COOPERATIVĂ DE IMPORT ȘI EXPORT

SOCIETATE COOPERATIVĂ PE ACȚIUNI

Acțiuni subscrise de 9.120.000 lei — Vărsăminte făcute de 6.368.000 lei
Nr. Cooperativelor membre 179

SEDIUL CENTRAL In București: Str. Sf. Ionică Nr. 9
TELEFON: 4-1116, 4-1115 și 4-1154

Adresa telegrafică: COOPERATOR București
SUCURSALE ȘI AGENȚII

IN ȚARĂ: Brăila, Reni, Chilia, Turtucaia și în alte porturi dunărene
IN STRĂINĂTATE: Budapesta, Viena, Bratislava, Veneția, Marsilia,
Hamburg, Londra, Rotterdam, Berlin, Pireu, etc.

INTREPRINDE URMĂTOARELE OPERAȚIUNI:

Valorifică în colaborare cu unitățile cooperative, tot felul de cereale și derivatele lor, semințe furajere, semințe oleaginoase, leguminoase, etc. atât pentru consumul intern, cât și pentru export.

Valorifică lemnele brute și fasonate. Are două depozite mari: București, Șoseaua Ștefan cel Mare Nr. 71 și Brăila.

Valorifică produsele viticole. Are depozit și magazin de detaliu în București, Strada Câmpineanu Nr. 7, denumit „VITICOLA”. Colectează în diferite centre ale țării și exportă ouă standardizate pe diferite piețe străine.

Centre de colectare: Bacău, Bazargic, Arciz și Moși-Cernăuți.

Centre de export: Cernăuți, Constanța, Halmei.

Aprovizionează unitățile cooperative cu: sulfat de cupru, sfoară de manila, aparate de stropit via, mașini agricole, etc.

APROVIZIONEAZĂ Armata cu cereale și derivate.

Este mandatară diferitelor autorități de stat pentru aprovizionările de cari au nevoie. Este organul central de informații și legătură pentru orice operațiune de produse agricole și mărfuri.

UNITĂȚILE COOPERATIVE își valorifică produsele lor și se aprovizionează în condițiunile cele mai avantajoase numai prin:

„CENTRALA COOPERATIVĂ DE IMPORT ȘI EXPORT”

Are următoarea conducere:

MEMBRII CONSILIULUI DE ADMINISTRAȚIE:

Președinte, N. Niculescu-Lungu.; Vice-Președinte, Ic. St. Guciujna,

Membri în Consiliu: Ștefan Barbu, I. Brătulescu, I. Crețu, Hans Hedrich, N. Iliescu, I. Mihalcea, Cezar Partheniu, Augustin Popa, și Radu Popescu.

COMITETUL DE DIRECTIE:

Președinte, N. Niculescu-Lungu.; Ad-tor Delegat, I. Brătulescu și I. Crețu.

CENZORI: M. Ilinca, Marin Pițigol, Z. M. Topor.

DIRECȚIA: N. V. Vârgolici, Director General: I. Tatos, Director.